

Adingabeentzako zentrorik zorrotzenean izan gara

ARCA

Estanis Etxaburu
(Etxerat)

"Prozesua izan edo ez,
gurea beti okerrera doa"

2006ko irailaren 17a
LXIX. urtea
2.054 zenbakia
3,50 euro

**ELKARRIZKETA
ESKLUSIBAN**

**"Lehenik estatu
koloniala desegin
behar dugu,
eta gero estatu
neoliberalala"**

Evo Morales
Boliviako presidentea

INFORMAZIOAR

Erremintak

Ingeniaritza linguistikoan dugun ikerketa + garapena + berrikuntza oinarritzko erremintak sortzen eta hobetzen dihardu. Oinarritzko KAPSULA deituriko sistema teknologikoan biltzen dira. Hurrengoak:

- Analizatzaile morfologikoa
- Euskararako lematizatzailea
- Espainolerako lematizatzailea
- Kwin: MS Word artxiboetako bilatzailea
- Testu alineatuak ikusteko prototipoa
- Itzulpenak baieztatzeko prototipoa
- Konkordantziak ikusteko prototipoa
- Batua/bizkaiera itzulpen laguntzailea

Ikerketa

- SARETEK, Zientzia, Teknologia eta Berrikuntzaren Euskal Sarean integratuta gaude.
- Oinarritzko ikerketako proiektuak egiten ditugu Eusko Jaurlaritzaren Zientzia eta Teknologia Plangintzetan (SAIOTEK). Adibide gisa:
 - Lengoaia naturalaren prozesamendua
 - Lengoaia naturalaren prozesamendua informazioaren gestioari aplikatuz
 - Lengoaia naturalaren prozesamendua ezagutzaren gestioari aplikatuz
- Ikerketa aplikatua egiten dugu Eusko Jaurlaritzaren Zientzia eta Teknologia Plangintzetan (INTEK). Adibidez:
 - Itzulpen-laguntzaileak hizkuntza tekniketan oinarrituz
 - Itzulpen laguntzaileak
 - itzulpen-memorietan oinarrituz

Soluzioak

Web/CD-ROM/papera formatuetan soluzioak ondoko alorretan

- Berriak eta agendak
- Aldizkari eta egunkariak
- Liburutegi eta dokumentazio-zentroak
- Formazio eta autoformazioa
- Jolas interaktiboak
- Denda birtualak
- Bezeroentzako gune pribatuak
- Komunikazio korporatiboa

RIN

UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE
PRODUCTIONS

+ berazako taldeak
Dinamizeminta hauek
Hori men batzuk:

Adur Software Productions, S. Koop (ASP)

Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria

Tel: 943.37.18.49

e-mail: adur@adur.com

orbitzuak

Aholkularitza
Ezarritako soluzioen
eguneraketa jarraia
Komunikazio zuzena
Esperientzia

bidali SMS bat eta

IRABAZI
SARTIAK

Hemendik aurrera,
Harpidedunen Guneko
zozketetan SMS bidez
ere parte hartu ahal
izango duzu.

Bidali mezu bat 7505 zenbakira:

ARGIA _ zure harpidedun gakoa _ zozketaren zenbakia/k

Adibidez: ARGIA_9999_ 245

*Mezuaren kostua: 0,90 € + BEZ

Gaiak

- 20 **2003ko Gasaren Gerra:**
Hanka baten istorioa.
Ametz Arzallus.

Iritziak

- 23 **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
24 **Itxaro Borda.** Ttakun (h)errenka.
25 **Iñaki Martínez de Luna.** Euskararen
komunitatea bide-ertzean ahaztuta.
26 **Xipri Arbelbide.** Azken esklabuak.
26 **Igor Estankona.** Balak zuritzen.
27 **Rosa Martín Sabaris.**
Elurra, izarrak.
27 **Joxe Mari Ostolaza.**
Katemailaka.
28 **Andoni Egaña.** Agenda 22.

Estanis Etxaburu.

Erdiko kaiera

- 31 **Soinu bandak. Zineman dena ez da irudia.**
Unai Brea.
35 **Argitalpenak.** Iker Barandiaran
eta Pilar Iparragirre.
38 **Denbora-pasak.**
40 **Ezpalak.** Katixa Garate.
41 **Ihesi: Aragoiko Pirinioak.**
Urko Apaolaza.
44 **Makina bat kontu.** Jabier
Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba
Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Pirinioak.

Termometroa

- 50 **Zertarako behar du euskarak marketina?**
Iñigo Fernandez.
52 **Ontzigintza:**
La Naval pribatizatuak gerorik izango al du?
Daniel Udalaiz.
54 **Bada bigarren Ekialde Hurbil bat:**
Mendebal Afrika. Pello Zubiria.
56 **Bero-beroan.** Xabier Letona,
Onintza Irureta eta Juan Mari Arregi.

14 | Evo Morales

**Boliviako presidentearekin
aurrez-aurre**

Lehengo astean eman genion hasiera
Tawantinsuyu espedizioari. Orduan
Boliviaren egoeraz mintzatu ginen. Oraingoan egoera
horren protagonista eta bultzatzaileari, Evo Morales Boli-
viako presidenteari eginiko elkarrizketa dakarkigu. Berare-
kin egon gara aurrez-aurre eta hauxe kontatu digu.

47 | Estanis Etxaburu
Mikel Asumendi

30 | Imanol Lazkano
Bertso berriak

**58 | Nekane
San Miguel**
Azkena

6 | Adingabekoentzako zentroak

Espainiako Gobernuak Adingabekoentzako Legea gogortu
nahi du eta delitua egiten duten gazteek denbora gehiago
igaro beharko dute adin txikikoentzako zentroetan. Zuma-
rragakoan sartu gara, bertan zigorra jasaten dutenen bizi-
modua eta sentipenak ezagutzeko asmoz.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria:
Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre.
Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asumendi, Katixa Garate, Mikel Garcia, Onintza
Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko
Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz.
Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua.
Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Lioarte, Aloña
Soraluze. Bezeroen harrera: Olatz Kortá.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943
373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa:
Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza
44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEK-
TRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com.
Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963.
ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur
Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar
Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro.
Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Photo Copyright Txomin Txueka.

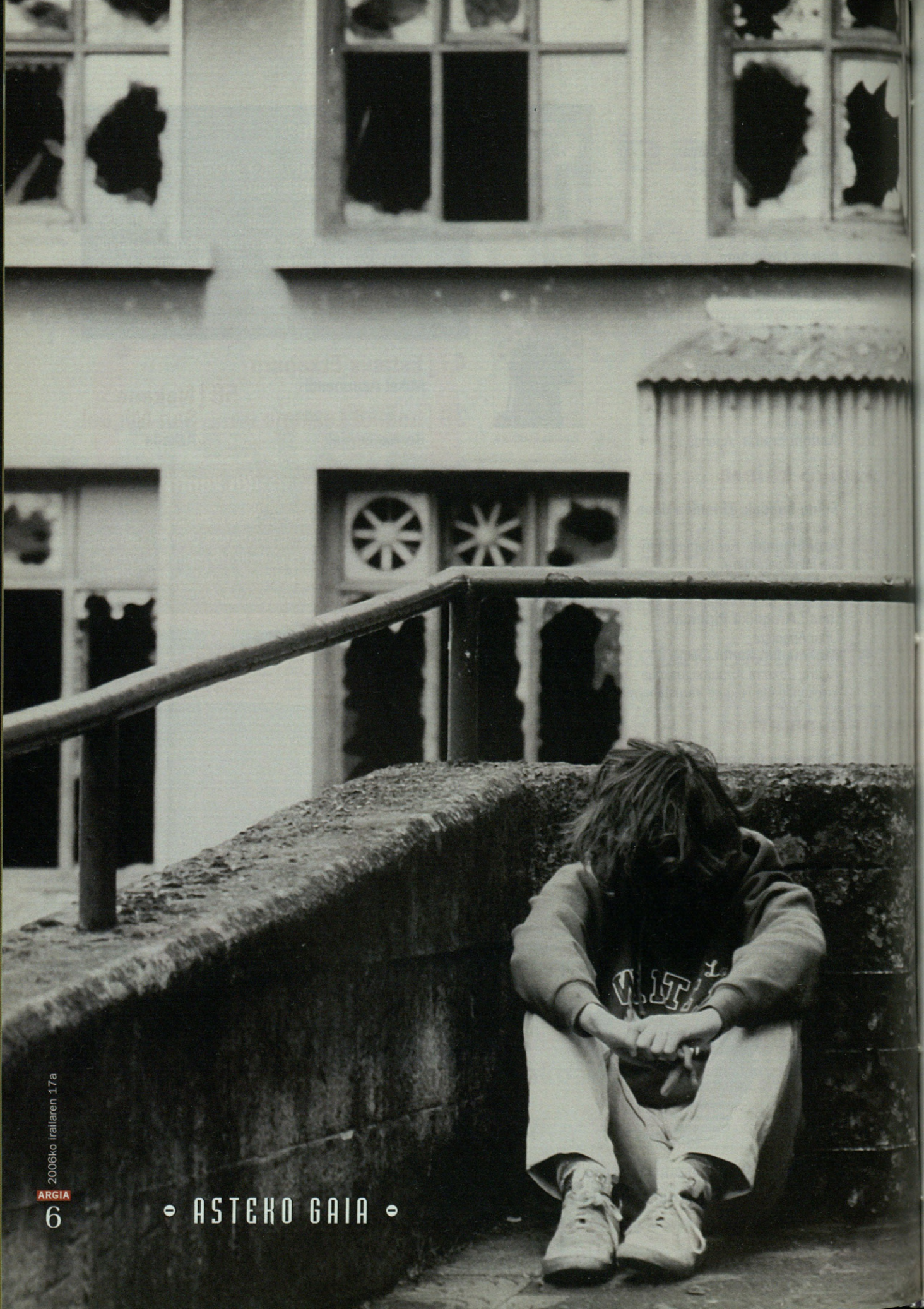

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

kutxa

14 urteko gaizkileen patua

Hondarribiko Jokin Zeberioak jasan zuen jazarpena bezalako kasu entzutetsuek Espainiako Adingabekoentzako Legearen gogortzean eragin du, ezbairik gabe. Aste honetan bukatu da lege horren gaineko hirugarren erreformari zuzenketak aurkezteko epea eta Senatuan bozkatuko dute orain. Erreformak aurrera eginez gero, gazteek zigor gogorragoak eta luzeagoak jasango dituzte adinez beherakoentzako zentroetan. Halako zentroek jaso izan dituzten kritikak ikusita, Euskal Herriko segurtasun neurri zorrotzenak dituenen izan gara, bertako egunerokoa ezagutzeko asmoz. Ekintzarik txikiena ere arautua dagoela ikusi dugu eta sortzen diren gatazken, gazteek dituzten sentimenduen eta beraien eta hezitzaileen artean jaiotzen den harremanaren berri izan dugu.

MIKEL GARCIA
Argazkiak: Dani Blanco

AUTOAREKIN SARTU eta burdinazko atea pixkanaka gure atzean itxi denean, argazkilariak eta biok estutasun pixka bat sentitu dugu. Hesiz inguratuta gaude, irteerarik gabe, kamera eta zaintzaile artean. Paisaia atseгина da, adinez beherako mutilentzako Zumarragako (Gipuzkoa) Ibaiondo zentroa mendian galduta baitago, baina hertsu sentsazioa arnasten da. Ibaiondo-koa, Ortuellan (Bizkaia), Aramaion (Araba) edo Gasteizen dauden zentroen aldean, zigor luzeagoak eta erregimen itxiagoak dituzten gazteen-tzat diseinaturik dago eta segurtasun neurri zorrotzagoak ditu. Bisitan zentroko hezitzaile batek lagundu digu, gainean *walky talky* darama eta modulu batetik bestera igarotzeko, edozein gelatan sartzeko nahiz patiora irten edo berriz sartzeko zaintzaileei deitu behar izan die, beraiek baitituzte giltzak. Ateak beti itxita daude eta pasatzeko ireki ostean berriz ere itxi egiten dituzte gure atzean. Gazte gutxi ikusi ditugu, zentroko berdeguneetatik igarotzen den ibaian monitorearekin zubia eraikitzen ari den talde bat baino ez. Adingabeak gehienaz zazpiko taldeetan banatuta daude eta gainontzeko taldeekin ezin dute harremanik izan, modulutan bananduta baitaude eta tailerrean, ikasgelan edo gainontzeko ekintzetan aritzeko ordutegi desberdinak dituzte. Zentroa handia da eta barnetik datorren oihu isolaturen bat salbu, isiltasuna da nagusi. Hezitzailearen arabera, egunerokoa ez

Geroz eta ohikoagoa da
erdi mailako edo erdi altuko
familia normalizatueta-
gazteak zentroetan sartzea.
Gurasoek mugarik jarri ez
dizkieten gazteak
izan ohi dira

omen da oso gatazkatsua. Hori bai, idi-begi formako ateetako leihoak plastikozkoak dira orain, kristalezkoak ukabilkadaz edo burukadak emanez apurtzen baitzituzten mutilek. Matxinada antzeko azken gertaera 2004ko Gabonetan jazo zen: gazteek giltzak hartu zituzten eta alde bate-tik bestera ibili ziren kontrolik gabe, teilatueta-igota. Zaintzaileen erantzuna gogorregia izan zela uste du hezitzaileak. Ateak zabaldu dizkigun zaintzaileak berriz, mutiletako batek zurgintza tailerrean mailu eta paletarekin iskanbila sortu zuela du gogoan. Segurtasunekoak borra eta ezkutuarekin azaldu zirenean, ordea, istilua berehala amaitu zen.

Noiz eta nola jan

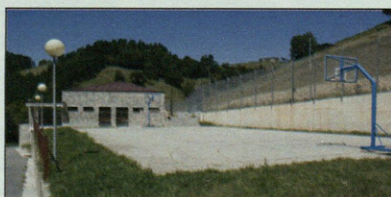
Halakoak saihesteko, arau oso zorrotzak dituzte. Iristen diren gazteei lehenengo egunetan jakinarazten zaizkie hutsak edo faltak (arinak, larriak eta oso larriak) zeintzuk diren eta horiei dagozkie zigorrak –“erantzun zuzentzaileak” direlakoak–. Guk ikusi dugun taldeak hamabost egun emango ditu ping-pong, mahai-futbol, musika eta telebistarik gabe, haietako batek tabakoa ezkutuan zuelako eta egunean erre dezaketen zigarro kopurua mugatua daukate. Gazteak sartzen diren lehenengo minututik azkeneraino dena arautua dago: zer arropa eraman behar duten, nola mugitu behar diren, noiz jaiki eta oheratu, nola zuzendu hezitzaileei, mahaian nola jokatu –korroka egi-

Ibaiondo zentroa Lehen Mailakoa da, erregimen itxiagoetarako pentsatua. Horregatik, segurtasun neurri zorrotzak ditu eta hornituagoa dago: behean, patioa, prestakuntza tailer bat eta egongela. Azken irudikoa Patxi Lasa hezitzaileen koordinatzailea da.

teak edo puzkerra botatzeak zigorra dakar-, noiz eta nola jan, dei kopurua... eta sakelako telefonoak, boligrafoak edo linternak bezalako makina bat objektu debekatuta daude. Zigorra, asteko paga kentzea, deiak murriztea edo hurrengo aisialdian logelan geratzea izan daiteke, esaterako. Hutsa oso larria denean —erasoak, matxinada, drogak sartzea eta abar— gazteari taldetik bost eta zazpi egun bitartean isolatzen zaio eta ez du aisialdiko ekintzetan parte hartzen. Txabi Etxebarria EAeko Zigor Beteazpen zuzendariaren esanetan, askori inork ez die inoiz esan hau edo bestea ezin dutela egin, ez dutelako familiarik edo familian ez delako halakorik egon eta hasieran gaizki hartu dezakete, “baina neurri batean mugak daudela barneratzen joaten dira, besteen eskubideak hasten direnean gureak bukatzen direla eta nahi dutelako ezin dutela lapurtu ulertzen dute”.

Gazte horien artean, baliabiderik eta nagusi baten laguntzarik ez dutenak eta giro marjinalan hazi direnak daude. Oso ezohikoak dira delitu larriak egin dituzten adingabeak, nahiz eta komu-

nikabideetan oihartzun handiena horiek bereganatu. Aldiz, geroz eta ohikoagoa da erdi mailako edo erdi altuko familia normalizatuetao gazteak sartzea. Ertzaintzaren atxilotze datuen arabera, gazte delinkuentziak ez du gora egin, baina bai salaketengatik epaitegitara iritsi diren gazteen kopuruak eta horietako gehienak etxeko indarkeriari lotutako salaketak dira; gurasoenganako biolentziari, alegia. Gurasoek mugarik jarri ez dizkieten gazteak izan ohi dira. Txabi Etxebarriak kontatu digunez, fenomeno hau ziurrenik aspaldikoa da, baina iaztik hasi zen nabarmentzen. Aurten, iazko kasuekin alderatuz, etxeko indarkeriarekin zerikusia duten kasuak hirukoiztu egin dira. Gehienak ez dira kasu larriak, agresioekin edo mehatxuekin lotutako une konkretuak dira eta denek ez dute zentroetan bukatzen. Gainera, zentroetan sartzea ez beste zigor arinaoak —gizarte lanak, droga mendekotasunaren aurkako terapiak, ikastaroak...— jasotzen dituzten gazteen %85 behin bakarrik joaten dira epaitegira. Zentroetara lapurretekin, borrokekin

Iñigo Lamarca, arartekoa: "Soilik zentroetako esku-hartzei arreta ematea akatsa da"

Zentroko tailerretan prestatzen
dituzten gazte atzerritarrek
sistemaren horma aurkitzen dute
kanpoan: ez dizkiete paperak
ematen eta egindako lan
guztia ezerezean geratzen da

edota etxeko indarkeriarekin zerikusia duten delituak egin dituzten gazteak iristen dira batik bat, askok zentro horiek bortxatzailez eta hiltzailez beteta daudela uste badezake ere.

Epaileak adinez beherako delitugilea zentroan sartzea erabakitzen duenean, hiru motatako erregimena jarri diezaioke: itxia, erdi irekia eta irekia (etxebizitzetan). Ohikoena zigorra bete ahala erregimen itxiagoetatik irekiagoetara pasatzea da, ekintza guztiak barruan egitetik kanpoan egiten hastea eta segurtasun handiko zentroetatik etxebizitzetara igarotzea. Segurtasun neurri zorrotzenak Ibaiondon daude eta bertan 8-12 hilabete igaro ohi dituzte gazteek. Hasieran, gazteari arautegia eta funtzionamendua azaltzen zaizkio; dituen gabezi, arazo eta aukerak aztertzen dira eta helburu indibidualak ezartzen zaizkio —prestakuntza, familiarekin duen harremana hobetzea...—, barneko ekintzak komunak diren arren. Normalean, lehenengo unetan guztiarekiko jarrera ezkorra dute, hirugarren astean lurreratu eta krisia sortzen den arte, konturatzen direlako aurrera egin eta atera nahi badute, funtzionamendua onartzea dela onena. Adingabe bakoitzak tutorea du eta tutore horrek, psikologoaren eta hezitzaileen laguntzarekin, programazioa zehazten dio. Epaileak ere epaitutako gazteen segimendua egiten du eta betebeharrak, ekintzak, ordutegiak eta arauak errespetatuz gero, mutilek puntuak eta "pribilegioak" lortzen dituzte: logelan argazkiak ipini ahal izatea, musika, erlojua, objektu pertsonalak... Bestalde, informatika eskolak, ikasketak, prestakuntza tailerrak, kirol

ARARTEKOAREN FUNTZIOA herritarren eskubideen alde egitea izanik, delituren bat egin duten adin txikikoei lege sistemak ematen dien tratamenduari buruz Iñigo Lamarca duen iritzia ere ezagutu nahi izan dugu. Bere esanetan, gazteen bortizkeria areagotzen ari den pertzepzioa du gizarteak, baina pertzepzio hori ez da beti benetako datuetan oinarritzen: "Askotan, uste hori jokaera batzuek (gazteek izandakoak direnetan) erakartzen duten arretaren ondorioa da, edo neurri batean ezezagunak diren edo delinkuentzia forma 'berriak' sortzearen ondorioa".

Lamarcaren ustez, komenigarria izango litzateke gogoraraztea edozein proposamenaren oinarrian funtsezko zenbait printzipio izan behar direla. "Ez da ahaztu behar: nerabe eta gazteak ditugu hizpide, hau da, prestatzeko prozesuan murgildurik dauden pertsonak, beraz helburu hezitzaileak gazte horien inguruan egiten den guztian lehentasuna izan behar du. Gauzatu dituzten delituak gauzatuta ere, zuzenbideko subjektu izaten jarraitzen dute. Askotan, bestelako neurriak hartu aurretik hautabide ezberdinak eta bitartekotza

aukerak egoten dira". Sisteman elementu kezagarriak ikusten dituela ere esan digu: hala nola, araudian etengabe gertatzen diren aldaketak; delitua- ren eta hartutako neurrien artean askotan igarotzen den gehiegizko denbora tartea; epaitegi ezberdinetako praktika judizialean antzematen diren alde nabarmenak; hartutako neurrietan beste sistema batzuen (hezkuntza, lana, gizarte zerbitzuak...) parte-hartze eskasa, batez ere prebentzio eta gizarteratze lanari dagokionez; edota ezau- garri zehatzak dituzten gazteen propor- tzio altua —zentroetan sartzen dituzten hiru gaztetatik bi delitua egin aurretik aplikatzen den babes sistematik dator, arazo mental eta/edo droga mendekotasuna duten gazteak dira...—

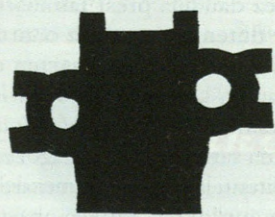
Jarraitu beharreko bidea garbi du Arartekoa: "Zentroetako esku-hartzei bakarrik arreta ematea akatsa da, nahiz eta argi egon prebentzioan, komunitatearen garapenean, edo gizarteratzeko eta lan mundura sartzeko lan egitea zailagoa dela, eta agente ezberdinen lankidetzak eta instituzio anitzen erantzun koordinatua eskatzen duela. Desafio itzela gure gizartearentzat".

ekintzak eta bestelako jarduerari esker, eguna aktibitatez beteta izan ohi dute.

Gatazkak

Eguneroko horretan, gazte batek ahotsa altxatzea, haserretzea, gauzei ostikoren bat ematea edo borrokan aritzea ez da ezohikoa. Patxi Lasa Ibaiondoko hezitzaileen koordinatzailearen hitzetan, zentroa ireki berriko garaiak gatazka- tsuak izan ziren, baina egoera normalizatu egin da eta orain lasaia da. Esaterako, gaztea berandu esnatu delako zigortu eta protestak hasiz gero, aisialdian logelan geratuko dela esaten

Argitalpen honen edizioan lankide:

k u t x a

Legea gogortu egin da

Legalki, Euskal Herrian gazte bat bere ekintzen edo delituen burujabe da 13 urteetatik (Frantzia) edo 14 urteetatik (Espainia) aurrera. Espainia 2000. urteko Adingabekoen Legea gogortzen joan da, neurri batean iritziz publikoak eraginda. Hala, hil honetan Senatura iritsi den eta laster martxan jarriko den lege erreforma ez dute begi onez ikusi Eusko Jaurlaritzan. Erreformak zigorrak gogortzea ekarriko du: besteak beste, zigor larriena 10 urtekoa izango da —orain 8 urtekoa da—; zentroetako gazteak 18 urterekin kartzelara eramanean ahal izango dituzte eta 21 urterekin automatikoki kartzelaratu dituzte —egun, 23 urterekin pasatzen dituzte zentrotik kartzelara—. Gogortze hori ez dela beharrezkoa, baliabide aldetik buruhausteak ekarriko dituela eta aldaketak zigorrak arloko burutu ordez heziketaren arloan egin beharko lirakeela uste du Txabi Etxebarria Jaurlaritzako Zigor Betearazpen zuzendariak. “Gaur egun, esaterako, ez daukagu inongo kasurik kartzelara bidaltzeko modukorik; zigorrak nahikoa gogo-

rrak dira dagoeneko, auto bat lapurtzeagatik adinez nagusi den inor ez delako kartzelara joaten, baina adin txikikoa zentrori bai”.

Ipar Euskal Herriari dagokionez, Frantzia nahiko sistema gogorra dute. Ez dago adingabekoentzako behar adina zentrorik —15 zentro eta 150 laguntzako lekua guztira— eta kartzelatuak 18 urtetik beherakoentzako modulu berezietan sartzen dituzte. Kartzela horietan ez dute hezitzailearik, funtzionario kartzelariak baizik, baina tarteko zentroak ireki nahi dituzte, funtzionarioak eta hezitzaileak uztartuko dituztenak. Europar berriz, egoera herrialdearen arabera da. Mutur batean Eskandinavia dugu: sistema hezitzailearekin urte asko daramatzate eta eredu garria da. Bestean, Britainia Handiko sistema aipatu behar da: komunikabideetan agertutako delitu larrien oihartzunaren ondorioz, sistema asko gogortu da. Delituen gaineko burujabetza 10 urtetik aurrerakoa da eta kartzelara eta baita biziarteko kartzelara ere kondenatzen dituzte gazteak.

zaio, protestan jarraitzen badu, beste zigor bat ezartzen zaio eta azkenean, bere onerako, isildu egingo da. “Normalean, talde bakoitzean beren burua kontrolatzeko gaitasun gutxiago duten mutil bat edo bi egon ohi dira —banatu egiten ditugu denak talde berean ez egokitzeko—, baina zigorrak jarritik dinamika hori moztu egiten diogu eta besteek ez diote jarraitzen”. Lasaren arabera, astero baten bat logelan zigortua egon daiteke eta hiruzpalaurre neurri zuzentzaileak jartzen zaizkio, ez gehiago. Hezitzaileek ez dituzte mutil gatazkatsuek fisikoki geldiarazten, hori zaintzaileen lana da, ateak ireki eta itxteaz gain, histeria uneak eta erasoak kontrolatzeko baitaude. Hezitzaileek bilagailuak dituzte, zaintzaileen laguntza behar izanez gero ohartarazteko. Halakoetan, zaintzaileek eskuak, ezkutak, esku-burdinak eta gomazko borrak erabili ditzakete. Aurten, gazte bat asko asaldatu zela gogoratu du Lasak, denak eraso nahi izan zituen eta gauzei ostikoka hasi zen. “Antsietate krisiak izaten dituzte, hemen barruan egotea gogorra delako eta batzuetan liskararen egotea konturatzen gara gazte horrek botikak hartzea komeni dela”.

Zigorrak eta segurtasun neurrien gainetik, ordea, Lasak gaztearen eta hezitzailearen artean sortzen den harremanean jartzen du bere lanaren oinarria. Beste zentroetan gogoragoak badira ere, Ibaiondon harreman pertsonalari garrantzia ematen diotela dio, “horrek dituen arriskuekin”. “Maitasuna, heziketa, konfiantza... indartzen ditugu, beti ere faltekin beren neurri zuzentzailea dutela kontuan hartuz. Oreak bilatzea da gakoak”. Modu hori da gaztea benetan ezagutzeko biderik egokiena eta aldi berean, gomendioak emateko konturatzen da. Gaztea pixkanaka jarrera irekiagoa hartzen joaten da eta hezitzailearekin arazoez, bizitzaz, harremanez hitz egitera

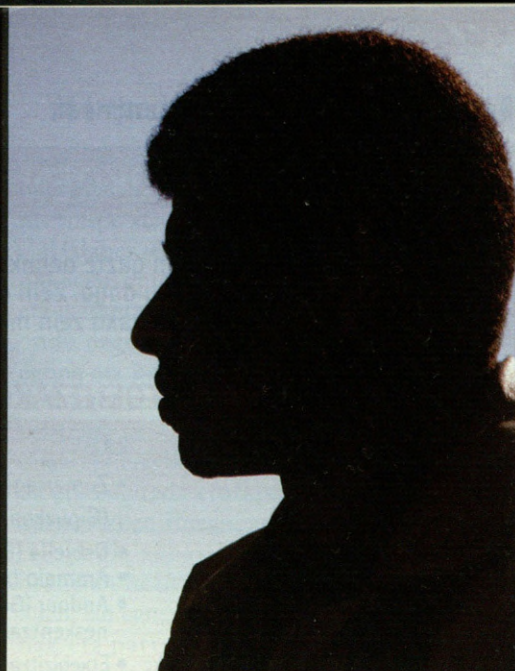
Neurri prebentiboak hutsuneak

Delitua egin aurretik, aldundien Ongizate Saileko babes neurriak dagokie baliabiderik gabe edo gabeziekin dauden adinez beherakoak hartzea, babes pisuetan edo Martutenekoa bezalako zentroetan. Baina aldundiek ezin diote eskari guztiari aurre egin, masifikazioa da nagusi eta beraz, giza neurri prebentiboek ez dute beren funtzioa betetzen. Azkenean, funtzio hori zentroek beraiek betetzen dutela dio Patxi Lasa Ibaiondoko hezitzaileen koordinatzaileak.

ausartzen da. “Denetik kontatzen digute: babesik gabeko harreman sexualak izan dituela eta HIESAren proba egin nahi duela; ez duela nahi neskak edo familiak bisitatzea horrek gero angustia sortzen diolako... Guk hezitzaileak papera egiten dugu, larritasun eta estres hori bideratzen jakin dezaten eta gauzak objektiboki ikus ditzaten. Azken finean, 15-17 urterekin oso esperientzia gogorak bizi dituzte eta normala da gaizki egotea. Anaia kartzelan sartu dutela, egun batzuetara epaiketa dutela, neska haurdun geratu dela... eta gu gara hitz egiteko hur-bilen dituztenak”.

Eta gero zer?

Harreman pertsonal horri esker, baloreak transmititzen dizkietela dio Lasak, askotan fruituak neurtzea ezinezkoa bada ere. “Batzuek aurrera egingo dute eta beste batzuek ez, mila faktorek eragiten dutelako, baina heziketa lana barneratzen dute. Pena da, baina batzuetan garbi ikusten duzu gazte batek kartzelan bukatuko duela, oso zaila izango dela bizimodu berera itzultzen bada giro horretatik irteeta”. Beste hainbatetan, gaztea ez da heldu, ez du ezerengarako errespeturik eta dinamika bera jarraituko du, errazagoa delako lapurtzea, ikastaro batera joatea baino. “Familia oneko” gurasoei ere gertatu ohi da ez daudela prest familiartekoei landu behar duten arazoa dela onartzeko eta ikastetxeari edo inguruari egozten diote errua. Atzeritarren kasuan, paperak lortzea izan ohi da bizimoduz aldatzeko giltza eta kontraesana bada ere, gizarteratzeko zentroan prestatzen dituzten gazteek sistemaren eta legearen horma aurkitzen dute kanpoan: ez dizkiete paperak ematen eta beraz, egindako lan guztia ezerezean geratzen da. Hala ere, zentrotik ateratzean askatasun zaindua ezar-

Mohamed: "Ez nekien nora eraman behar ninduten, norekin egongo nintzen, zer egin behar nuen eta hasieran ez nintzen inorekin fidatzen. Ihes egin nahi nuen, 'jende honek askatasuna kenduko dit', pentsatzen nuen".

tzen zaie denei eta hezitzailearekin astero hitz egiten dute, dena ondo doakiela ziurtatzeko.

Lan horren guztiaren inguruan gizartean ezjakintasun handia dagoela dio Lasak: "Jendeak uste du ez dela egiten egin beharko litzaitekeen guztia, zentroek ez dutela ondo funtzionatzen eta gazteak berehala ateratzen direla. Adingabekoentzako kartzelak direla uste dute eta aldi berean pentsatzen dute ona dela

barruan edukitzea, gizartetik at". Nolanahi ere, irtenbidea zentrorira iritsi aurreko prebentzioan inbertitzea dela argi du. Masifikazioa saihesteko, hurrengo urtean adinez beherakoentzako zentro berri bat irekiko dutela iragarri du Txabi Etxebarriak, baina zentro ahalik eta gutxien izatearen alde egiten du Lasak, beharrezkoak ikusten dituen arren. Izan ere, "50 pertsonentzako lekua duen zentroa badago, epaileek

Jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2006ko prezioak
127€ Hego Euskal Herrian
155€ Iparraldean

harpidetza eskaera

Izen deiturak: _____

Helbidea: _____ Posta kodea: _____ Herria: _____

Herrialdea: _____ Jaioteguna: _____

N.A./I.F.K.: _____ Tel./Faxa: _____ e-posta: _____

Ordainketa mota: ☐ Bankuz

☐ Taloiez

☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647

Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa: _____

Titularra: _____ N.A./I.F.K.: _____

Titularraren helbidea: _____ Titularraren telefonoa: _____

Entitatea: _____ Sukurtsala: _____ K.D.: _____ Kontu zenbakia: _____

Data: _____ Sinadura: _____

aukeratu zure ongi etorri oparia

"Garxot" komikia

"Lauburua" mahai-jolasa

"Txoriak txori" lamina

%25eko beherapena
ikaskle bazara*

ARGIA Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 PK. - 20.160 Lasarte-Oria

ADIN TXIKIKOEN DELITU ETA ZIGORREN DATUAK

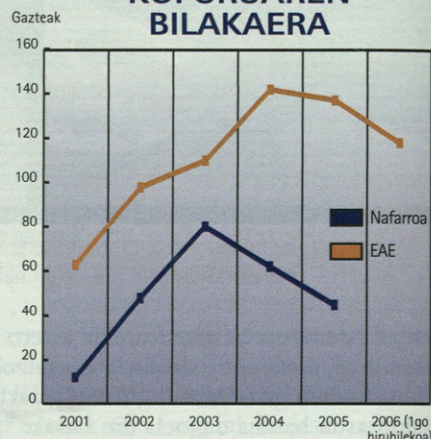
Hego Euskal Herrian gazte delinkuentziari aplikatzen zaion justiziaren funtzionamendua datutan bildu dugu. Zein delitu dira ohikoenak? Zein zigor jasotzen dute? Gazteentzako zein motatako zentroak daude? Hona erantzunak:

ADINEZ BEHERAKOENTZAKO ZENTROAK*

EAE	
Zentro itxia:	• Zumarraga, publikoa den bakarra (Gipuzkoa, 34 leku)
Zentro erdi-irekiak:	• Ortuella (Bizkaia, 7 leku) • Aramaio (Araba, 12 leku) • Andoio (Gasteiz, 7 leku), neskentzako bakarra
Erregimen irekiagoko etxebizitzak:	• Etxebizitza bana EAEko hiriburuetan (4 leku bakoitzean)
Nafarroa	
Zentro itxia:	• Ilundain (10 leku)
Zentro erdi-irekia:	• Iruñea (Behaketa eta Harrera Zentroa), (5 leku)
Zentro terapeutikoa:	• Zandueta (4 leku)

*Eguneko zentroak eta tailer eskolak kontuan hartu gabe.

INTERNAMENDU KOPURUAREN BILAKAERA

EAE-KO ZENTROETAKO GAZTEEN DELITU KOPURUA

Delitu motak	Kopurua
Lapurreta intimidazioarekin	17
Indarkeria familiarra	8
Lapurreta indarkeriarekin	7
Lesioak	3
Kondena urratzea	2
Lapurreta	1
Osasun publikoaren aurkakoa	1
Testigantza faltsua	1
Atxiloketa ilegala	1
Justizia oztopatzea	1

ZIGOR MOTAK (2005)

Zigor motak	Nafarroa	EAE
Internamendu itxi, erdi-ireki eta badaezpadakoa	24	
Internamendua		137
Askatasun zaindua	201	64
Anbulatorio tratamendua	33	2
Asteburua etxebizitzan	66	17
Gizarte lanak	506	26
Eguneroko zentruak	12	1
Lan giza-hezitzaileak	95	5
Asteburua zentroan		20
Terapeutikoa (drogak)		1

Iturriak: Eusko Jaurlaritzako Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzza Saila. Nafarroako Gobernuako Familiaren Zuzendaritza Nagusia.

50ak beteko dituzte eta 100 leku badaude, 100ak. Epaileak gizartea zaintzen du, ez du nahi gizartean alarma pizterik eta jendearen bidegabeko beldur horrekin amaitzeko 'arazoak' kaletik kentzen ditu, zentroetan sartuz".

Mohamed

Mohamed 'arazo' horietako bat izan zen. Bere benetako izena argitaratzerik nahi ez duen 23 urteko mutil isila da Mohamed. Marokotik familiarik gabe iritsi zen eta Bilbon sei-zazpi urte daramatza dagoeneko. 17 urterekin adingabeakoentzako zentro batean sartu zuten 18 hilabetez, indarkeria erabilita lapurreta egiteagatik. "Ez nekien nora eraman behar ninduten, norekin egongo nintzen, zer

egin behar nuen eta hasieran ez nintzen inorekin fidatzen. Ihes egin nahi nuen, 'jende honekin askatasuna kenduko dit', pentsatzen nuen eta lau hilabete inguru eman nituen jarrera horrekin. Ez nuen jendearekin kasik hitz egiten, nire munduan sartuta nengoen eta ez nion inori bertara sartzen uzten. Beraz, lau hilabete luze izan nituen pentsatzeko, zer egin nahi nuen, nolakoa nintzen, zer aldatuko nukeen...". Gainera, lehenengo sei hilabeteetan zentroetik ateratzea guztiz galarazita izan zuen. Hizkuntza ere arazoa zen eta gauza asko botatzen zituen faltan, konpainia batez ere. Dena den, hasieratik argi izan zuen leku hartako arauak betez gero ez zuela arazorik izango eta bide hori aukeratu

"Epaileak ez du nahi gizartean alarma pizterik eta jendearen beldur horrekin amaitzeko 'arazoak' kaletik kentzen ditu, zentroetan sartuz"

Patxi Lasa, hezitzailea

Zumarragako zentroko korridorea. Gazteek ezin dute lurreko marra gorria igaro.

zuen: "Gainontzekoak errespetatzen nituen, ez nuen marra hori gurutzatzen eta gainontzekoek ni errespetatzen ninduten".

Halaber, eguna ekintzez nahiko betea izan ohi zuen, zurgintza tailerrean hartu zuen parte eta ikasketak egin zituen. "Zerbaitetan aritzea ondo dago, bestela pentsatzen ematen duzu eguna eta benetako kartzela bilakatu daiteke, beti hara eraman zaituen hutsegitea buruan bueltaka dabilkizula". Mohamedek dio egun onak eta txarrak zituela, baina mutil baikorra da eta begirada etorkizuneko asmoetan jarri zuen. Azken finean, zentroak munduarekiko ikuspegia zeharo aldatu zion: "Tutoretza orduetan hezitzailearekin bizitzaz hitz egiten nuen, lan egitearen balioaz, dena ez direla lagunak eta parranda, eta niretzako kontzeptu berriak ziren, kalean bultzatzen diren baloreak bestelakoak delako: gaiztoa izatea, denetik izatea, lanik ez egitea". Begiak ireki zizkioten, curriculumak bidaltzen hasi zen eta paperekin lagundu zioten, "paperik gabe ezin duzulako lanik egin eta lanik gabe ezin duzu paperik lortu, desesperagarria da".

18 hilabeteak bete ostean, Bilbo utzi eta Elantxobera joan zen, itsasoan lan egitera. Lehengo bizimodua albo batera uztea erabakigarria izan zen, pentsamoldea aldatu arren koadrila berarekin itzuliz gero azkenean arazo berdinetara itzuliko zela argi duelako. Zentroko gazteekin badu oraindik harremana eta horietako batzuk berriz ere giltzaperatu dituzte, mundu berera itzuli zirelako. "Batuetan -dio-, kalean norbait izateko gaiztoa izan behar duzu, lapurtu egin behar duzu, errespetatu zaitzaten. Beste batuetan, etxean arazoak dituzte eta ez daude ondo gurasoekin, ez dute maitasunik sentitzen edo bertan ikusten dutena errepikatzen dute". Mohamedek bizitza horri uko egin dio eta egun, bera bezala inor eta ezer gabe iristen diren atzeritar adingabeen hezitzailea da. Argi du bere egitekoaren xedea: gazteek zentro batean ez bukatzea. ■

MUSEO CHILLIDA LEKU

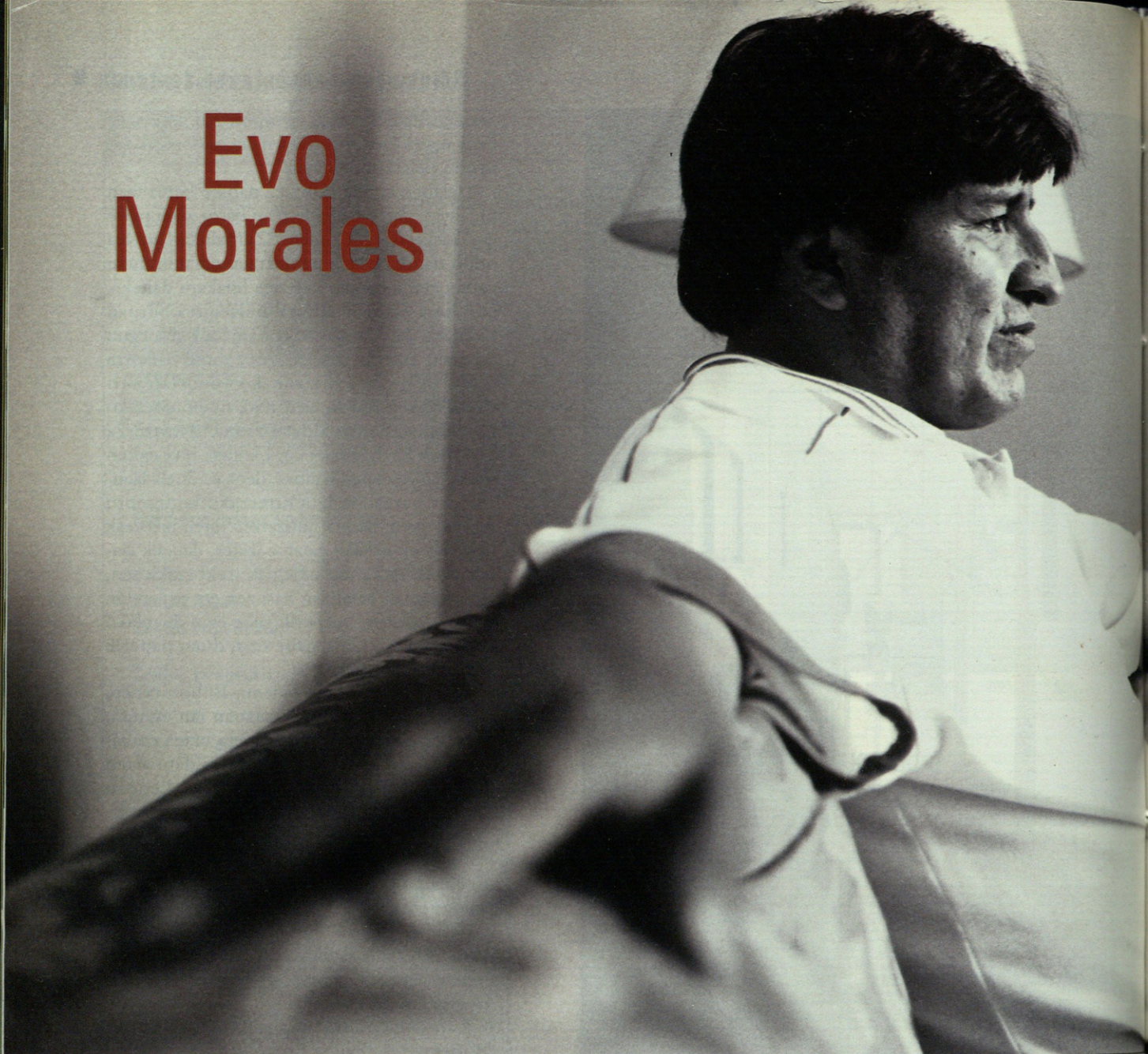
Chillida-Leku Museoa
Jauregi Auzoa 66
20.120 HERNANI
943 33 60 06

www.museochillidaleku.com - prensa@museochillidaleku.com

Irigoien Landetxea

Mediodia 22
31176 Muez (Nafarroa)
Tel.: 948 35 71 27
619 35 00 72
e-posta: info@irigoien.com
web orria: www.irigoien.com

Evo Morales

«Estatu koloniala des

Aurpegieratik baino hobeto ezagutu liteke pertsona esku ahurretik. Presidenteek bostekoa luzatzen diote elkarri, eta pasatzen dira esku txuriak, esku guriak, esku garbiak, inoiz hortzik estutu gabeko eskuak. Baina estutu bat eta estutu bestea, iritsi da esku bat besteak ez bezalakoa, esku bat lurraren kolorekoa, esku bat erreka bidez marraztua, esku bat gogorra; esku bat, esku izatea zer den badakiena. Ez dago aurpegira begiratu beharrik, Evo da.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Txomin Txueka

Indigenak lurrera begira ibiltzen ziren, lehen, kanean. Orain, burua altxatzen hasiak dira. Zer gertatu da?

Badago indar bat, autoestima bat, jaio berri dena. Gure anaiek, gure aiton-amonek, ez zuten Muri-llo plazara sartzeko eskubiderik, ez zuten eskubi-

Nortasun agiria

Evo Morales Ayma 1959ko urriaren 26an jaio zen, Isallavi komunitate txikian (Oruro-Bolivia). Zazpi anai-arreba ziren jaiotzean, baina hiru bakarrik atera ziren bizirik haurtzaro gogor hartatik. Laborari seme, lurrarekin eta animaliekin hizketan pasa zuen gaztaro osoa. Tarte bat zuenean trapuzko baloi bat hartu eta hari ostikoka gozaten zen. Eskolan urte gutxi egin zituen, baina idaztera eta irakurtzera jarri zen. 1980an, familia osoa Cochabambara aldatu zenean, hasi zen Evo bide politikoetan oinez. Herriko sindikatuari kirol arduradun, Tropikoko sindikatu buru, kokaleroen lider, diputatu, aimara txikia eskaileretan gora eta gora joan da, 2006an, MAS (Movimiento al Socialismo) alderdiaren hautagai bezala, presidentzia palazioraino iritsi den arte. Izan zen laborari, izan zen okin, izan zen limosna eskeko tronpeta jole, eta orain, Boliviako errepublikako presidentea da.

tien presidente ere izendatu zintuzten. Hori ez da titulu txikiagoa...

Ohore bat da nirezat Ameriketako indigena guztien presidente izatea. Horrek askoz ere gehiago konprometitzen gaitu bizitzaren alde, humanitatearen alde, eta batik bat herri indigenen alde apustu egitera. Indigenak historikoki kanporatuak eta marjinatuak izan dira, politikoki zapalduak, kulturalki alienatuak, ekonomikoki lapurtuak, eta sozialki gorrotatuak eta mespretxatuak. Horregatik antolatu ginen gu, ez inor baztertzeko eta mendekatzeko, ez inor morroi edo azpian hartzeko, baizik eta gizaki guztien eskubideak errespetatuak izan daitezen eta berdintasuna bizi dadin.

Ilbiltzen hasi eta urrutira iritsi zara, baina 1959 hartan Moralestarren etxean Evo txikia jaio zenean, zein izango zen bere aitaren eta amaren ametsa ume txiki harekin?

Inoiz ez nion nire buruari galdera hori egin, zein izango ote zen nire aita-amen ametsa... Nire amak beti esaten zuen: "Guk nahi dugu zuek profesional batzuk izatea, irabaz dezazuela ongi, eta ez nik bezala sufritu. Nik nahi nuke zuek goizko zortzietan jaikitzea lanera". Izan ere lur sailetan goizko lauetan edo bostetan esnatu behar da, gosalduta eta goizko seieta lanera ateratzeko, ganadutara. Iluntzean, eguna lanean pasa eta gero, zortzietan iritsi etxera, afaria prestatu, afaldu, eta gaueko hamarretan edo hamaiketan lotara. Eta biharamunean berriz ere goizko lauetan edo bostetan esnatu behar. Hainbeste lan egin eta apenas ezer irabazten den.

Eta klase politikoan?

gin behar da»

derik espaloian ibiltzeko ere. Hirira sartzen zirenean armak azaltzen zitzaizkien gainera, DEAk hiria garbitu egin nahi zuen, gu infekzio bat izango bagina bezala. Parlamentura lehen aldiz iritsi ginenean ozen esan genuen, "parlamentuan sartu gara, laster palaziora ere iritsiko gara!", eta iritsi gara, beraz orain da gure herriko historian aldaketa sakon horren alde apustua egiteko garaia. Ni harro sentitzen naiz jatorrizko indigenen eta laborarien mugimenduaz, horiek dira beren presidentea gehien sentitzen dutenak.

Izan ere Boliviako errepublikako presidentea bakarrik ez, Ameriketako jatorrizko herri indigena guz-

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

● Tawantinsuyu espedizioa

Klase politikoa esertzen da, jaten du, potro-jorran ibiltzen da, eta dirua barra-barra erortzen zaio.

Esaten da gora iristeko behetik hasi behar dela. Ez da denen kasua hala izaten. Zer da behean sekula egon ez denak ez dakiena?

Palazio Quemadotik pasa diren beste presidentek ez dute ezagutu zer den gosea, ez dakite zer den oinez ibiltzea, ez dakite zer den argirik eta ur edangarririk gabe bizitzea, ez dakite zer den sufritzea. Presidente horiek ez dira inoiz bizi izan. Ezagutzen baldin badute ere, liburuetan irakurrita ezagutuko dute, baina ez herri boliviarraren bizipenetik bertatik. Eta gero hitz egiten dute, beren erara, herriaren egoera ekonomikoaz, edo berdin herriaren egoera sozialaz, baina ezagutu gabe ari dira hizketan.

Zuk gosea pasa zenuen?

Bai, altiplanuan gose handia pasa genuen. Oroitzen naiz 1971ko urte hartaz, diktadura bete-beteko urtea zen, eta nire familiako bostok, aitak, amak, eta hiru anai-arrebok, arto zuri zaku bat basterik ez genuen. Gosaria, bazkaria eta afa-ria, handixe egiten genuen. Tira, bagenuen haragia ere, llama haragia, eta arkume haragia, baina horixe izaten zen gure dieta, haragi eta arto hutsa, basterik ez zegoen. Beste zenbait familiak ez zuten hori ere, ez artorik eta ez haragirik; oso egoera gogorra bizi zuten. Inauteri garaia zenean, otsaila eta martxoan artean, tuberkulu batzuk egiten ziren, patata bezalakoak, eta horixe jaten zuten.

"Bostok" aipatu duzu, aita, ama eta hiru anai-arreba. Baina anai-arrebak zazpi zineten jaiotzean, lau ez ziren aurrera atera...

Bai, zazpi ginen gu. Niri gurasoek kontatzen zidaten, oheratzerakoan, "Evo, zenbat llama eta zenbat ardi behar diren hemen baten bizitza salbatzeko...". Eta hala, nire lau anai-arrebak urte bat bete aurretik hil ziren. Nik neska txikia bakarririk ezagutu nuen, gure erregina, azkeneko haur-

Enbaxadore indigenak munduan zehar

"Mugimendu indigena ez da baztertzaila. Beraz, guk, komunitate indigenetako bizipenak palaziora ekarriko ditugu, parlamentura, ministerioetara, baita atzerriko zerbitzuetara ere. Kubako enbaxadorea yurakare bat da, arreba ketxua bat dago Frantzian, eta aimarak dira Perukoa eta Panamakoa".

txoa zen, ni jaio nintzen etxetxoan jaio zen bera ere. Baina mutikotxoa nintzela aitak Argentina-ko zafrara eraman ninduen lanera, eta gu itzuli ginenerako han ez zegoen neska txikirik, hila zen ordurako. Horixe da bizitza ezta?

Izango da. Lan egitea ere bada bizitza, ogia irabaztea. Aitarekin Argentinara joan zinenean sei urte zenituen zuk. Zenbat lan egina zara bizitzan?

Pertsona batek hanka gainean ibiltzen hasten den momentutik familiari zerbitzu bat ematen dio. Ni oroitzen naiz gure sukaldeaz, ama janaria prestatzen ari zen eta esaten zidan, "Evito, ekarri iezadazu eltzea", eta nik eltzea eraman, edo "Evito, ekarri iezadazu basoa", eta ni basoa eramatera, edo sua itzaltzen ari zen eta "Evito ekarri iezadazu egurra", eta sutara egurra sartu behar. Hortik hasten da mutikoaren edo neskatilaren ardura, komunitateetan haurrak oinez normal ibiltzen hasten diren unetik aritzen dira lanean.

Zu izango zara, agian, munduko lehendakarietan ikasketa akademiko gutxien duena, eta bizitzako ikasketa gehien duena...

Ez nuen sekula pentsatu orain arte... Horixe izango da bai. Espero dut hala izatea.

Gaztea zinenean nola ikusten zenituen politikoa? Mesedez, mesedez, oraindik gazte izaten segitzen dut eh! Kar-kar-kar.

Egia, mutil kozkorra zinenean beraz. Diktadura militarrek zure larruan ezagutu zenituen. Nola ikusten zenituen politikoa?

Garcia Mesaren diktaduraren bazterketa jasan nuen nik Chapare-n. Hasieran pentsatzen nuen presidente hura boliviarr guztien aita zela, eta aita batek bezala bere seme-alaba guztiei kasu egin behar ziela. Baina 1981a izango zen, diktadura gogorra zegoen, eta Chaparen ikusi nuen nola erre zuten anaia ketxua bat. Gasolina isuri eta su eman zioten. Zirudienez narkotrafikante izateaz akusatzen zuten narkotikoei. Narkotrafikoaren

Ondarre baserria

20214 Segura (Gipuzkoa)

Tel.: 943 801684

e-posta: ondarre@hispavista.com

www.acvmultimedia.com/ondarre

aurka egiten zuen polizia bereziaren izena zen narkotiko, eta hori gobernuaren mende zegoen, beraz gobernuaren ardura zen hilketa hura. Hemezortzi edo hemeretzi urte izango nituen, oraindik ere ideiak marrazteko, baina ezin nuen ulertu: “Nola demontre erreko gaituzte bizirik!?” Ez zitzaidan kabitzen. Aita batek bere semea bizirik erretzera bidaltzea jendea! Sindikatuak mobilizazioa deitu zuen, kontzentrazio bat osatu zen, eta guk futbol zelaiko gazte bezala mobilizazio hori babestu behar genuela pentsatu genuen, “hau oso larria da, goazen gu ere”. Niretzat hori izan zen gure herriko egoera sozial, politiko eta kulturala ulertzeko abiapuntua.

Eta pentsa abiapuntu horretatik noraino iritsi zaren. Orain arte zuriak eta korruptoak izan dira Bolivian lehendakari. Kolpez, herriaren babesarekin indigena bat sartu da palazioko atetik. Zer gertatu da Bolivian hain aldaketa erradikala etortzeko?

Gure herrian eredu neoliberal landatu eta ureztatu denetik laborariak eta jatorrizko populu indigenak izan dira horren aurka gehien borrokatu direnak. Borroka bi ildotan laburbiltzen zen: lurraren jabetzarako borroka, eta botere politikoa berreskuratzeko borroka. Boterea berreskuraturik lurraren jabe egin nahi zuen indigenak, lurra bere errekurso natural guztiekin. Horixe izan da Bolivian bostehun urte baino gehiagoko borroka historikoa. Baina 1992ko urriaren 12an aldaketa handi bat gertatu zen borrokaren bidean. Kontinente osoko indigenek erresistentziatik boterea hartzera iragatea erabaki genuen, eta Bolivian behintzat konpromiso hori bete egin genuen, erresistentziatik boterea hartzera pasa ginen, alegia, borroka sindikaletik borroka elektoralera. Garrantzitsua izan da gure indar hori sektore urbanoekin, mugimendu sozialekin, intelektualekin, eta erdiko klasearekin elkartzea eta osagarritzea. Horiekin guztiekin indartu gara. Eta orain zabaldu berri den Asanblada Konstituziogilea lerro horretan doa.

Asanblada Konstituziogileak konstituzioa eta herria goitik behera eraberrituko ditu. Nolako Bolivia marraztu nahi duzu?

Lehenik estatu koloniala desegin behar dugu, eta bigarrenik estatu neoliberal. Estatu koloniala oraindik ere bizi da, hor ditu barruko eta kanpoko instrumentuak, hor ditu bere normak, eta hor ditu bere organismoak, kanpotik inportatzen dituzten programak eta proiektuak. Beraz Bolivia behar duena iraultza kulturala da. Horrek ekarriko du estatuko estruktura guztiak goitik behera aldatzea, eta estatu koloniala desegitea.

Estatu neoliberal ere eraitsi nahi duzula diozu, baina ezkerren espazio politikoa oso da mugatua eta estutua gaurko munduan. Zenbateraino da zuena sozialismorantz doan mugimendua?

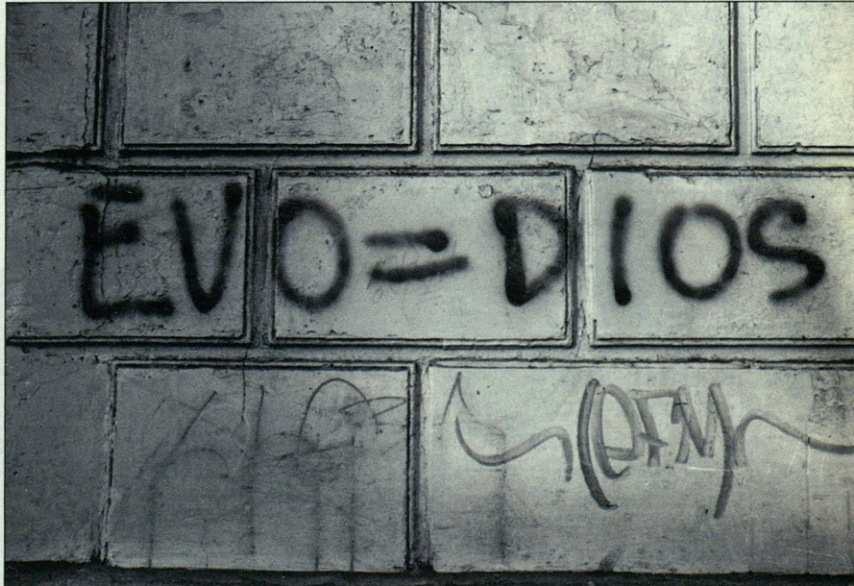

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

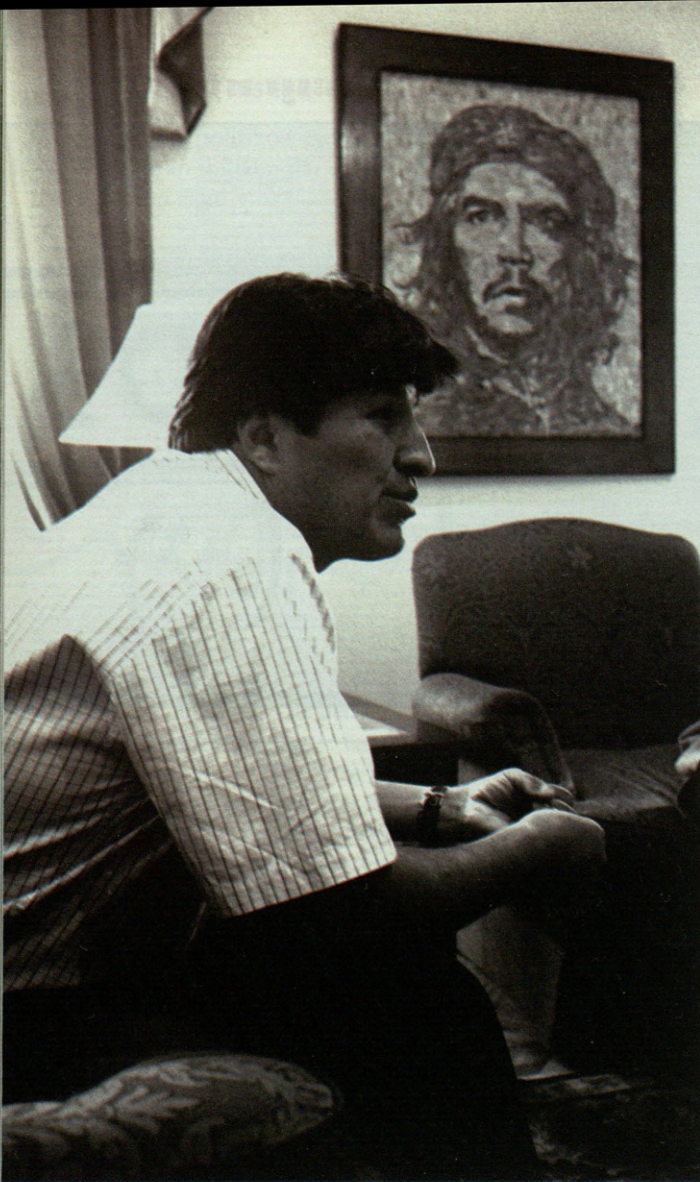

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Komunitate indigenak historikoki beti bizi izan gara kolektibitatean eta armonian. Ni jaio nintzen lekuan ez dago jabetza pribaturik, ez dago jabetza indibidualik, dena kolektibitate abiatuta sortzen da, dena komunitatetik abiatuta egiten da. Hori oraindik ere bizi da. Gainera ez da gizakien arteko armonia bakarrik, baita lurarekiko eta natura osoarekiko armonia ere. Beraz, ama-lurra, *pachamama*, errekupeatu egin behar da. Mendebaldeko ereduarekin, hango industrializazioarekin, Lurra planeta txikitzen ari dira, eta niretzat Lurra planeta ama-lur handia da. Beraz ez badugu hori aldatzen, ez bagara denak aldatzen, jai dugu. Eta okerreina da Mendebaldeko politikek planetaren txikizioa hartzen dutela oinarri, zertarako, eta kapitala esku gutxi batzutan biltzeko.

Hego Amerikak Kubaren eta Venezuelaren bidea jarraitu behar du?

**“Palacio Quemadotik pasa diren
beste presidenteez ez dakite zer
den argirik eta ur edangarririk gabe
bizitzea, ez dakite zer den sufritzea.
(...) Eta gero hitz egiten dute,
beren erara, herriaren egoeraz,
baina ezagutu gabe ari dira
hizketan”**

Nor dira 2005ean Latinoamerikan hazkuntza ekonomiko handiena izan dutenak? Eredu neoliberalaren aurka ari diren herriak, inperialismoaren aurka ari diren gobernuak, horietako presidenteeak. Kuba izan zen hazkuntza ekonomikorik handiena izan zuena, %11koa baino handiagoa. Eta Kubaren atzetik nor? Hugo Chavez, eta Hugo Chavezen atzetik Kirchner. Beraz, eredu ekonomiko neoliberal horiek, eredu kapitalista horiek, ez dira inondik inora ere soluzioa humanitatearentzat. Hori dela eta, guk sistema sozial komunitarioa bultzatu nahi dugu, edo behintzat horixe da Asanblada Konstituziogilearekin dugun desioa.

Ez dituzu hitz gozoak Mendebaldearentzat, han ere komunikabide askok ez zaituzte jainkoarekin parekatzen. Baina zuzenean nolako deiak eta harrerak jaso ditu Evo Moralesek nazioartetik?

Ni guztiz txundituta nago nazioartetik datorri-
dan babesarekin eta elkartasunarekin. Elkartasun hori baldintzarik gabekoa da batzuen kasuan, nola Kubaren eta hala Venezuelaren kasuan, eta orain Argentina eta beste herri batzuk ere bildu dira elkartasun baldintza gabe horretara. Horrek arnas handia ematen digu. Kotsulen mezuak ere jaso ditut, enbaxadoreenak berdin, eta hala diote: “Ados gaude zuen lanarekin, ados zuen gobernuarekin, laguntza bikoiztu egingo dugu”. Norvegiak adibidez, sekula ez du laguntzarik eman kanpoko gobernuentzat, inoiz ez du laguntzarik eman GKEentzat, inoiz ez fundazioentzat, eta orain dudatan informazioa zuzena bada, bulego bat ireki nahi du gure gobernuari laguntzeko. Txundituta nago.

Aterako da Bolivia zulotik?

Dena beharko du, gauden egoera honetan kooperazioa behar dugu, laguntza, kredituak, baina sekula ahaztu gabe gure baliabide naturaletan oinarrituz atera nahi dugula krisi honetatik.

Ez lehen bezala kudeatuak badaude...

Nola ba? Europatik gure baliabide natural guztiak lapurtu dizkigute. Eta Europaz hitz egiten hasten bagara zor historiko bat ekarri behar dugu gogora. Dena lapurtu digute. Ingalaterrak adibidez, ez da herri osoa izango, baina badira mentalitate hori duten zenbait; faxistak, arrazistak...

Espainia ere ez da atzera gelditzen...

Berdin Espainia ere, familia espainiar batzuk bai behintzat. Baina nik Ingalaterrako zenbait dokumentutan irakurri izan dut, beraiek herri indigenen estermazioa pentsatu zutela, gu eliminatzea, gu akabatzea. Ongi da,

saiatu ziren, baina eutsi egin dute, eutsi egin dugu, eta orain guk ez dugu inor akabatu nahi, bakar-bakarrik nahi duguna da denek eskubide berdinak izatea.

Hitz eman bezala hidrokarbu-roak nazionalizatu zenituen. Hurrena zer etorriko da?

Industrializazioa. Estatuaren enpresak berreskuratu eta industrializatu behar dira, orain dauden bezala estatua bera ere zorretan uzten dutelako. Baina berreskuratze eta industrializazio hori guztia prozesu baten barruan etorriko da.

Koka hostoa ere auzitan jartzen dute Mendebaldean. Kokaleroen burua zinenez gero, egin ezazu bere defentsa.

Gaixoa, oso satanizatua daukate. Begira, 1960ko hamarkadan ez zegoen kokainarik, ez zegoen drogarik, eta arazoa kanpotik inportatu zuten koka hostoa zigortzeko. Baina koka hostoa kokaina dela guztiz faltsua da. Uste dut hor atzean badudala koka hostoz betetako poltsa bat, baita hortxe bertan koka hostoz egindako Txeren irudia ere. 1950eko, 1960ko, eta 1970eko hamarkadan, AEBek koka hostoaren produkzioa sustatu zuten meatzariek koka hostoa kontsumituz meategi horiek aurrera egin zezaten. Jakina, meategi horiek AEBetako hazkundearen mesedetan zetozen. Espainolak ere, kolonia garaietan, koka hostoaren produktore handiak ziren, noski, beren kapitala handitzeko, aberasteko. Baina orain zer da, eta koka kokaina dela esaten ari zaizkigu, noiz, eta laborariok ere koka hostoa baliatu nahi dugunean. Guk koka hostoarekin helburu legalak baino ez ditugu bilatzen, ez

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Tawantinsuyu espedizioa

gabiltza bide zidorretatik, eta espero dugu pixkanaka hor justizia egingo dela. Koka hostoak ezin du segitu bere etxean bertan bahiturik, eta munduaren aurrean preso harturik. Oraingo borroka garrantzitsuenetako bat da koka hostoa askatzea.

Zu ere izana zara preso, behin baino gehiagotan, sindikalista buru zinenen. Orain presidente zarenez gero, kartzelak badu funtziorik gizarte batean?

Tira, horrek hari luzea ematen du borroka sozialen korapilora. Gidari eta ideologo sozialek esaten dute kartzelak ez duela ezertarako balio. Ni nago nola konpondu lapurreten gaia, delinkuentziarena, ongi baitakit hemen ez dagoela delinkuentirik berak hala nahi duelako, delinkuentziara erortzen da lana falta duena, horixe da arazo horren jatorria. Beraz, delinkuentziaren arazoa konpondu

nahi bada lan iturriak sortzeko apustua egin behar da. Niregatik balitz, hartu traktoreak, sartu kartzelara eta ez nuke kartzelarik zutik utziko, baina lapur handiak, bahitzaileak... badira, eta azkenean uste dut behartuak ere bagaudela.

Sei hilabete pasa dituzu gobernuan. Zer da ikasi duzuna?

Ezinezkoa dela sei hilabetetan dena konponetzea. Baina horrek ez du esan nahi aurrera egin ezin denik, eta uste dut urrats handiak eman ditugula bai arazo sozialetan eta baita arazo estrukturaletan ere. ■

<http://www.argia.com>

helbidean, elkarrizketaren pasarte gehiago bideoan.

**gure
arteak
euskaraz**

**BFA
DFB**
Bizkaiko Foru
Alkandia
Diputación
Foral de Bizkaia

2003ko Gasaren Gerra

Hanka baten istorioa

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

“Bi horiengatik segitzen dut aurrera, nire alabatxoagatik eta nire semetxoagatik, horiek dira nire bi makuluak. Haurrengatik ez balitz izan, hila nengokeen, ez nukeen borrokatuko, zertarako egon, horrela, sufritzen? Askotan negar egiteko gogoia sartzen zait. Min ematen du istorio hau kontatzeak, min handia. Baina kontatuko dut berrirori”.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Txomin Txueka

BOLIVIATIK EZ DA ITSASORIK ikusten. Historia militarrek kontatzen du, Pazifikoko Gerran, Txilek kendu ziola bistatik. Hildakoen hitzak dio britainiarrek ere ez omen zirela oso aparte ibili. Kontua da itsasoa galdu zuela Boliviak, eta itsasoarekin batera kresala. Zilarra ere bai antzina, berdin eztaiz ere, marea beheara batek eramane zuten, eta ez da geroztik marearik igo. Baina hura, hura burla handiegia zen. Sanchez de Lozada diktadoreak gasa ere saldu nahi zuen, kosta ahala kosta, kanpora. AEBetara bidaltzeko tratua egiten ari zen, nondik, eta Txileko portuetatik, nondik, eta itsas lapur haien bideetatik. Burla handiegia zen hura bolibiarrentzat. Eta albistea esnatu zenean hildakoei baino ez zuten segitu lotan.

Luissss!!! Luissss!!! Ileetatik tiraka ari ziztaldan norbait. Ez zidan uzten lo egiten. Eta nik lo hartu nahi nuen. Sendagileak ere gaixotu beharrean zebilen: “Nork lagunduko dio?! Nork!?” Emazteari ez zioten utzi igotzen. “Ni joango naiz”, aitaren ahotsa zen, “ya” sendagilearena. Eta motorra piztu baino lehen abiatuak ginen. Zeruak ikusten nuen kristaletik, zati

Luis Alfredo Castaño Romero,
(1981-04-25)

*“Arnak kenduko dizkidate,
eta eskuarekin defendituko dut
nire aitaren etxea;
eskuak ebakiko dizkidate,
eta besoarekin defendituko dut
nire aitaren etxea;
besorik gabe,
sorbaldik gabe,
bularrik gabe
utziko naute,
eta arimarekin defendituko dut
nire aitaren etxea”.*

G. Aresti

urdirxkak zipriztin gorri artetik. Mina engainatzen saiatu nintzen: “Non gaude aita? Nora goaz?”. El Altotik La Pazerako autopista hartze-
ra gindoazela esplikatu zidan. Baina ezin zen. Kalean jendea ez zen kabi-
tzen, eta anbulantzia nola? Trapu zuria ere atera zuten leihotik, “ZAU-
RITUA! ZAURITUA!”. Alferrik zen. “Buelta erdia hartuko dugu —sendagi-
leak txoferrari— hemen ez dago pasori-
rik”. “Ez al da odolustuko?”.

(...) Gero eta gasolina gutxiago zegoen. Eta herri bat gasolinarik gabe gelditzen denean oinezkoak izaten dira errege. Mila ziren hasieran, bi mila gero, lau, zortzi, hamasei... harri atzetatik ere zango berriak azaltzen ziren, eta ukabilak zetozen zango gai-
netan: “No pasarán! No pasarán!”. La Paz gasolinaz hornitu behar zuten zisternak jendea begira zeuden, ega-
rrituta. Baina han ez ziren pasako. Gasoila garesti zegoen gasa debalde saltzen zen herrian. ...Gas natural gaixoa, kapitalizatu egin hinduen lehenik, pribatizatu gero, eta orain, kanpokoek lehengai bezala xurga hazaten utzi nahi dik diktadore zerri horrek. Eta hik, hik refinatzean har-
tzen duk prezioa, lantzeak egiten hau hi prezia-
tu, he-
ure zuloan hagoelarik ez duk satorrak baino gehiago balio. Eta hala saldu nahi hau urdeak, he-
ure izate hutsean, baina hori, hori ez duk gasa saltzea, hori lurra saltzea duk... Herriagatik ez balitz, ederra emango zukeen Boliviak, ez lur eta ez itsaso.

Sueroa sartu zidaten ospitalean, odol berria, oxigenoa ere bazekarten... malkoak ahaztu zitzaizkien. Negar egiteko gogoa nuen, eta malkoak falta zitzaizkidan, denak gerra batean galdu izan banitu bezala. Ez nuen indarrik begiratzeko ere. Belarriak nituen zabalik, eta handik jakiten nuen nahi ez nuen guztia. “Txikitua du hanka, alde alde zulatua, zainak kiskaliak ditu... Mutil honek operazio urgentea behar du!”. Baina erantzun bakarrik ez, galde-
tu ere egiten zuen Raul de La Quintana senda-
gileak: “Non daude zure senideak? Zure seni-
deak behar ditut”. “Aita hemen zegoen lehenago, baina joan egin da”. “Nola joan egin dela?! Ebakuntza egiteko norbaiten baimena behar dugu, nik ezin dut garantizatu, eta bai-
menik gabe ezin zaitugu operatu!”. Halakorik inon! Gangrenak gora egingo zuen inori bai-
menik eskatzen nekatu gabe, eta gu, hari begi-
ra. Erreguka hartu nuen sendagilea, operatze-
ko, arren, azkar, nik ematen niola baimena,

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

zangoa nirea zela, nirea baino ez... Baina hitza harena zen, “ezin duzu zuk eman, zure aitaren baimena behar dugu”. “Zer nahi duzu? Korrika joatea bere bila!”.

(...) Hegan zebilen helikopteroa, eta arrastaka zetozen tankeak. Dortoka berde beldurgarri haien aurrean bazegoen soluzio bat, erbiarena egitea, baina putreak atzaparrak azaltzen ditue-
nean galduta gelditzen da txita, arrautzan sar-
tuko litzateke gustura, atzera, eta desagertu. Han ez zegoen desagertzerik, ez atzera egite-
rik, oilar dema zen hura. Indigena denek gan-
dorra atera zuten, meatzariak paparra erakus-
ten ari ziren, eta ikasleek ere kukurrukura bat egin zuten: “GASA EZ DA SALTZEN! GASA EZ DA SALTZEN!”. Olatu haren aurrean iparra galdu zuen gobernuak, diktado-
rea mutu gelditu zen, eta militarrek mintzarazi zituen. Oso ironia finez, gasa botatzen hasi ziren herriari, doan.

Larrutik ordaindu nuen. Ebaki ez zuten egin, baina zortzi aldiz sartu ninduten ebakuntza mahaira, zortzi aldiz garbitu zidaten hanka, zortzi aldiz egin zidaten kura, baina zertarako? Hogeia egun pasa ziren, eta zangoak gero eta aho zabalagoa zuen, gero eta kirats handiagoa botatzen zuen, belzten ari zen, itsusia zegoen. Eta baimena inork eman nahi ez zuela ikusirik, sendagilea ere tematu egin zen: "Salbatu egingo dugu, ez dugu ebakiko, salbatu egingo dugu!". Neronek azaldu behar izan nion bere setaren absurdua: "Ni salbatzen ez banaiz, zeinentzako izango duzu hanka?"

(...) Warisatan erori zen lehena, Marlene, zortzi urteko neska txikia. Ventillan meatzariak hil zituzten, Senkatan segitu zuten tiroka, eta ukabilen gainetik brinkoka, El Altoraino iritsi zen herio. Ikusi egin zuen Luis Alfredok, traktore hori batean iritsi zen, kamufilatuta, baina tiroak ez zituen ahapeka jotzen: "RA-TA-TA-TA-TA-TA!!!!". Soldaduen kasakoa zeraman jantzita. Askok errekarra jo zuen, Luis Alfredok denda txiki baten ondoan

Sanchez de Lozada noiz epaituko

2003ko urriko masakrean segurtasun indarrek 64 lagun hil zituzten, eta lau anputatuak gelditu dira. Herriaren presioari eutsi ezinik, urriaren 17an, Sanchez de Lozada "Goni" diktadoreak kargua utzi egin behar izan zuen, eta ordutik AEBetan bizi da. Hildakoen senitartekoak Sanchez de Lozada eta bere kolaboratzaileak Boliviara ekarri eta epai ditzatela eskatzen ari dira. Evo Moralesen promesetako bat horixe zen, lehengo krimenak justiziak argituko zituela. Baina epaiketa oraindik hasteko dago eta "Goni"k AEBetan jarraitzen du.

hartu zuen ostatu. Hasieran pentsatu zuen tiroak ez zirela haraino iritsiko.

Azkenean esku bat iritsi zen, eta eskuarekin izenpedura. Zangoa ebakitzeko baimena emana zegoen. Ebaki zuten. Baina gaizki. Lehen egunean egin izan balute belaun azpitik ebakitzea aski izango zen, beranduko lanak belaun gainean pasa zidan zerra. Kito. Han gelditu zen, hanka zatia, bakar-bakarrik. Emazteak hartu zuen, eta hilerrian eman zion lur. Geroztik ez naiz joan ikustera.

(...) Ikusi izan banu agian kuzkurtu egingo nintzatekeen, edo jauzi egingo nukeen. Baina ni kiosko txikira begira nengoen, ez dakit zergatik, biharamuneko notiziak irakurtzen edo. Orduan jo ninduen balak. Kalanbrea bezala sentitu nuen, eta mina, MIna, MINAAA!!! Hanka lurrean pausatzen hasi nintzen, eta ez nuen sentitu. Ez zuen alde egin, baina txikitua zegoen.

Behar zena baino gehiago txikitu zidaten. Izter puska bat baino ez zait gelditu. Eta horregatik, ez daukat protesirik jartzetik. Protesiarene faltan makuluekin ibili behar dut. Eta makuluekin ibili behar duenak, hanka bat bakarrik ez, hanka bat eta bi esku galdu ditu.

Hiru urte luze pasa dira Luis Alfredok hanka galdu zuenetik. Bi haurren aita da, baina emazteak lebedik zituen lanak erantsita, sei haur ditu etxean. Eta bere jorrala gutxi da zortzi lagunentzako, zorrak ere baditu; makuluekin ere hilabete bukaerara ezin iritsiz ibiltzen dira. "Askotan inutilla sentitzen naiz, nire arropa nik garbitzen dut, baina lehortzen jartzera ezin dut joan. Hanka batek zenbat balio duen orain konturatu naiz". Berriaz ere manifestazioetara joango ote litzatekeen galdetu, eta "bai —erantzun du firme—, joango naiz, baina ez edozein martxatara. Ni joango naiz gasa eta petrolio defundatu behar direnean, horiek direlako gure baliabide bakarrak. Joango naiz. Baita hanka baten gainean brinkoka joan behar badut ere". ■

Arisko Urmeneta

Udara(z)

Uda iragan da, bero eta distiratsu. Gehiengoak oporretarik landako depresio pairatzen duela, ni bakantzetara noa, ezer ez banu maioriaren

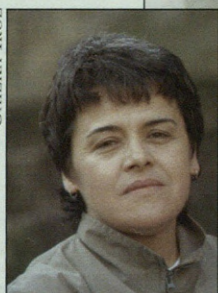
antzeria behar. Munduaren norabidearen aurka ibiltzen naiz ardura, konturatu gabe ere. Madarikazio antzeko zerbait da hala ere! Alta nahi nituzkeelarik bizitza normalaren eta bizitza normalari dagokion euskara errazaren ereduak neureganatu. Segur naiz ordea Santa Graziko gauaren isiltasunean eredu-mereduak oro ahantziko ditudala.

Baionako bestek ene *timinga* inarrosi zuten pixka bat. Egonezina sumatzen nuen, pixa eta alkohola urrintzen zuten karrika izkinen batean den mendreneko musika entzutean. Jende saldoetan urtzen nintzen eta ostatz ostatu segitzen nituen, arrats apaleraino. Baina, mozkor eta bazter hauste ugarietaz gain bost bortxaketa salaketa egin dira eta hori onart ezina zait, eta ez bakarrik emaztea naizelako. Batzuek diote, auzapezetik haste, neskek dituztela erasotzaileak probokatzen beren apaindura eta dei lizunegiekin —noizko bada talibanen *burka* Baionako bestetan?— eta gaineratikoeak, milaka kide biltzen diren ospakizunetan domaia kolateral horiek ekidin ezinak direla.

Justifikazio nazkagarriak benetan.

Halaber Frantziako futbol taldearen zoritxarra aipatu da asko. Materazziren laidoak Zidanekiko eta Zidanen burukolpe gogorra Materazzi italiarren aurka. Aburu ikerketen arabera frantsesen erdiarentzat Zidanen ihardespina zuzena zen, atakatua izan zelako. Talionaren legea. Zer lerrakete alabaina egunero iraintzen dituzten arabiar, beltz eta inmigratuek molde horretan ihardesten baliete? Ageri da hemen bi neurri badirela. Dena dela Baionako bestetan, Dalida zenaren *Zizi l'amoroso* eta Claude François-aren Alexandriaz aparte, *Zidane i va ma'quer* abestia gehien adi-turiko ahaira izan da.

GAIZKA IROZ

Itxaro Borda

Alonso

Mujika

Amerikarrek Tourra bahitzen jarraitzen zutela ere ikasi zen agorrila hasieran. John Landis txirrindulariaren balentria azkenean erremedio debekatuek eragina zen. Hainbat kirolariena bezalaxe funtsean. Baionako bestetan, Trinkete ostatuan bazen gizon zardai bat, peluka batekin, mendiko sailkapeneko trikot zuri-gorria zeramana: dopatua bide zen

hau ere gauaren bururaino joateko. Berdinki, dopatu ninduen igandearekin adiskide baten konpainian Bar Du Marché zoragarrian egin nuen bazkari galantak. Guztiek alabaina, zerbait behar dugu aitzinatzeko, zuzulutik iradokitze, apatiaren eta uste amankomunarekiko teman segitzeko.

Bitxiki Euskal Herria eder, erakargarri, desiragarri kausitu dut udan zehar. Barnealdeko *a priori* hertsiaik zaizkigula uste dugun kostaldeko hiriak bereziki. Eman dezagun Miarritzen moldata duten itsasoari begirako Mendibururen —Harena al da zinez? Irakurle miarriztar batek argituko nau agian!— tailuarekiko plaza miresgarria da, uhinak aditzen direnean behearean arkaitzen balakari. Hondartza Handia oinezkatu dut *happy fewen* erdian, ontasun eta osperik gabe baina, *happy fewetarik* bainintzan.

Irri gutizia sortu dit udak. Tristatzeko astirik ez dut ukan: mertxika pastelak jan ditut, kafe beltzak eta gin-tonic hotzak edan, *Larrain* behin

dantzatu osorik eta Baionako bestetan Miarritzeko ikastolako gurasoek adelatu txipiroiak klikatu. Zer gehiago behar da zoriotsu izateko Euskal Herrian? Bertolt Brecht-en olerki labur bat bi hizkuntzetan. Autobidean eguzki sartze bat sutan. Bihotzak azkenean onartzen duen amodio bat. Lucia Etxebarriaren ipuin erotiko bat. Almodovarren *Volver* hirugarrenez. Askatasun hurbilaren esperantza giltzapean daudenentzat.

Tregua bozkario hazle dator. ■

Zer gehiago behar da zoriotsu izateko Euskal Herrian? Bertolt Brecht-en olerki labur bat bi hizkuntzetan. Autobidean eguzki sartze bat sutan. Bihotzak azkenean onartzen duen amodio bat. Lucia Etxebarriaren ipuin erotiko bat. Almodovarren *Volver* hirugarrenez. Askatasun hurbilaren esperantza giltzapean daudenentzat.

Tregua bozkario hazle dator.

LUKABEKID
Iñaki Martínez de Luna

EHUKO SOZIOLOGIA IRAKASLEA

Euskararen komunitatea bide-ertzean ahaztuta

Ezaguna da Bernardo Atxagak ironia halako batez egin zuen euskal herritarren sailkapena, herritarron euskararekiko jarrera eta jarduna oinarri hartuta: *patetikoak*, *sinpatikoak* eta *antipatikoak*. Badaezpada gogoraraziko dugu euskaldun *patetikoak* euskaraz bizi nahi duten euskaldunak direla; militanteak, alegia. *Sinpatikoak*, aldiz, euskararekiko atxikimendua adierazten badute ere, ez dute inongo ahaleginik egiten euskaraz bizitzeko. *Antipatikoak*, labur esanda, euskararen antipodetan bizi direnak lirateke. Eta banaketa hori askoz mamitsuagoa da idazle batek jolasean-edo lan lezakeen irudi erretoriko hutsa baino.

Atzera begira jarriaz, asko dira XX. mendearen erditik aurrera euskararen egoera oneratzeko saiatu zirenak, hiruzpalau hamarkadetan lorpen txalagarriak erditiz. Dinamika horren hasierako meritua multzo *patetiko*arena zen, bertan abangoardia eta herri xehea biltzen zelarik. Egun, aldiz, herri mugimendua izatetik elite baten ahalegina izatera pasa da, ia erabat, euskararen aldeko lana; *patetikoak*, une honetan, lau euskaltzale eta *euskararen inteligentzia* baino ez dira. Alegia, XX. mendeko 60-80etako hamarkadeetan ikastolak sortzeari ekin zioten euskaldun *patetiko* asko *sinpatiko* bihurtu zaizkigu; une hartan zuten euskara berreskuratzeko ilusioa galdu dute. Gaur egun, euskara ez da inondik inora euskal herritarren eguneroko lehenasunen artean sartzen.

Gizartearen zati batean gertatu den bilakaera hori, euskararekiko motibazio eta

ALBERTO ELOSEGI

jarreretan ez ezik, portaeretan ere islatzen da. Horretan datza, adibidez, Jaurilaritzaren Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak duela gutxi kaleratu zuen kezkaren gakoa (www.erabili.com/zer_berri/berriak/1151503256); hau da, euskaldunek euskarazko produktu eta zerbitzurik ez kontsumitzearena. Izan ere, euskararen abangoardiak bide egin du, besteak beste, euskarazko eskaintza areagotuz; baina herri xehea bide-ertzean ahaztu zaio. Hartara, gizarteak berak euskarazko produktu/zerbitzu berrien eskaerarik egin ez duenez, merkatuaren legea hautsi da. Alegia, eskaerarik sortu gabe, eskaintza egin da eta, egun, ez dago eskaintakoa kontsumituko duen lagun askorik —merkatu potentziala handiagoa izan arren—. Euskaltzalea

izanda ere, herritar *sinpatikoak* uste du euskara berreskuratzeko hezkuntza sistema, administrazio publiko eta adituen kontua dela; ez norberarena. Horrexegatik ez ditu bere egin euskalgintzak sortutako eskaintza berriak.

Hala ere, hizkuntza baten hezurdura bere komunitatea da. Lan munduan zein aisialdian, eremu publikoan zein pribatuan, nor ari da eten gabe bilgune eta harreman sare berriak sortzen eta osatzen? Jardun horietan, nork egiten du hizkuntza baten edo bestearen aldeko hautua? Gizarteak, guk geuk. Izan ere, *patetikoak*, *sinpatikoak* edo *antipatikoak* izanda, denok

erabakitzen dugu euskararen geroa, harian-harian eta egunerokoan.

Hortaz, euskararen normalkuntza errealitate bihur dadin, euskararen aitzindaritzak herriaren babesa eta indarra berreskuratu behar ditu. Euskararen abangoardiak herriari itzuli behar dizkio euskararen ardura eta ilusioa, ezinbestez. Horretarako, euskararen abangoardiaren eta komunitatearen arteko etena gaingaituko duen zubia eraiki behar da. Nola? Hasteko, bi modutan: a) sozio-linguistika-ezagutza gizarteratuz, hizkuntza bat normalizatzea zer den jendeak uler dezan; b) normalkuntzaren inguruko komunikazio-estrategia berri eta eraginkorra abian jarritz, ardura eta ilusio horiek jende xumeak bere egin ditzan. ■

Euskararen normalkuntza errealitate bihur

dadin, euskararen aitzindaritzak herriaren

babesa eta indarra berreskuratu behar ditu.

Euskararen abangoardiak herriari itzuli

behar dizkio euskararen ardura

eta ilusioa, ezinbestez

Xipri Arbellide

APAIZA ETA IDAZLEA

Azken esklabuak

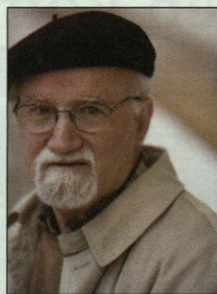
Badira esklabuak gutartean. Palazio bat pagatu behar delarik dirurik ez baita gelditzen langileentzat! Hemen berean, badakitezue Eusko Jaurlaritzako aditu batzuk ari direla lege bat prestatzen "gorantz egiten duen ekonomiako sektore" berezi batentzat: putentzat. "Langileak" 1.788 dira "ekonomiako sektore" horretan: EAEko datu ofiziala.

Baina ez digute erraten zenbat diren beren hautuz ari, zenbat diren proxeneten esklabu: %90az goiti berriki irakurri dudana. Ez arabiar edo beltzen esklabuz, baina euskaldun peto-petoen fantasmen esklabu: "*Haz realidad tus sueños*" dio publizitateak.

40.000 neska bildu omen zituzten Berlinen, mundialera etorri kotzoez aseberetako. Datu hori errealtatetik urrun dela diote zenbaitek. "Errealtate" bat bazen beraz. Zein, ez digute erran. Jadanik 500.000 baziren Europa Ekialdetik Mendebaldera etorriak ongi pagatua zen "lan" batek liluraturik. Zenbat beltz Afrikatik?

Australiako burtsan kotizatuak dira "lan sektore" horretako "enpresak", izan dituzten *Sex-zentrum*, *Bar d'hotesses*, *Habitaciones con sauna* edo nahi duzuenak. Baina ez putetxeak. Mesedez, otoil Noizko *Sex-cluster* bat?

Baina bada besterik. *Sex-zentrum*etan okupatuak, haurrik ez dugu egiten eta langileak behar gure ekonomiak. Maghreb-eko emazte arabiarrek, Afrikako beltzek edo Andesetako indioek fabrikatzen dizkigute, hezten, eta laneko prest direlarik igortzen, gure gizarteari ezer kosta gabe: *El Dorado!* Frantziako etorkinetan %24 unibertsitatean diplomatua da: konpara hango datuekin.

DANI BLANCO

Sistema liberalaren lege bat izanez "eskaera eta eskaintzaren oreka", usteko zenuten langile eskaintza ttikiegiagatik, nehork egin nahi ez dituen lanak gehiago pagatuak izanen zirela. Gure ekonomialariek aterabide hobea aurkitu dute: etorkinak. Ez zenuke nahi peoi batek ingeniari batek bezainbat irabaz dezan!

Baina nora garamatzate gure ekonomialariek? Babiloniako zibilizazioaren ondotik, Egipto, Grezia eta Erromakoek leher egin dute. Gurea ere ez ote da beherapenean? Udareondoa hozitu da. Hozia muskildu. Muskila lilitu. Liliak udarea eman du. Hau handitu, hantu, horitu. Baina gero eta gehiago titta beltz ageri zaizkio: usteltzera doalako seinale ezin ukatuak.

Gure ekonomialariak GARATZEA beren dogma gogoan daude beti. Garatu behar dugu. Beti eta gehiago garatu, irabazi eta kontsumitu. Garatu, gizakiaren laurdenak, beste hiru laurdenen bizkar. Gure ekonomialariak ez dira ohar-tuak errotak itzulia egin duela. Epe motzean, Txinak kenduko dizkigula gure lantegiak. Gure puntako informatikariak itoko dituztela Indiakoek, Txinan ala Indian askoz eta askoz merkeago ari baitira.

Gaitzerdi liteke Mendebaldeko zibilizazioaren segida hartzen balu Asiakoak. Baina garapena errespetatuz gero eta gehiago gasolina erre behar dugu. Badeno. Gaurko biribilek guttixeago behar dutela? Baina gero eta handiagoak dauzkagu, aire egokituarekin. Garatu behar kostarik kosta.

Esklabuen garaia itzaliko da Pompeiako *Villa* aberats, ospetsuetako zoriona gozatuko dugularik. Menderen mendetan. ■

Gure
ekonomialariek
aterabide hobea
aurkitu dute:
etorkinak.

Ez zenuke nahi
peoi batek
ingenari batek
bezainbat irabaz
dezan!

TXANDAN

Igor Estankona

Gidoia idatzita daukate, eta apenas dagoen inprobisaziorako tarterik. Hasi da Audientzia Nazionalean beste

dozenaka euskal herritarren kontrako prozesua. 2003ko neguan atxilotu zituzten eurretako lehenak, hiru urtean gauza asko gertatu dira eta, era berean, hiru mendean batzuek ez dute askorik aurreratu: sorgin ehizan sentitzen dira babesturik, kitzikaturik, ase.

Peru Aranburu ere bertan eseraraziko dute. Luzanga da, eta ez dakit hankak sartuko ote zaizkion hain leku estu eta itogarrian. Berataz gogoratzea hau guzti hau ez ahazte-

Balak zuritzen

ko nire modua izango da. Asko dira izenak, lar, eta etengabea laidoa. Nire antzean zorabiatuturik eta nekatuturik sentitzen zaren hori, begira egiezu hobendunei, juizioaren aurretik errua nork bere egin duten horiei.

Gogoan dut Maier enpresaren ondotik gindozela, bidexka batetik Kanpantxura gora, Gernikan, orain dela ia hamabost urte. Gauza asko oroitzen ditut arratsalde hartaz, jakin ere ez dakit zergatik, baina zerua aratza zen, eta Peru maitagarria arean atzerago zetorren. Itxaron egin genion: *Balas blancas, para la oveja negra*, ahapeka kantatzen zuen Barrikadaren azkena. ■

Rosa Martín Salazaris

EHUKO IRAKASLEA ETA IKUS-ENTZUNEZKOETAN ADITUA

Elurra, izarrak

Esku ilunak telebistako pantaila seinaltatu du: "Hori daukagu guk Saharan, hori daukagu guk!". Begiratu dut eta milaka puntu zuri-beltz ñir-ñir, eta zarata. Hori baino ez. Udako ekaitzak eraginda, emanaldia moztu egin da. Elurra deritzote teknikoek, seinalerik eza. Baina ez omen da elurrik Saharan. Eta hala ere, baietz dio Hafdallah-k, hori ematen dutela Tinduf-eko kanpamentuetan daukan hautsitako telebistan. Aurkitu du, bilatzearen poderioz, daukana erakusteko abagunea.

Elur horri begira geratu naiz, eta *poltergeist* batean bezala, neska baten aurpegia azaleratu da elur-maluten artetik. Beste telebistari begira dago Natasha Kanpusch gaztea. Azken zortzi urte hauetan, "irakurri, etxeko lanak egin, telebista ikusi, hitz egin, eta janaria prestatu", horixe egin omen du. Holakoxea da lagun askoren eguneroko jarduna, eta irakurri eta asko hitz egin gabe ere eman deza ke beste askok bizitza. Elurra baino gehiago ikusi du Natashak giltzapeko telebista horretan, non-bait ikasi du eta bere borrarera eta kateak maitatzen.

Halaber, pentsamendu propioa eta telebistarekiko independentea duela ere erakutsi du idatzi bide duen komunikatuan: ez duela komunikabideek muturra sartzerik nahi, zuloa bere etxea izan dela eta bere intimitatea berari dagokiola eta ez beste inori. Esko-

INIGO AZKONA

latik zetorrela bahitutako ume honek nerabe burtzoro bihurtuta amai zezakeen itxialdia, baina ez, horra hor heldu buru-argiaren erantzuna. Antza.

Telebista gora telebista beherako kontuekin higuinduta, tartekaritza-bideez okituta, benetako zapore, usain, ehunduraren bila abiatu naiz, egiazko sentsazioen bila, zuzeneko soinuak eta irudiak, errealak, instant bakar honetakoak, dastatze aldera. Silvoren kontzertua suertatu da aukera ona garai bateko

plazera gaur egunera ekartzeko. BECeko Bizkaia Arenan milaka gorputzen beroak hasi du epeltzen kanpotik nekarren hotz hezea, eta begietan kokatuta nuen elur-irina urtzen hasi zait. Ez da elur-girorik jada. Ilun dago, baina nahiko argi ikusten da, desagertu da halakoetan inguratzen gintuen lainoa. Jendetza honen poltsiko gutxi-gutxitan daude poxpoluak. Surik ez den lekuan, kerik ez, esan dut nirekiko. Eta antzinako iluntasan goxo hartan pizten genituen metxeroez gogoratu naiz, udako gau bateko zerua zirudien, hain ziren ugarriak argi gorrixka haiek.

Hasi dira oraintxe bertan izar zuriak pizten. Han-hemenka, izar zuri-zuriak, ñir-ñir hauek ere. Argazki-kamarak eta mugikorrak nonahi, orain eta hemen guztiak deusezteko sortutako bi hazbeteko pantailatxoak. Izar zurbilak, hitsak, margulak. Elurra bezain hotzak.

Eta izar gorrien mina sentitu dut. ■

Antzinako iluntasan goxo

hartan pizten genituen metxeroez

gogoratu naiz, udako gau bateko

zerua zirudien, hain ziren ugarriak

argi gorrixka haiek

Joxemari Ostolaza

Egituratzen ditugu ekoizpenak. Katebegian murgilduta bizi gara. Idazleak ez du kontrolpean bere

obra, publikatu nahi baldin badu behintzat.

Argitaletxea behar du. Eta honek idazlearena saldu nahi baldin badu, banatzailearen esku jarri beharko du emaitza. Urrun gelditzen da idazlea, sortzailea. Eta bera da katearen mailarik ahulena, beste aldetik ezinbestekoa dena. Eta eske-ma honek funtzionatzen du edozein dela ere bizi esparrua. Arraunlariak barne. Kontxak erakutsi digu argiki aurtengo estropadan. Klubek agintzen dute arraunlarien jardunetan. Federazioek klubenetan, eta estropada antolatzaileek fede-

Katemailaka

razioenetan. Arraunlaria dugu ahulena bere azkarrean. Eta salbuespenak salbuespen, profesional bakarrak, beren jardunek erakusten duten bezala. Elkarte

bat egitera doaz. Ongi. Euren zaindu nahi dute orain arte ez bezala. Indartuko dute bere katebegia, baina ez dute eskema hankaz gora jarriko. Menpekotasunean jarraituko dute, ez dute katea kontrolatuko. Ez dute behintzat bere komunikatuan horrelakorik aipatu ere egin. Izan ere onartua dugu guztiok, mailakatze sistema bakarra dela eta ezinbestekoa, ez dagoela modurik sortzailea eta kudeatzailea izateko batera. Bitartean Inakik jarraituko du beretik, bakarrik, ito nahi duen kate erraldoia hautsi nahian. Gosez. ■

Andoni Egaña

BERTSOLARIA

Irudimen lana

Gero eta urtaro zailagoa dela datorkit burura San Migelak hurbiltzen ari diren honetan. Bertsolariontzat behintzat bai. Derrigor egin behar izaten dugu beste urte sasoieta baino lan gehixea-go, eta hori, begi-bistakoa denez, arautu gabeko gizarte korronteen aurka doa. Nork egiten du ba lan udan, ez bada beharturik? Eta beharra gero eta urriagoa da antza denez. Etorkinak aldiz, gero eta gehiago. Gure itsas-bazterreko kafetegietako zerbitzari sailari begiratzea baino ez dago aldaketaz konturatzeko. Autoa hartu eta herriz herri nindoala askotan akordutzen nintzen errumaniar, argentinar, serbiar eta horrelakoez. Gurea ongi ordaindutako lana da behinik behin.

DANI BLANCO

sutsuak, ohituraz joaten direnak, konplimentuz azaldutakoak eta berogailuaren beroaz epeltzera azalduak izango dituzte aurrean. Apaizek egiten dutena egin behar genuke guk ere beti mahai-jiran egonarren: zutik egin sermoia. Alde ederreko begirunea lortzen da!

Ez dugu gai izarrik izan. Bake

prozesuarena udaberritik zetorren eta
aldaketa handirik ez da izan. Kotoizko

laino artean bezalatsu aritu gara, zabal,

blandibuluf, lehen-esanaren ustea

kaskotik kendu ezinik

Arreta

Ezer ez da berdina udan. Guretzat ere ez. Bertsoafaririk ez da egiten udan. Egiten dena da afaria bertsolariekin. Ez zenukete sinetsiko zer alde dagoen batetik bestera!

Arreta deitzen zaio komunikazio errazetikia ezinezkora dagoen tarte horri. Udako afarietan, festa-egitarauko beste ekitaldi bat baino ez delarik bertsolariekin afaltzea, bertsozale petoak, samarrak, afaltzera soilik doazenak eta dantzara joandakoak elkartuko zaizkizu entzule-talde berean. Ez da erraza haiek gobernatzea. Gurea ez da gainera, gogo gutxiz eta gogotsu berdin samar egin daitekeen lan klasea. Horrelakoetan gure egoera beretsuan aurkitu izan direnen ereduaz baliatzea jotzen dut egokien. Apaizak, esaterako. Haiek ere audientzian fededun

irudiak:

Antton Olariaga

Ahotsa eta altaboza

Bata gure gurea dugu; bestea gerora erantsi ziguten kanpotik. Lagungarri zaigu altaboza, lagungarri zaigunean. Uda partean zenbat megafonia trakets jasaten dugun kontatzen hasiko bagina... Batean monitoreak falta, bestean mikrofonoa zintzilik, hurrengoan ertzetakoak hitzik ulertu ezinik... Ez luke hain zaila behar: sakeleko telefonoen ahalaren neurrian aurreratu baltz gure soinuarena, amerikar kantarien pare geundeke. Ohartzen hasirik gaude, megafonia txarra baino hobea dela batere. Zaldibarren hiru lagunek egin genuen balkoitik balkoira ahotsa ahotsari, megafoniak huts egin zuelako. Udan eskuragaitzen jotzen dudana arreta geureganatu egin genuen horregatik bakarrik ere. Ez eztul eta ez pipazalen hots, oroitzen polita dut saio harena. Aizarnan berriz, ariketa modura jarri ziguten mikrofonorik gabe kantatzearena, lehengo bertsolarien tankerarik handiena nork zuen erabakitzearren. Ongi irten zelakoen nago, jendeak xarma berezia sumatu baitzion lanari. Segur aski, beti izan den bezalatsu, oraindik ere ahotsa delako funtsa. Komunikaziorako, zuntza eta horiek gerora etorri ziren.

Donamari

Nafarroako herri txiki horretan bestak direlarik, beste inon gertatzen ez den zerbait da gertatzen. Herri bazkariaren ondotik, ilunabar aldera eta herritar asko nahiz gon-

bidatuak bete

samarturik daudela,

herriko komentuko

klausurako mojak

bisitatzera joaten da

berrehun bat laguneko

tropela. Barruan zain egoten dira

dozena bat moja. Hesi bakarra gerri

parerainoko egurrezko mostradore

bat dela, bi munduk egiten dute topo.

Kanpokoak jauzika eta dantzan, oihu batean,

eta barrukoak eskerroneko irribarrea aurpegia-

ri itsatsirik. Kontrastea itzela da. "Eh! Eh! Eh!"

ganberro bestatiarra alde batera eta "Xoxoak

galdu du mokoa" ahots zerutiarra bestera.

Baina bi alderdiak elkarrekiko begirune osoz.

Hango opariak eta musuak! Hango... harrema-

na. Ustez asko ikusi izan duen bertsolaria ere

hunkitu egiten da. *Tolerancia* hitza purian jarri

zuenak bueltaxka bat eman behar luke Dona-

mariara bestetan. Akaso zerbait ikasiko luke.

Udako gaia

Udako abestiaren modura, guk ere urtero izaten dugu "udako gaia". Historialariren batek azken hogeitak udatako gai "izarrak" zinez zein izan diren ikertu nahi balu, aski luke "BAPATEAN" bertso-bildumara jotzea. Buruz ari naiz, baina gogoan ditut ikurriñen gerra-uda, in-vitro-uda, Biescas-uda, virus informatiko-uda, viagra-uda, Indurain-uda... Aurtengoa berezia izan da horri dago-kionez. Ez dugu gai izarrik izan. Bake prozesuarena udaberritik zetorren eta aldaketa handirik ez da izan. Kotoizko laino artean bezalatsu aritu gara, zabal, blandiblufo, lehen-esanaren ustea kaskotik kendu ezinik. Lau errima-hitzetan laburbiltzeko moduan: antza, zalantza, martxa, esperantza. Ez du gehiagorako eman udak. Fidele gaixoa izan da akaso susperraldia ekarri duena. Ez da ordea azaldu udako gai izartzat har dezagun adinako temaz. Hori bai: Espainiako Futbol Federakuntzak ikaragarri lagundu die gai-jartzaileriei azken urteetan. Derbia abuztuko azken igandean jartzeak ustekabeko oparia sartzen du ia agorturiko zakuan. Bilboko jaiekin batera gainera!

Izaeraz, hobe nintzen ni besteren berbaldiei

erne egoten neu aritzen baino. Hobe,

zirripi-zarrapa batean harat-hona ibiltzen

baino egonean egoten. Pertsona

zertara ohitzen den hartara jartzen da ordea.

Amorratzen nago irailaren bukaerarekin

lehenera itzultzeko

Hiperaktibitatea

Egungo gaitza, itxura denez.

Lehen umeak bihurriak, txitxiburduntziak, matrakak edo zirenak zirelakoak ziren. Orain

hiperaktiboak dira. Halatsu

sentitu naiz neu ere abuztua-

ren bukaera aldera Unibers-

tsitateko ikastaro batean

parte hartu dudalarik. Nire

burua deskubritu dut, erosoago

hitzaldiak ematen entzuten baino.

Herriz herriko

zurrumbiloan ohitua,

mahaiaren inguruan

kantura edo hizketaldira jarria,

geldirik eta entzule

egoten zeinen zail

gertatu zaidan ohartu

naiz. Izaeraz, hobe

nintzen ni besteren berbaldiei

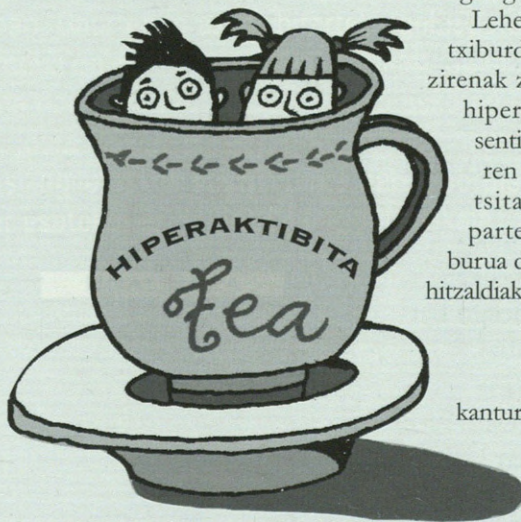
erne egoten neu aritzen baino. Hobe,

zirripi-zarrapa batean harat-hona ibiltzen baino

egonean egoten. Pertsona zertara ohitzen den

hartara jartzen da ordea. Amorratzen nago irai-

laren bukaerarekin lehenera itzultzeko.

"Pixka bat"

"Azaldu nahi nuen pixka bat uda zer den

guretzat". Idatzian ez, baina euskara ahozko-

an gero eta sarriago entzuten dut "pixka bat"

hori lekuz kanpo. Min ematen dit belarrian.

"Franco zeinen diktadore zeken eta maltzu-

rra izan zen azaldu nahi izan dugu pixka bat

antzerki-lan honetan". Sentitzen dut, baina

hori azaltzen da edo ez da azaltzen. Ez dago

"pixka bat" azaltzerik. ■

BERTSO BERRIAK

Imanol Lazkano

Sukaldeei jarriak

I

Hautzaroko sukalde
zahar haiek goguan.
Kazkabarrak leihoa
jotzen zun orduan
guztioak elkaturik
famili moduan.
Aiton, amon, aita, amak
ta haurrak sutonduan.
Txoko goxoagorik
ez zegon munduan.

II

Baina hautzaro hura
joan zen ihesi
gizarte berrirako
behar genun hezi.
Mundu hobeago bat
zen gure gutizi,
nahiz ta ilusioa
genuen nagusi.
Mundu zahar borobil hau
dena "eskin-bizi".

III

Gure ametsetako
mundu polit hura
eskuratu ezinak
sortzen du tristura.
Bizitza presati hau
da gure tortura.
Bateko hipoteka
besteko faktura.
Askatasuna nahi ta
denetik lotura.

KARLOS CORBELLA

IV

Erlojuaren morroi
esnatuz goizean
eguna pasatzeko
gero estresean.
Iriparrak amildu
ziraden leizean.
Abiadan bagoaz
maiz noraezean
aurrerapenan bila
martxa atrasean.

V

Zerbaitek huts egin du
gure ametsetan.
Aurrerapenak berak
jo gaitu hortzetan.
Sentiberatasuna
galdu bihotzetan.
Haurrak haurtzaindegian
zaharrak zaharretxetan
sukalderik gabeko
eraikin hotzetan.

VI

Estuasuna etxean,
patxada auzuan.
Denok itsumustuan
denok jo ta suan.
Irazuk: "gure haurrak
granjan" esan zuan.
Berdin esango nuke
aitonen kasuan.
Sukalde berri hontan
biak enbazuan.

DOINUA: Lagundurikan danoi edo Batetikan korroxxa.

Jexux Mari Irazuren "Bertso berriak gurasoon joerei jarriak" sortaren haritik jarritako bertsoak.

Ingurumena
Ozono zuloa iaz
baino txikiagoa da

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Ihesi
Aragoiko Pirinioak
GR-11 jarraituz

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

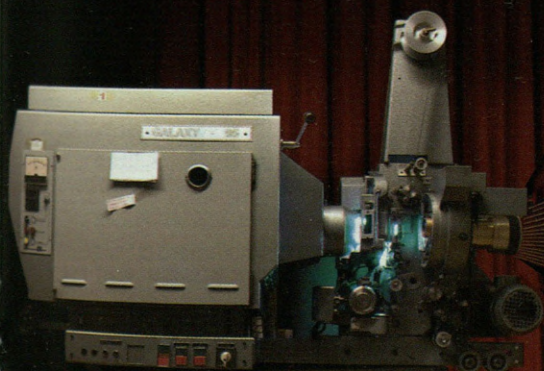
Soinu bandak zineman dena ez da irudia

Zer litzateke pelikula bat musikarik gabe? Zinema mutuaren garaietan ere, proiektzioetan piano jole bat egon ohi zen pantaila ondoan. Gaur egun askoz bitarteko gehiago dago noski, baina zenbaitzuren ustez behinolako sormena galdu du zinemako musikak. Soinu bandak elkarren ispilu bihurtzen hasiak omen, baina hori, tamalez, bizitzaren arlo askotan gertatzen ari da.

Merkatua lege. Hala eta guzti, joera hori ez da hain erabatekoa zinemako musikari dagokionez. European batik bat, musikagile askok eusten diote beren nortasunari, eta Euskal Herria, bidenabar esateko, ez da horien harrobi makala.

UNAI BREA

Argazkiak: Dani Blanco

2006ko irailaren 17a

ARGIA

31

Pelikulen ezinbesteko jantzia

MUNDUAN GUTXIK JAKINGO DUTE Conrado Xalabarderrek adina zinemako musikaz. Katalan honek hainbat liburu argitaratu ditu, artikulak idatzi ohi ditu zenbait komunikabidetarako, eta sarean topa daitekeen webgunerik osoena kudeatzen du (www.mundobso.com). Beti gai honi buruz. Are gehiago, Soinu Bandak ikasgaia ematen du Bartzelonako Pompeu Fabra unibertsitatean, Ikusentzunezko Komunikazio fakultatean.

Halako ikasgai bat existitzeak adierazten digu, beste ezerk baino hobeto, zinemako musikak zenbateraino duen berezko izaera

musika ororekin alderatuta. Xalabarderrek, behinik behin, ez dauka inolako zalantzarik horretaz. "Musika genero bat da, eta zinemako musika beste bat. Izan ere, bere egoerarik gorenean zinemako musika ez da musika, zinema baizik. Pelikula bati beste elementu bat gehitzea du helburu, argazkiak edo jantziek duten bezala. Zinemako ekintza da beraz, ez musikakoa, musikaz egin arren". Musikari askok dihardute arlo desberdinetan, bai zineman bai bestelako lanak egiten, baina beste asko ez dira gai gauza biak ondo egiteko. "Ez da harrigarria kontzertugile

aparta batek porrot egitea zineman, edo alderantziz. Ekintza bera da (musika idaztea), baina bata eta bestearen teknikak oso desberdinak dira". Alegia, musikaririk iaioenak ere huts egingo du soinu banda bat sortzean, zinemagintzako teknika menperatzen ez badu. "Pelikuletarako musika sortzen denean ez dago askatasunik; pelikulak erritmo bat dauka, sentimendu batzuk... eta horiek adierazi egin behar dira. Musikarekin zerikusirik ez daukaten elementuak hartu behar dira kontuan".

Angel Illarramendi zarauztar konpositorea 1984an hasi zen zinemarako musika idazten, Montxo Armendarizen Tasio filmerako hain justu. Gaur egun ospez eta arrakastaz dabil munduan zehar; bereak dira, esaterako, *El hijo de la novia* (2001), *Yoyes* (1999), *El último viaje de Robert Rylands* (1996) eta *Hamaseigarrenean aidanez* (1985). Hainbat sari jaso du, eta oraindik orain zinemarako egin dituen lanik esanguratsuenak argitaratu ditu, CD batean bilduta. Baina zinematik kanpo ere aritzen da. Beraren aburuz, ez dago hainbesteko aldea lan eremu bien artean: "Ez pentsa pelikula baterako musika egiten nabiltenean askatasun gutxiagorekin nabilenik. Ez dut gustuko bereizketa hori".

Denbora gutxi lan egiteko

Illarramendik zinemarako lan egiteko moduaren berri eman digu. "Lehenik eta behin gidoia jasotzen dugu, baina ezer gutxi egin daiteke hortik abiatuta. Ez da komeni gainera, gidoi hutsak ez baitu esaten zein den pelikularen tempo. Eta musikak tempoarekin zerikusi handia dauka". Oro har, zinemako musikagileak filmazioa amaitutakoan hasten dira lana gogotik egiten, behin-behineko lehenengo muntaia ikusteaz batera. Eta ez dute denbora gehiegirik edukitzen beren lana burutzeko. "Lehenengo muntaiarekin -diosku Illarramendik- pelikularen erritmoa zein den jakin dezakezu. Eta musika sortzen hasi. Gero, behin-betiko muntaia eginda dagoenean, neurri zehatza ematen zaio musikari. Eta aukeratu egiten da, zuzendariarekin batera, zein eszenatan egongo den musika eta zeinetan ez. Kontuak kontu, azkar ibili behar dugu. Hilabete eta erdi, bi hilabete... idazteko eta grabatzeko".

Zuzendariaren jarrera

Azken batean, zuzendariak dira pelikulari dagokion guztiaren erantzule nagusiak, eta nork bere jarrera izaten du musikarenganako. "Batzuek erabateko konfiantza daukate musikariarengan -dio Conrado Xalabarderrek-, eta beste batzuek, aldiz, beren irizpideak ezartzen dituzte, baita zeharo irizpide okerrak ere.

Zarauzko konposizio ikastaroak

2000 urtean, Nazioarteko Jazz Mintegia antolatzen hasi zen Zarauzko Udala. Horrekin batera, Soinu Banda Konposizio Ikastaroari ere ekin zioten. Angel Illarramendi, zarauztarra izanik, ez zebilen urrutiegi. "Ikastaroen sorreran parte hartu nuen, eta lehenbiziko urte hartan irakasle ere ibili nintzen; gero beste batzuek hartu zuen erreleboa". Irakasle sonatuak izan dituzte ikastaroak, eta baita ikasle asko ere. "Jende gutxi etortzea espero genuen, baina hara non 40 lagunetik gora etorri zitzaizkigun lehenengo urtean", dio Illarramendik, "Gipuzkoatik kanpokoak gehienak, are Madriletik edo Kanariar Uharteetatik iritsiak ere. Espainia osoan ez zegoen parekorik. Aurten sortu dute, oker ez banago, antzeko zerbait Madrilén". Zoritzarrez, Zarauzko Soinu Banda Konposizio Ikastaroak orain dela urte bi desagertu ziren. Illarramendiren esanetan, "Jazz Mintegiaren itzalean geratu zirela-eta, azkenik, aurrekontu faltak eraginda ikastaroak bertan behera utzi behar izan ziren".

gaztelupeko HOTSAK
Tel: +34 943 753016
Fax: +34 943 750139
gaztelupeko@hotsak.com

RAFA RUEDA
Saredun eskua

ATOMOOOG
Zerutik eskegita

SEXTY SEXERS
Iluntze berri baten bila

FOUR FRIENDS
Dzanga

UEK
Heltzearen diren egunak

MUGALDEKOAK
Biziago sentitzeak...

Hurrenez hurren, Pascal Gaigne eta Angel Illarramendi lanean.

Batzuek uste dute asko dakitela musikaz, eta ez dakite ezer. Horiek dira okerrenak. Baina gehienak ez dira horrelakoak”. Zuzendariaren eta musikariaren arteko harreman onaren erdutzat, Xalabarderrek euskal herritar biren adibidea eman digu: Julio Medem eta Alberto Iglesias. Bigarrena euskal soinu banda egilerik ospetsuena da seguraski; Oscarra irabazteko-tan ere izan da aurten, *The constant gardener* filmaren musikari esker.

Aitzindariak, hezur-haragizko musikariak

Jakina da zinema, lehenengo urteetan, mutua zela. Horrek ez du esan nahi, orde, pelikula emanaldiak erabat isilak zirenik garai haietan. Aitzitik, proiektagailuek egundoko burrunba egiten zuten, eta hura moteltzeko zein ikusleak jostarazteko, zinema jabeak piano joleak kontratatzen hasi ziren. Alabaina, inork gutxi egiten zien jaramonik garai hartan musikari gizajooi.

Giroa alaitu ez ezik, zinema aretoetako piano jole eta enparauek pelikulan gertatutakoei lagundu behar zieten. Berbarako, musikari esker ikusleek berehala jakin zezaketen pantailan ageri zen pertsonaiari zer egin behar zitzaion, txalo ala txistu. Musikak esaten zuen nor zen heroia eta nor gaizkilea, noiz zetorren arriskua eta noiz maitasuna. Erritmo azkarrak jotzen ziren pertsekuzio eszenei laguntzeko, eta soinu apalak, beriz, misterio uneetan.

Lanbide berri hura, apurka, egonkortuz joan zen. Batzuetan, piano joleek pelikula ikusi ahalera erabakitzen zuten zer jo, baina gehienetan musika aldeztu aurretik ezartzen zen. Musika-riei agindu zehatzak ematen zitzaizkien, eszena mota bakoitzari nola lagundu behar zioten azalduz; edo bestela, partiturak jasotzen zituzten pelikulekin batera.

Esan gabe doa pelikula berak oso musika desberdina izaten zuela areto batean edo bestean. Munduko hiri handienetan orkestra ederrak izaten ziren pantailaren eta ikusleen artean; apalagoetan taldetxoak baino ez, eta herri txikietan, onenonenean, bibolin edo piano jole bat. Eta denak ez ziren trebe-trebeak.

Zinemaren historiaren hastapean, aldeztu aurretik idatzitako musika erabiltzen zen. Ez dago garbi zein izan zen pelikula baterako propio idatzitako lehenengo soinu banda ofiziala. Batzuek *L'assassinat du Duc de Guise* (1908) frantziar filmari aitortzen diote ohore hori; beste batzuek, Italiako *Malia dell'Orori* (1906). Kontuak kontu, lehenbiziko banda aipagarria David W. Griffithek zuzendutako *The Birth of a Nation* (1915) filmarena izan zen. Joseph Carl Breilek idatzi zuen, erabateko arrakastaz. Askok filmeko kantu nagusiaren partitura erosi zuten, euren etxeko pianoetan jo ahal izateko. Ia mende bete geroago zinemarako musika ordenagailuz sortzen da batez ere, baina badira oraindik, antza denez, betiko eran paper soilean idazten dutenak. Inork ez du orain arte frogatu haien musika okerragoa denik.

Merkatu irizpideak nagusituz doaz

Zinemaren historian zehar, pelikuletako musikak garai hobeak eta okerragoak izan ditu. Oraingoa ez omen da onenetakoa. Pascal Gaigne, aspaldidanik Donostian bizi den frantziar musikariak ere ibilbide oparoa du. Besteak beste, *Azul oscuro casi negro* (2006), *Supertramps* (2004), *El sol del membrillo* (1992) eta *Ander eta Yul* (1988) filmetarako sortu du musika. Nortasun faltaz kexu da: “Niri gustatu egiten zait musikariek euren ikuspegia

gehitzea pelikulei, baina gero eta sarriago besteren lanaren kopiak egiten ari dira. Zuzendariak, askotan, hala eskatzen dute: ‘halakoren antzeko musika egin ezazu’”.

Conrado Xalabarder bat dator: “Merkatu irizpideak ari dira gailentzen, denetik dagoen arren. 70eko hamarkada ausardia handiko garai baten amaiera izan zen, harrezkeroztik zabalduz doa musika guztiak antzera egiteko joera. Jerry Goldsmith zenduak esan zidan behin, orain urte gutxi, berak ezin izango lukeela gaur egun Planet of the apes pelikularena bezain soinu banda ausarta egin”. Xalabarderrek, nolana ere, salbuespenak azpimarratu nahi ditu. “Hor daude, esaterako, John Williams edo Ennio Morricone, oraindik ere nahi dutena egin dezaketenak”.

Musika gehiegi

Pascal Gaigneren ustez, pelikula batzutan, AEBetako zinemarik komertzialean batik bat, musika gehiegi dago, eta oso modu bakunean erabilita gainera. “Ergelentzako musika ematen du, irudietan ageri dena errepikatzen du; gaiztoa ateratzen bada musika mota bat, ona ateratzen bada beste bat...”. Gogoratzen *Star Wars*en Darth Vader agertzen den bakoitzean entzun daitekeen nota errepikakor larriez? “Hara, produkzio handi batzutan ulertzekoa da hala egitea, baina sumatzen ari naiz zinema intimistagoan ere zabalduz doazela holakoak, eta horrek sormen eza salatzen du”. ■

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Bizitza osatzen duten sekuentziak bezain arau gabeak

MusikHerria ekimenaren bidez, Euskal Herriko hainbat musika taldek elkarlanean apustua egiten dihardute musikagintzaren ohiko saretik kanpo eta autogestioa bultzatuz, beraien bidea zabaltzeko. Horietako bat Zarautz aldeko SKT Sekuentzia dugu. Musika, hitz eta

kontzeptu aldetik, osotasunean, oso planteamendu bitxia dauka taldeak eta orain arte, behintzat, musika estilo ia guztietara zabalik daude: hardcorea bere zentzu zabalenean, rapa, elektronika, ildo akustikoa, metala, bertsoak... Hitzetan, berriz, bidegabekerienganako eta zapaltzaileen kontrako salaketa, umorea, ironia barra-barra eta sentimenduetan barrena begiratzeko jarrerak erakusten dituzte. Atzekoz aurrera eta behetik gora beraien gustura mailakatutako zortzi sekuentzian denetatik erakusten digute, batez ere aske izaten saiatzen direla. **I**

Hautsetik
SKT Sekuentzia

MUSIKHERRIA
Iraupena: 24'54"
3 euro

SKT SEKUENTZIA

«Zuzenean, antzerkiaren bidez, saiatzen gara sekuentzia guztiei lotura ematen»

Zergatik bizitza sekuentzian banatzeko zaletasun hori, oso zinemazaleak zarete?

Bizitza pelikula bat bezala sekuentzian banatuta dagoelako, sekuentziez osatutako pelikula da bizitza. Sekuentzia ederrak, garrantzak, hutsalak... Nor ez da haserretu inoiz, nor maitemindu, bakarrik sentitu. Sekuentzia asko askok berdin bizi ditugula uste dugu. Eta sekuentzia horietan musika estilo ugari batzen dituzue...

Bai, ez dugu mugarik. Kanta berriak sortu ahala estiloa definitzen joango gara, baina irekirik gaude gauza guztietara, zentsurarik gabe. Bost lagun gara taldean eta bakoitzak duenetik emandakoarekin osatutako koktela da gurea.

Baina Zarauzko hardcore tradizioak eragin zaituzte...

Zarauzko musika taldeak miresten ditugu. Haiek erakutsi digute musika taldeak sortu eta egitea posible dela.

Zelakoak dira zuen zuzenekoak?

Bi edo hiru urte daramagu jotzen. Saiatzen gara esaten duguna antzerki bidez lotzen, sekuentzia guztiei lotura eman eta emaldia ikusgarriagoa izan dadin. Zer aukera eman dizue MusikHerriari? Gustura zaudete?

Gu bezalako taldeak elkarlanean arituz arazoei irten-bidea bilatzeko parada eman digu. Inoren zain egon gabe, musika talde autogestionatuen komunitatea osatu dugu gizarte justuagoa lortzeko ahaleginean. Ikaragarria da egiten ari garen apustua. Eta guk hor egon nahi dugu, irabazi edo irabazi.

Zoriontasuna non aurkitu jakingo bagenu, ez zen bizitza aspergarriagoa izango?

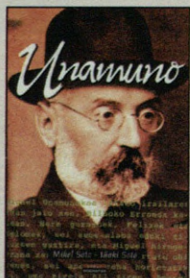
Bai, baina beti ari gara zorion bila, non aurkituko. Hor dago paradoxa: mendi bat igotzen ari garenean zoriona tontorrean dagoela uste dugu. Tontorrean ez da esperotako zorionik topatzen sarritan, eta ohartzen gara igotzen ari ginen momentuan, sufrimenduan, zoriontsu ere izan garela. Zorionaren oinetara makurtzen gara, zorion bila aritzeko beti, aurkitzen dugunean beste zorion batzuen bila aritzeko.

Mattin Epelde, Mattin Ostolaza, Gari Larrañaga, Felipe Kortaxarena Antxu eta Imanol Epelde.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

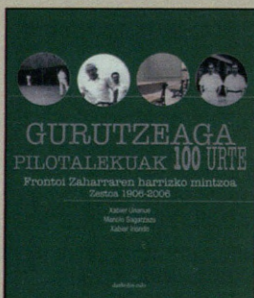

Unamuno Mikel Soto, Iñaki Soto

ELKAR
176 orrialde
11,25 euro

Unamunoren bizitzaz

Miguel Unamuno (Bilbo 1864-Salamanca 1936) idazle, filosofo, bere kasako politikari eta polemista nekagaitzaren izaera kontra-sankorra azpimarratu dute bereziki Mikel Sotok eta Iñaki Sotok Elkar argitaletxearen bidez plazaratu duten *Unamuno* biografian. Euskaldun izateaz aldi batean harro sentitu zen gizona. Lore Jokoen ostean, Bilbotik ia kolpeka nola atera zuten azaldu dute. Sozialismora gerturatu zen gero, baina ideia horietan fedea galdu zuen, krisi sakonean murgilduz. Krisi horretan erlijioari buruzko kezka berragertu zitzaion. Erregimenaren aurkako erresistentziak erbestera eramana, bere bizitzaren azken garaian jite zentralista eta eskuindarra izan zuen. Beraz, gauza batzuetan aitzindari eta besteetan kontserbadore jokatu zuen. ■

Gurutzeaga pilotalekuak 100 urte

Batzuen artean
DANBOLIN-ZULO KULTUR ELKARTEA
128 orrialde
12 euro

Zestoako frontoian 1906tik 2006ra bitartean gertatutakoak

Argazki esanguratsuz apaindurik agertzen zaigu Xabier Unanue, Manolo Sagarzazu eta Xabier Iriondoren artean osatutako *Gurutzeaga pilotalekuak 100 urte. Frontoi Zaharren barrikada mintzoa. Zestoa 1906-2006* liburua. Partida zerrendak, pilotarien biografiak... makina bat datu eskaintzen dituzte egileek beren lanean. Baina hain denbora luzean pilotaleku horretatik pasatako jokalariei guztiak agertzea ezinezko zitzaienenez, Zestoako Amabirjinetan jokatu zuten zestoarrak, azkoitiarrak, azpeitiarrak eta zumaiarrak hartu dituzte bereziki kontuan. Dena den, pilotari tarte handia eskaini badiote ere, ez dituzte ahaztu urtez urte Gurutzeaga kudeatu zuten enpresariak, ezta diru jokoa antolatzen zuten artekariak ere. ■

Haur txiki baten udazken berezia

Etxeko gazteenak gogoan sortu zuen Liesbet Slegers *Txomin udazkenean*. Oso urte gutxi dituen mutikotxo bat du protagonista. Beste edozeini bezala, uda bukatu zaio Txomini ere, eta udazkena bizi behar du. Etxetik irten aurretik botak eta euritakoa jantziko ditu, hotz egiten duelako. Baina laster ohartuko da urtaro hau ere oso polita dela, kolorez betea. Lorategiko zuhaitzak hosto horiak, gorriak eta marroiak ditu, eta asko erori egiten dira. Zapaldutakoan kris-kras egiten dute. Txominek haiek biltzen lagunduko dio aitari. Eta hara non barraskilo bat ikusten duen, etxea bizkarrean darabala. Otorduetan ere aldaketak nabaritu ditu mutikoak: orain amatxok intxaur opila egiten du. Goxo-goxoa dago! Gero parkera joango dira amatxo eta biak, eta han perretxi-koak eta gaztainak hartuko dituzte. ■

Txomin udazkenean Liesbet Slegers

IBAIZABAL
28 orrialde
6,20 euro

Zinemaren balizko etorkizuna

Gipuzkoako Foru Aldundiak argitaratzen duen *Zehar* aldizkariaren 59. zenbakian zinemaren etorkizunaz egin dute gogoeta. Eta baikor agertzen dira, artetik edo arte bisualetik abiatuta ematen diotelako zinemaren etorkizunari buruzko galderari erantzuna. Begoña Vicariok animazioan aritzen den Isabel Hergueraren ibilbide profesionala azaldu du, zerk bultzatu zuen animazioan aritzera, nola gauzatzen duen bere lana eta ea non dagoen zinemaren, animazioaren eta artearen arteko muga haren ustez. Aldizkarian badira gai gehiago ere, jakina. Adibidez, Neus Carbonek gaur egungo teorialari handi bat aurkeztu du, feminismoan, psikoanalisian, pedagogian eta beste esparruetan eragin handia duen Gayatri Chakravorty Spivak. Eta Miren Jaiok Iñaki Garmendiaren bi bideoren deskribapen formalak egin du. ■

Zehar Batzuen artean

ARTELEKU,
GIPUZKOAKO FORU
ALDUNDIA
68 orrialde

Poema
amniotikoak
Gerizpeko gudak-
Sonia González

KUTXA
84 orrialde
4 euro

Beldur eta amesgaiztoz betetako poemak

Irun Hiriko Kutxa olerki saria irabazi zuen iaz Sonia González Fernándezek *Poema amniotikoak* –*Gerizpeko gudak*– izenburuko poema bildumarekin. Barruko borrokak, isilean gordetzen diren horiek ditu gai. Eta maite duena milaka kilometrotara preso izateak sortzen duen min bizia. Absentziarekin bizitzen ikasi nahi luke, baina ez da erraza, ez denez. *Oroko behar du preso izan/ noiz edo/ noiz/ aske izateko* adieraziko du halako batean. Eta beldur-ikarak ere hor daude, beldurra ez delako aukeragai. Eta, noski, amesgaiztoak izaten dira, amesgaizto bizi-biziak. Halere, Sonia Gonzálezek

dio: *Ikaratuago gelditzen naiz/ ametsetan baino/ esna,/ galtzearen ikara/ ez edukitzearena baino/ ikaragarriagoa baita.* ■

RAFA UGALDE

«Irakurleari gogoetarako ariketa bat proposatzen saiatu naiz»

Zergatik idatzi duzu liburua?

Azken urteotan gerra kontuekin, gizakion ankerkeria eta zoramenarekin orain arte baino sentiberago ikusi dut neure burua. Komunikabideetan ikusi izan ditudan albiste askok eragin handia izan dute nigan. Orduan, halako zirrara bereziren bat sorrarazten zidan berriren bat entzun edo irakurtzen nuen bakoitzean, idazteari ekiten nion eta sentipen horiekin narrazio multzo bat osatu nuen.

Gure gerretako heroiak titulupean plazaratu dituzu kontakizunak. Baina, protagonistak, heroiak al dira?

Beharbada ez dira beti saldu izan dizkiguten heroiak izango: izen handiko militarrek, filmetako eta komikietako heroiak... Baina tipiko-tipikoak dira, gerra guztietan dauden biktima arruntak direlako –gorputz adarren bat galdu duena, seme-alaba edo senideren bat kendu diotena, espetxeratu dutena edo bere herrialdea askatzeko borrokan egiten duena–. Eta nire ustez, gerra edo gerraren ondorioak pairatzen dituen da heroia, gerran hiltzen dena zein sufrimenduaren ostetik onik ateratzen dena, erraetan mina sentitzen duena.

Zein da zure kontakizun hauen helburu nagusia?

Saiatu naiz irakurleari gogoetarako ariketa bat proposatzen. Ez dut uste irakurtzea letren kodea asmatzea bakarrik denik. Hori baino gehiago egin behar du irakurleak, jolas imaginario batean murgildu behar du. Egia ere bada narrazioetan agertzen direnak edonon gerta daitezkeela, eta seguruenik hainbat lekutan gertatu izan direla. Testuan zehar aztarna batzuk uzten ahalegindu naiz irakurleak igarri ahal izateko non gertatu zen kontakizun dudana.

I. OTEGI/ARGAZKI PRESS

egileari galdezka

Hamar kontakizun, gerraren ondorioez

Gurean zein munduko lurraldeetako beste edozein bazterretan gertatutako gerrak dauzkate oinarri Rafa Ugaldek *Gure gerretako heroiak* izenburupean plazaratu dituen hamar kontakizunek. Komunikabideek nabarmendutako errealtateak eusten die guztiei. Besteak beste, hauexek dira gaiak: Irakeko gerraren ondorioz besoak eta hankak galdu zituen mutikoaren aitortpenak; diktadura batean semea bahitu dioten aitak hura berreskuratu nahian ematen dituen urratsak; Vietnamgo gerran dabilen soldadu amerikar batek lepotik zintzilik daramatzen “arerioen” belarrien arteko elkarrizketa; lehergailuen eztandaren ondorioz “paradisura” joandako umeez elkarrekin erabakitzen duten jarrera; zurien kontrako erasorako prestatzen ari den Amerikako jatorrizko biztanlearen hausnarketa; espetxean urteak darama-

Gure gerretako
heroiak

Rafa Ugalde

ELKAR

144 orrialde
12 euro

tzan euskal presoak hiztegiarekin egiten dituen ariketak; eguzkiak urregorritz tindatzen duen lurraldearen askatasuna eskuratu nahiz, bere buruaz beste egiten duen neskatarri lagun min batek eskaintzen dion oroimena; 36ko gerraren ondoren presoentzako hilkutxak garraiatzen dituzten haurren norabidea; eta kontzentrazio zelai batera daramaten amaren bizimina. ■

Denboraldi gogorra

Frauke Nahrgang

IBAIZABAL

144 or. / 7,75 euro

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	* IZENA	▼	Hobenak	▼	Frantziako lurraldeak	▼	Zintzoa	▼	Bizkaiko ibaia
	Indiano		Erdi, hitz elkarketan		Joan den urtekoa		Pirinioetako gailurra		
	▶		▼		▼		▼		▼
	Uretako bizidunak	▶							
	Sos								
Ardien multzo	▼	Dauzkate	▶	▼					Bokala
* DEITURA		Giltzak							Hondo handikoa
▶		▼			Huts	▶		▼	Plazenta
					Dardara				
Jatorri atzikia	▶			Irudi ortodoxoak	▶				▼
Aintzirak				Hala bedi					
▶			▼		Otx!	▶		Errepikatuz gorotza	▶
					(Zah.) Zakur			Sobera	
Lotan	▶		Txinako iraultzailea	▶		Soro	▶	▼	
Urtaro bat			Lau zati bi			Abantzu, kasik			
▶		▼				▼	Emakume izena	▶	
							Röntgen		
Saiatua	▶				Zintzarri handi	▶	▼		

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Ugaztun handia, aza zimurra, belarri eroriak eta sudur luzea dituen. 2.- Hortaz. Modua. 3.- Garai, aldi. Pozik. 4.- Kontsonantea. Lokarri sendoa. Kontsonante bustia. 5.- Arlo. Beldurra. 6.- Idi, hitz elkarketan. Bizkaieraz, enara. Nitrogenoaren ikurra. 7.- Txanpona, dirua. Norat atzikia. 8.- Atomo kargadun. Hamargarren hilabetea. 9.- Abeslariak.

GOITIK BEHERA

1.- Lapurtu, ostu. Iparretarrak. 2.- Pinu mota. Emakume zaharra. 3.- Diru truk eskuratu. Zangoaren atal. 4.- Musika nota. ... egin, agurtu. Kontsonantea. 5.- Barazki hostotsuak. Zelaia. 6.- Kontsonantea. Lurrari buelta emateko lanabesa. Kontsonante bikoitza. 7.- Infusio mota. Ukimendu. 8.- Gaixotu. Gipuzkoako udalerria, kostaldetik hurbil. 9.- Bokale errepikatua. Ur-masa txikiak.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudokua

9x9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar ditu-zu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan izan-nik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu erren-kada eta zutabe berean, ezta dagokion 3x3-ko laukian ere.

8	6					7		
	2					1		
4			8		6		5	
9			5		1			
			2		9			8
	8		6		4			1
		1					7	
		2					9	3

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu.

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

- Otarre, otzara.
- Senidea.
- Maiz, askotan.
- Nerbio.
- Trebea, abila.

Japoniako herritik dator notizia

Donostian urtero burutu ohi den Musika Hamabostaldiak ekitaldi eskaintza zabala izan du aurten ere. Horien artean, Tokioko Baletak aurkezturiko *Pink Floyd Ballet* ikuskizuna.

Beronen programa irakurri ondoren egin zidan honako galdera hau Estitxu Eizagirre lankideak.

– Nola deitzen da Tokio Balleteko argiztapen taldeko kideetako bat?

– Sachiko Umetsu!

Sasikoa eta umetsua... Gazte argia zelako hartuko zuten Balleteko argiztapen taldean!

Handik egun gutxira berriz, Jone Larrañaga adiskideak, japonieraz “ezjakina” nola esaten den erakutsi zidan: Enekiniko!

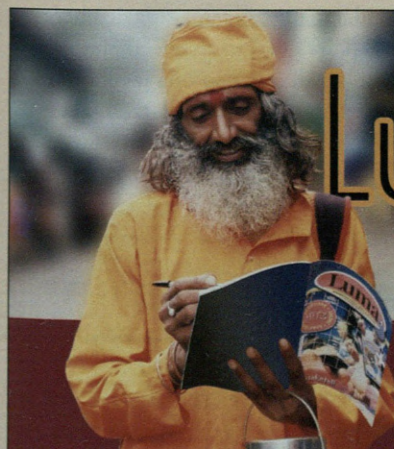
Soluzioak

K	A	N	T	A	R	A	I	V	K
I	O	I	U	R	I	A	I	A	V
S	O	S	A	R	A	T	A	T	I
I	T	E	L	A	I	N	A	I	N
S	A	I	L	I	Z	U	A	T	I
T	O	K	A	A	I	T	T	T	I
A	R	O	A	L	A	I	A	I	A
B	E	R	A	Z	E	R	A	A	A
E	L	E	F	A	N	T	E	A	A

N	A	R	A	R	A	N	I	K	E	
E	A	N	E	I	R	E	B	A	D	U
R	O	R	A	L	O	A	M	O	L	
A	K	A	I	A	K	U	A	K	L	A
K	O	A	N	O	K	I	A	R	T	
S	A	T	S	A	K	A	I	K	U	R
A	E	T	Z	U	T	D	I	A		
K	A	N	A	R	A	A	R	A		
O	A	N	I	K	E	A	M	E	A	
O	A	E	A	A	E	A	A			

1. Sastri. 2. Ania.
3. Sastri. 4. Kiriñ.
5. Ialoz.

Bost bider

Lumanonahi

HARPIDETZAK
© 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

Ezpalak

KATIXA GARATE

Antonio Mercero

zinemagile lasarte-
rrak *¿Y tu quién eres?*
filma errodatu du.

J. U./ A. PRESS

Alzheimer gaitzaren inguruko filma da eta Vicente Alexandre eta José Luis López Vázquez dira aktore nagusiak. Alzheimer gaitzagatik hil zen Luis laguna gogoratzeko egin du Mercerok Madrilen eta Donostian errodatutako filma.

Golden Apple Quartet taldeak *Galipotx* antzezlan musikala estreinatuko du abenduan. Oraingoan, ordea, laukotea ez da taula gainean izango. 18 eta 30 urte bitarteko artista gazteek jokatu dituzte rol nagusiak, Patxi Barcoren zuzendaritzapean. Familiei zuzendutako lana da.

Anje Duhaldek *Sorminetan* diskoa plazaratu du Elkar diskoetxearekin. Zortzi urte joan dira kantu propioak azkeneko disko batean bildu zituenetik. Rock, blues eta folk-ean barneratzen diren hamahiru kantu grabatu ditu Duhaldek.

Cristobal Balenciagak (Getaria, 1895-Jávea, 1972) diseinatutako ehun eta hirurogei jantzi paratu dituzte Pariseko Dekorazio Arteen Museoan. 2007ko urtarrilaren 28a arte izango da zabalik moda diseinatzailearen erakusketa.

Donostiako Zinemaldia zabaltzeaz

IRAILAREN 21ETIK 30ERA denetariko filmak ikusi ahal izango dira Donostiako Nazioarteko Zinemaldiaren 54. edizioan. Hamasei film lehiatuko dira sail ofizialean; besteak beste, Carlos Sorin, John Boorman, Agnieszka Hollan eta Marion Hansel zinemagileen azken filmak dira Urrezko Maskorra irabazteko hautagaiak. Zinemaldiko Zabaltegiko zuzendari berrien saria atalerako, hemezortzi film hautatu dituzte. Mireia Gabilondok eta Fernando Bernuesek zuzendutako *Kutsidazu bidea*, *Isabel* euskarazko filma, Koldo Serra eta Iñaki Dorronsoro euskal herritarren *The backwoods* eta *La distancia* tartean. Bestalde, beste zinemaldietako harribitxiak eta bost film dokumental proiektatu dituzte Zabaltegiaren baitan. Hala, Oreka TX taldearen *Nomadak TX* eta Arkaitz Basterraren *Agian* euskarazko dokumentalak ikusi ahal izango dira. Halaber, Ernst Lubitschi eta Barbet Schroederri eskainiko dizkie atzera begirakoak Zinemaldiak.

Etxepare institutua, euskal kultura atzerrian zabaltzeko

EUSKARA ETA EUSKAL KULTURA ZABALTZEKO eginkizuna izango du Etxepare Euskal Institutuak. Alemaniako Goethe, Erresuma Batuko British Council, Kataluniako Ramon Llul eta Espainiako Cervantes institutuen antzeko lan eta helburuak izango ditu. EAEko Gobernu Kontseiluak institutua sortzeko lege egitasmoa onartu du eta eta berau sortzeko lege proiektua datorren urteko uda aurretik onartzea espero du Kultura Sailak. Egoitza Donostian izango du eta oraino Jaurilaritzako hainbat departamentuk burutzen dituzten programak hartuko ditu bere gain: Film laburren *Kimuak* programa, arte plastikoetako Gure Arte sarien erakusketak, atzerriko literatura azoketan parte hartzeko programak, euskara atzerriko unibertsitateetan irakasteko hitzarmena...

Kaleko musika nahiz esperimentalak

KALEKO MUSIKARIAK bilduko dira seigarren urtez Basaurin, Erandion, Leioan, Ermuan, Zornotzan eta Sestaon *Musikale* nazioarteko jaialdian. Hilaren 15etik 17ra, Katalunia, Errumania, India nahiz Euskal Herriko fanfarre, brass-band eta txarangek alaituko dituzte Bizkaiko sei herrietako kaleak. Irailaren 14tik 17ra bitarte, musikal elektronikoei, inprobisazioei eta soinu esperientziei egingo diete leku Berako Ertz jaialdian. Besteak beste, Oier Etxeberria, Llorenç Barber eta Gabriel Paiuek musikariek osatzen dute egitaraua.

Alberto J. Gorritiberea zinemagileak *Noticias de Gipuzkoari*:

«Esan ohi da dirua dela garrantzitsuena, baina gure zinemagintzak aukerak behar dituela esango nuke nik. Oso mundu zaila denez, produktoreek eta banatzaileek pelikula errazak eta gai finkoak jorratu nahiago dute, komediak esaterako. Zenbat eta aukera gehiago eduki, orduan eta askatasun gehiago edukiko dute sortzaileek bere ahalmen sortzaileak garatzeko eta mota askotako pelikulak burutzeko».

Mari Karmen Garmendia Kultura sailburu ohiak honakoak esan zizkion *Irutxuloko Hitzari*:

«Gizarteratu egin behar dugu kultura, jendeak deskubritu egin behar du, ni beti kezkatu nau horrek. Beldurra galduarazi. Sozialki denentzat izan behar da eta kulturak guztiok aberastu behar gaitu».

Victor Morenok haxe idatzi zuen *Garan*:

«Idazlea bere ideologia dela-eta sistemak gustuko ez duenean, autoreak ez du idazle kopirrai-a lortuko, oso ona izan arren. Aitzitik, stablishment-aren ideologia defendatzen badu, idazle eta pertsona gisa nazkagarria izan arren —gauza nahiko ohikoa—, arazorik gabe sartuko da gomendagarrien zirkuituan. Indarkeria darabiltenen Euskadiri kargu hartzeko idatzitako nobelak multzo horretan sartuko lirakeke».

Antton Olariagak adierazpenok egin zizkion *Aizuri*:

«Jogurtak baino motzagoa du tira batek iraungitze data, eta norbaitek moztu eta horman iltzatzeko lana hartzea zoragarria da».

Ihesi

ARGAZKIAK ETA TESTUA:
URKO APAOLAZA

Pirinioak (Aragoi)

GR-11: Pirinioen
zilborreraino

Zurizan hasi dugu ibilbidea, Alanoen itzalari jarraituz; sei egun geroago Buxargüelora iritsi gara, bailara berde zoragarria. Tartean, hamaika bide eta galbide, beste hainbeste malda eta istorio... GR-11ko arrasto zuri-gorriak izan dira gure iparra eta haiei esker iritsi gara mendiak, errekek eta arroilak gurutzatuz, Ordesako ateraino. Hor bukatu da gure abentura txikia, harri eta izotzezko erraldoien magalean.

Zuriza Ansó bailaran dago, Euskal Herriko mugan. Leku ezaguna da Pirinio zaleentzat eta han hasi dugu gure ibilbidea Ainara eta biok, kontentu eta aldi berean urduri, aurrean zer izango ote dugun. Lehenengo kolpea motxilen pisua izan da: 9-11 kilo pisatzen dute apenas, baina

balantzaka ibili gara hasieran, ohitu arteko kontua.

Aguas Tuertas, lainoen erreinua

Aguas Tuertasera joateko Taxeras aterpetik gora egin behar da Petrafichako leporaino, handik Guarrinzara jaitsi eta pista bati jarraituz bailara eder hartan

azaldu gara arratsalde partean. Erreka bihurriari begira egin dugu afari moka-dua. Janari sobreak, latak eta zenbait energetiko daramatzagu gainean, besterik ez, gainerakoan aterpe eta herrietan egingo ditugu otorduak.

Gauean lainoa zerro-zerro sartu da eta goizean esnaera bustia izan dugu.

Orain ulertu dugu zergatik den hain berdea Aguas Tuertas, belar freskoaren hazi-toki eta ganaduaren paradisu. Eguzkiak lainoa jaso orduko bertako zezenak aztoratzen hasi dira. Guk Ibon d'Estanesera egin dugu badaezpada, Pirinioetako ibon natural handienera. Bidean marmotak ikusi ditugu lehen aldiz, baina txistu eginez abisua eman eta ezkutalekuetan sartu dira ugaztun txikiak. Marmotak Alpeetatik ekarri zituen Frantziako Gobernuak, hegaztien janari izateko, eta gaur egun izugarri ugaltu dira.

Ibon d'Estanesen jende asko ibili ohi da, Somporte-

Bideko gure lagunak: astoa Aguas Tuertasen eta zapoa Ibon d'Estanes bidean. Aurreko orrialdean Vignemale (3.298m).

ra doan bidetik erraza baita bertara igotzea. Hortik, Pirinioetako Parke Nacionalean barrena, Canfranc-era jotzen du GR-ak eta bertako kanpin batean egin dugu lo. Ez da oso kanpin eroso egia esan, bigarren mailakoa beharrean bosgarren mailakoa izan behar luke.

Anayet, tontor txiki handia

Kanpina bidegurutze batean dago, Canal Roya eta Canal d'Izas artean. GR-11ko etapa bi aldeetatik egin daiteke eta guk lehenengoa hartu dugu, Ibons d'Anayet-etik pasatzen da eta politagoa dela esan digute. Hasieran basopean, gero zelaian eta azkenik, harritzko horma gogor bat igo ondoren heldu gara ibon horietara (2.227m). Bertan dira Anayet mendia eta tontorra, eta gertu ikusten da, baita ere, Midi d'Ossau harritzarra.

Bazkalostean abiatu gara poliki-poliki, erreka garden baten ondotik, Formigal aldera. Sorpresa galanta izan dugu behera iritsitakoan: eskiatzeko pista gehiago egiten ari dira eta obrak daude edonon; sekulako txiki-zioa mendi magaletan! Formigal-dik Sallenterako bidea penagarria izan da; ahal izanez gero, behatza atera eta bide hori autoz egitea gomendatzen dizuegu, hautsa eta trafikoa besterik ez baitugu izan lagun.

Respomuso (2.160m)

Sallent de Gallego Tena bailarako hiriburua da, herri turistikoa nolanahi ere, taberna eta jatetxe ugari daude bertan. Festak dira eta jendez gainezka aurkitu dugu Sallent. Foratata izeneko etxean ostatu hartu —inguruko mendi ezaguna da Foratata— eta herrian barrena ibili gara.

Hurrengo etapak Panticosaraino eramaten du, baina guk bide erdian geldialdixoa egitea pentsatu dugu, Respomuso aterpetxean. Ondo zaindutako aterpea da eta arau zorrotzak dituzte, ezin baita bertara autoz iritsi. Goiza makal hasi da, lanbro artean eta euripean ekin diogu bideari. Halere, Sarrako urtegia pasatakoan txoko politak azaldu zaizkigu, *Aguas Limpias* errekek ondutako ur jauzi eta putzu sakonak ikusi daitezke. Respomusora iristeko ez dugu askorik behar izan eta harrituta begiratu diogu aterpe azpian dagoen urtegi handiari, erdi hutsik dago! Arratsalderako, eguraldiak txukundu egin du eta aterpe atarian jarri gara sugandila moduan. Parean Marmoletak azaldu dira laino artean, 3.000 metroko mugan dauden tontor

gorriak, eta hotzikara batek esnatu gaitu, haien artetik pasako baikara hurrengo egunean.

Infiernos edo zerua

Aterpetxean goizean goizetik mugimendu handia somatzen da, Kataluniatik etorritako talde handi bat dago bertan, eta gu bezala, GR-a egiten ari diren hainbat lagun ere badaude. Goizeko 6etan jaiki eta motxilak prestatu ondoren bapo gosaldutako dugu. Egunak argitu berrikan hasi dugu martxa, arrasto txuri gorriak eta harri piloak jarraituz. Respomusoko urtegia albo batean utzi eta Llena Cantal izeneko ibonera igo gara lehenik; ordurako, eguzkiak mendi tontorrak gorritu ditu eta itzal luzeen artean Respomuso urruti ikusten dugu jadanik. Llena

FITXA TEKNIKO A

ARAGOIKO PIRINIOAK

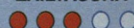
LUZERA

102 kilometro

OHARRA

Arrasto txuri gorriak galtzea ez da zaila izaten eta GR-11ko gida eguneratu bat eman. Aterpe batzuk segituan betetzen dira eta komeni da lehenago deitzea. Hala ere, vivac egiteko lekuak daude ibilbide osoan.

ZAILTASUNA

Goian ezkerrera: Ibons Azuls eta Infiernos tontorrak. Gaur egungo ibonak garai bateko glaziarrek egindako zuloetan azaltzen dira. Jarraian: GR-11ko arrasto zuri-gorria, harri piloekin osatua. Eta eskuinean: goizeko itzal luzeek utzitako irudi kuriosoa.

Cantal pasa ondoren hasi da benetako malda, harrikari artean Piedrafitako lepora igotzen dena. Azkeneko zatian makilak motxilan gorde eta bi eskuak erabili behar izan ditugu leporaino iristeko. Gure ibilbideko punturik altuenera iritsi gara (2.782m) eta bista ederra benetan ederra aurkitu dugu: alde batean Piedrafitako zirkoa, Respomuso aterpetxea erdian dela, eta bestean aldean berriz Infiernos-eko gailurrak (3.082m). Zeruian gaude!

Piedrafitako lepotik Infiernos-eko lepora pasa gara di-da batean, Tebarrai ibona azpian utzita. Horren

ondoren, Ibons Azuls-etara jaitsi eta Bachimañako urtegia segituan topatu dugu. Nabari da Panticosa gertu dela, gero eta jende gehiago gurutzatu baitugu bidean: euskaldunak, katalanak eta baita motxila erraldoiak bizkarrean, okertuta doazen aleman batzuk ere.

Bachimañatik Panticosarako bidea ez da erraza, desnibel handiko malda da eta harria gastaturik dago jadanik. Halere, putzu politak aurkitu ditugu; lastima ura hotzegia dagoena! Arroka, pinu beltz eta obratako garabi artean agertu da Panticosa. Bainuetxea eraberritzeko lanek luze jo dute nonbait eta oraindik eraikin multzo osoa bukatu gabe dago. Casa de Piedra aterpetxeko terrazan eseri gara lasai, bertan afaldu eta egingo dugu lo.

Buxargüelo berdea

Eguna urdin esnatu da berrir. Arrasto txuri gorriak aurkitzeko hasierako zailtasun batzuk atzean utzita, gustura igo ditugu, pinu beltz artean, Brazatoko ibonetara dauden malda gogorrak. Halako batean, sarrio bat azaldu zaigu bidera, ibilbide osoan ikusi dugun bakarra. Pirinioetan 25.000 sarrio inguru bizi dira, baina azken aldian birus ezezagun baten eraso jasan dute eta populazioa izugarri jaitsi da, batez ere Katalunian.

Brazatoko lepotik (2.550m) Ibons d'Batansera pasatzeko gra-

nito bloke artean ibili gara, harriz harri saltoka. Batans-etako ura da, dudarik gabe, orain arte ikusi dugun urik garbiena; harria, hondarra eta anfibio txikiak ikusi ditugu ibonaren hondoan. Ara izeneko bailarara arazorik gabe jaitsi gara hortik; parean Vignemale dugu, glaziar zuriekin dotore jantzia. Buxargüelora joateko Ara erreka ondoko bidea jarraitu besterik ez da egin behar. Lehenik zelaian eta ganadu artean ibili gara, gero baso hostogalkorra azaldu zaigu, Ordiso izeneko zubi inguruan. Kilometro asko dira, baina malda behera leunean erraz egitekoak. Buxargüelo baino lehentxeago bailara zabaldu egiten da eta erreka bazterrean zelai gozoak ikusi ditugu, zuhaitz artean. Harritu gaitu leku hura zein garbi eta ondo zaindua dagoen ikusteak, Buxargüelotik bi kilometrorra besterik ez dagoen arren.

Buxargüeloko harrizko zubia eta aterpea pasa eta inguruko kanpin batean amaitu dugu ibilbidea. Nekatuta gaude, baina gustura, Ordesako paretak ukitu ditugu eta Pirinioen zilborreraino iritsi gara. ■

Ura eta iturriak

PIRINIOETAN ura gauza ederra da, baina baita preziatua ere, urte sasoi batzuetan batez ere. Ibilbide luze bat egin behar izanez gero, pastilla potabilizatzaileak eramatea komeni da, urarekin inolako arazorik ez izateko. Hala ere, zenbait iturri aurkitu ditugu ibilbidean zehar, mendizaleentzat prestatuak:

- Guarrinzatik Aguas Tuertas-erako pista ondoan, ezkerrera.
- Ibon d'Estanes-etik Candanchura bidean, Causiat lepora iritsi baino lehenago.
- Canfranc-en Canal Roya hartzerakoan "Fuente del Cerezo" izenekoak aurkituko dugu.
- Buxargüelo baino bi kilometro lehenago, pistatik jarraitu eta zubia pasata.

Iturburuak aurkitzea ere ez da zaila: Petrafichako lepoa pasata, Aguas Tuertas-en, Ibon d'Estanes-en, Ibons Azuls-etan...

**lurdes
leria**
ileapaindegia

La Salle, 8
20140 ANDOAIN
Telf.: 943 300 360

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

INGURUMENA

Europako airearen kalitatea gero eta kaskarragoa da

POLUZIOAK gizakiaren osasunean duen eraginarekin kezkatuak dauden zientzialariek semaforo gorria piztu dute, airearen kalitatearen inguruan Europako araudia dela eta. Aipatu zientzialariek munduan oso ospetsu diren ondorengo hiru erakundeen sostengua izan dute: ISEE (Ingurumen Epidemiologiako Nazioarteko Elkarte), ISEA (Analisiak Egiteko Nazioarteko Elkarte) eta ERS (Europako Arnasketa Elkarte).

Zehazki, PM_{10} eta $PM_{2,5}$ partikulak izan dira kezkaren arrazoi, 10 eta 2,5

mikrometro baino gutxiago dituzten partikulak, alegia.

Zientzialariek argitaratu eman duten APHEIS izeneko azterketan, Europako 23 herritan 16.926 heriotza goiztiar zenbatu dituzte. Heriotza hauen arrazoiak bihotz-biriketako gaixotasunak eta biriketako minbizia izan dira. Beraien ustez, $PM_{2,5}$

Osasuna

JABIER AGIRRE

Beste iraultza sexual baten aurrean ote gaude?

SUDURRETIK spray baten moduan ematen den botika baten ondorioak eta eraginak aztertu eta neurtzeko, AEBetan esperimendu bat abiatu zen duela urte batzuk, bederatzehun boluntarioen partaidetzarekin. Botika horren izena PT-141 da oraingoz, eta dirudienez afrodisiako berri eta indartsu baten aurrean gaude. Botikak libidoa gehitzen du eta, ikerketak dioenez bederen, ez du ez kontraindikaziorik ezta eragin kaltegarriarik ere.

Boluntarioek lau urte inguru daramatzate PT-141 hori erabiltzen, eta orain arte gaia isiltasun osoz eramaten saiatu diren arren, *The Observer* egunkari britainiarrak lehenengo berriak kaleratu zituenetik kontua denon ahotan dago. Izenik eta bestelako xehetasunik argitaratu ez duten arren, boluntario horien iritziak oso oso onak dira: "Gorputz osoa ongi sentiarazten dizu", "desira sexual handiagoa sentitzeaz gain, gazteagoa sentitzen naiz, indartsuago", "nire andrearen ustez –eta hau adineko boluntario batek esana da–, oso ondo nabaritzen da noiz hartu dudana Viagra eta noiz PT-141".

The Observer aldizkariak hainbat espezialista farmazeutiko eta kimiko ere kontsultatu zituen, eta adituen datuak hain dira positiboak ezen kazetaren arabera botika berri honek ohitura sexualak aldatu egingo omen ditu, garai batean pilulak aldatu zituen bezalaxe. Iraultza sexual berria dela ere esan dute.

Produktua landu eta kontrolatzen duen Palatin enpresa farmazeutikoaren kontseilari delegatu Carl Spanak uste du hiru bat urte barru merkaturatzeko modua izango dutela, boluntarioekin egiten ari diren probak amaitu ostean FDA erakundeak –AEBetan botiken gainean ardura goren duen erakunde ahalguztidunak– bere oniritzia ematen duenean. Spanaren ustez, PT-141 molekula sintetiko bat da, organo genitalak suspertzen dituena, baina baita sexuaren alderdi psikikoa ere, hau da, libidoa. Viagra pilula urdinarekin ez bezala, PT-141 honek ez ditu arazo funtzional edo fisikoak konpontzen, gizona baten nahiz emakumearen funtzionaltza du eta ez dauka inolako arriskurik bihotzeko arazoak dituztenentzat.

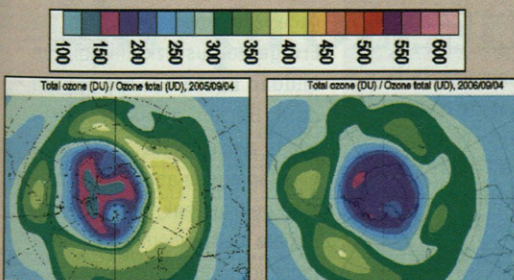
partikulen gehiengo tasa onartua metro kubi-koko 15 mikrogramokoa izan balitz, ez lirateke aipatu heriotzak gertatuko. Une hauetan, ordea, Europan partikulen tasaren muga 25 mikrogramotan kokatzea aurreikusten da eta zientzialariak asaldatu egin dira egoera horren aurrean. AEBetan, adibidez, muga 15 mikrogramokoa da.

PM₁₀ partikulen muga Europako Batzordeak 40 mikrogramotan utzi nahi duenez, zientzialariak ohartarazi dute datozen urteetan urtero 348.000 heriotza goiztiar gertatuko direla Europan.

Ez dakigu Europako Ingurumen ministroek zer erabakiko duten datorren urriaren 13an egingo duten bileran, baina eztabaidatutakoaren berri emango dizuegu. **I**

Ozono zuloaren joera baikorra

GAI HONEK urtero bizpahiru aldiz izaten du lekua gure orri hauetan. Orain arte, Hego Poloan nabaritu izan da eskasia eta eskasia hori beti ere bolada honetan, hau da udazkena hurbiltzen denean –hego hemisferioan udaberria denean– hasten da eta urriaren amaiera arte irauten du. 2000. urtera arte, oso datu kezagarriak plazaratu izan dira, baina daramagun hamarkadan joera aldatu egin da, hots ozono zuloa gero eta txikiagoa dela dirudi. Zientzialariak ere horixe diote eta are gehiago, 80ko eta 90eko hamarkadetan hartutako neurrien emaitza orain ikusten ari garela diote. Hala bada, zorionekoak gu. Aurtengo irailaren hasieran ere joera ona du ozonoak –ikus i ru diak–. Azaroan ere azalduko dizuegu ordura arte ozonoak izango duen joera. **I**

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Komeriak eta plantak

ROBINIA generoko landareei akazia edo sasi-arkazia deitzen diegu eta *Acacia* generokoei mimosa. Eta, *Mimosa* generokoei nola deitu? Galdera hauxe bururatu zait gaur goizean, behingoz, *Mimosa pudica* bat etxera ekarri dudanean. Benetako mimosa! Elhuyar hiztegiaren arabera minbera du euskarazko izena. Amerika tropikalek dator eta zenbait, atrebentziaren zingiran ilkialdian, brasildarra dela esatera ausartzen da.

Sentikorra da minbera. Ukitu ordurako eguzkitara zabalik dauden hostoak bildu eta hosto-txortena makurtuz piura patala hartu eta hostopean erdi-ekzutuan dituen arantza zorrotzak agerrarazten ditu. Eraso

eta bazkatu nahi duen edozeini ximel itxura erakutsi eta ihartutakoaren plantak egiten ditu. Gaua itxura horretan igarotzen du, begi goseraren batzuk inguratuta ere... Berezko mugimendurik ez izatea da landareen gehiengo zabalaren ezaugarri; bada ekileora eta beste batzuekin batera mugimendu nabarmen

Mimosa pudica.

nak burutzen dituztenen bana-banako koadrilako kide da minbera.

Minbera 1638an ekarri zuten Europara eta harrezkero ezagutzen duen guztia aho zabal harritzen du. Bere itxurakeriaren jokoa dela eta gaztelaraz izen polit asko eman dizkiote: *vergonzosa*, *dormilona*, *sensitiva*... eta zenbait idazleren bazka ederra izan da: Alfonso Reyes, Juan L. Ortiz, Antonio Gamoneda...

Minbera jendearen *Mimosa* genero izena latineko *mimusetik* omen dator. *Mimus* honek hitzik gabeko komediantearena, mimoarena, egitea adierazten omen du. Izena eta biziraupena, nahikoa komeria...

Aurkitzen baduzu eskuratu, komediak eta komeriak gora-behera dotorea da eta loreak gustatuko zaizkizu. Toki bero eta hezea behar du eta kerik ezin du jasan. Pipatzailea bazara, atzendu, ke horietan bere buruaz errauts egiten baitu.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Ondare esekia

PORTUGALETE, 1890, APirilak 10.

Getxo eta Portugalete batuko zituen Bizkaiko Zubi Esekia eraikitzen hasi ziren egun honetan. Lehenik 10 metroko sakonerako zuloak egin zituzten, 43 metroko dorreek behar bezalako zimendatzea izan zezaten.

Baina ordurako Alberto Palacio Elissague arkitekto eta injeneru bizkaitarrak urte batzuk zeramatzen proiektua prestatzen. Eiffelen dizipuluak garbi zuen helburua: Nerbioi ibaiaren bi bokaleak lotu behar ziren, bidaia-eraketa eta zama eramateko aukerarekin, baina itsasontziei bidea eragotzi gabe. Transbordadoreak, gabarrak, zubi altxagarriak, itsaspekoak... Denetik aztertu zuen. Baina aukera horiek guztiak baztertu eta bere proiektua garatu zuen. Hobe esanda, bere proiektuak, denetara hiru garatu baitzituen kostua merketze aldera, onespenera lortu aurretik.

Palacio ez zen izan halako proiektua sortzen lehena: *Scientific American* aldizkariak 1869an, J.V. Morse injeneruak diseinaturik, New York eta Brooklyn arteko Zubi Eseki Transbordadore baten proiektua argitaratu zuen eta 1873an Charles Smith injeneruak Middlesbrough eta Port Clarence arteko proiektua pentsatu zuen. Baina, ez bata eta ez bestea, ez ziren 1893ko uztailaren 28a baino lehen gauzatu. Egun horretan inauguratu zen Bizkaiko eta beraz beraz izan zen munduko lehena. Garaiko gizartearen ordezkari nagusiak izan ziren zubiari eskainitako bazkari, meza eta bedeinkapenean. Eta

1893an inauguratu zuten

Bizkaiko Zubi Esekia, tankera horretako munduko lehena.

Irtenbide praktiko moduan diseinatua, urteen poderioz eskualdearen sinbolo bihurtu zen eta uda honetan Gizateriaren Ondare izendatu dute.

zubiaren oholezko lehen bagoi hura ere garaiko gizartearen isla zen: lehen klaseko bidaia-eraketa estalitako hiru eserleku lerro zituzten; bigarren klasekoek, aldiz, galdi, merkantzia eta animaliekin banatu behar zuten estali gabeko zatia.

Berehala, seguruenik Palacio eta Eiffelen arteko harremana lagun, nazioarteko ospea lortu zuen zubiak. Etxean praktikotasunak eman zion ospea obra erraldoiari eta apurka Bizkaia industrialaren sinbolo bilakatu zen, 36ko Gerrak zubiaren joan-etorri arrakastatsua eten zuen arte. Hainbat bonbardaketa jasan zituen zubi esekiak kalte larriarik izan gabe. Baina 1937ko ekainean, tropa nazionalak iristear zirela, Iparraldeko Gudarosteko Injineruen bataioiak Nerbioi ibaia zeharkatzeko aukera eskaini zezaketen baliabide guztiak suntsitzeko agindua jaso zuen, Francoren tropak igaro ez zitezkeen. Hil horren 17ko goizaldean, zubia lehertu eta bere zeharraga ibaira amildu zen. Bost egun geroago eten zen gerra. Francoren erregimenak hartu zituen bere gain berreraikuntza lanak; 1939an hasi eta 1941ean berriro martxan zen zubia.

Ordutik aurrera gero eta itsasontzi gutxiago eta bidaia-eraketa gehiago pasa da bertatik. Joan den uztailaren 8an, Vilnan (Lituania), Munduko Ondarearen Batzordeak Gizateriaren Ondare izendatu du zubia. Inolako elementu apaingarririk gabe jaio zenak horrela jarraitzen du egun, baina gizakiak egindako lanik ederrenetakoa da, gizateriarentzat behintzat. ■

ARRASTOAK

ARKEOLOGOAREN AMETSA

Howard Carter-ek bete zuen Tutankamon faraoiaren hilobi ukitu gabea aurkitu zuenean, 1922an. Urte batzuk pasa dira ordutik eta, dela aztarnategian sakeatzaileak aspaldi sartu zirelako, dela lehenago industua izan delako, ez dirudi posible horrelakorik berriro gertatzea.

Bada, Héctor Escobedo arkeologoari eta bere lan taldeari antzeko zerbait gertatu berri zaie Guatemalako El Peru-Waka antzinako hiri maien. Taldea piramide baten azpian hasi zen industen, erlojuaren kontra, sakeatzaileei aurre hartu asmoz. Lanean ari zirela, azpian zuten lurra hautsi eta, literalki, bost metro luzeko ganberaren barruan erori ziren. Luxu handiz dekoratutako egoitza da eta Wakako hiria fundatu zuen errege maiaren hilobia dela uste du Escobedok. Waka hiriak garrantzia handia izan zuen kolonizazio aurreko Ertamerikan, egungo Guatemalatik Mexikoraino garatu ziren merkatal bideetako gune nagusienetakoa baitzen.

Erregearen uestezko hilobiaren ondoan beste bat ere topatu dute. Bertan, miniatura sorta ederra zegoen gordeta; miniatura hauetan arropa aberatsez jantzitako emakumeak, pilota jokalaria eta maila ezberdinetakoa agintariak irudikatu zituzten, besteak beste.

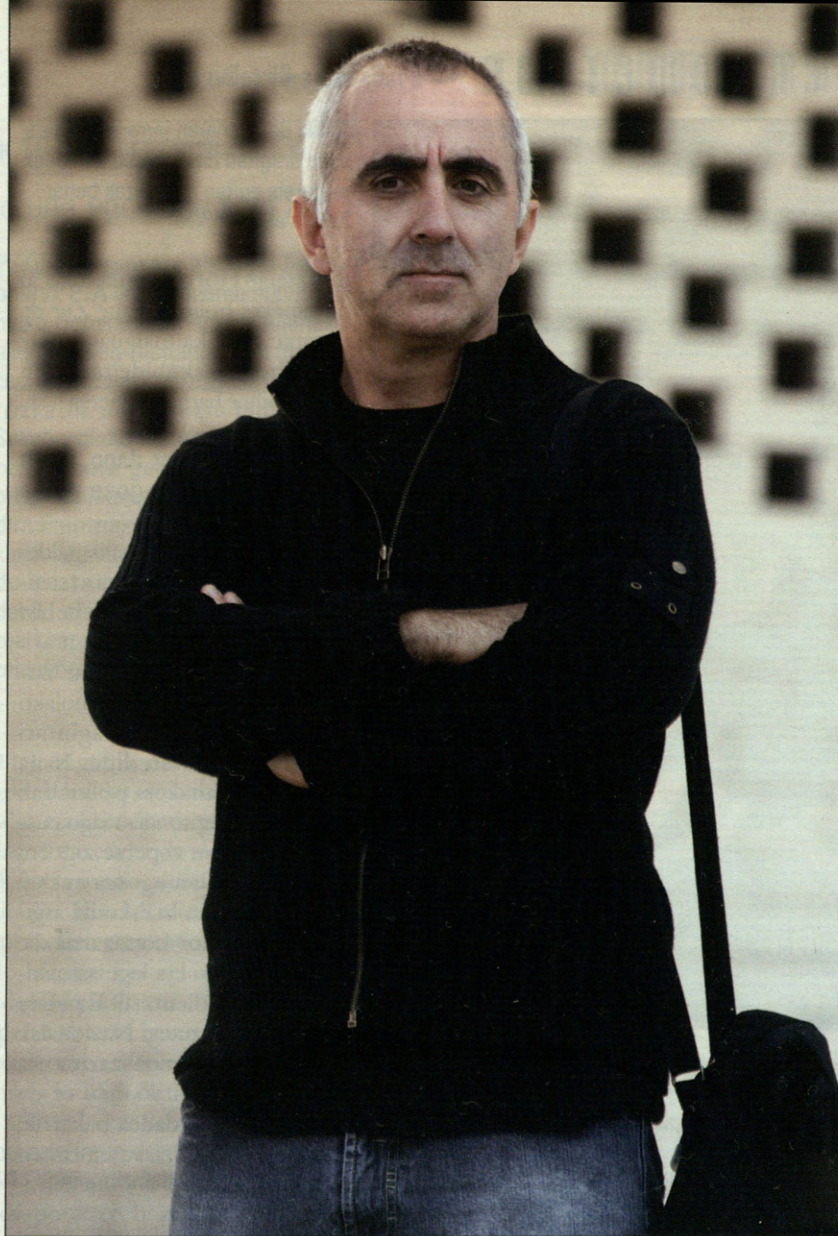
Escobedo eta lankideak El Peru-Waka hiriaren industetan.

Estanis Etxaburu

Ondarroa, 1961. Etxerat-eko koordinatzailea eta bozeramalea. 8 urtez iheslari eta 17 urtez preso izana. 18 urteko semea du, giltzapean jaioa. Seniderik ez du kartzelan, lagun piloa bai ordea. Presoen senideek eskatuta hasi zen Etxerat-en: "Etxerat ez da gune militantea, senideek ez baitute berau hautatu, tokatu egin zaie. Uste nuen baino askoz sakonagoa da ezagutzen nuen presoen senideen mundua". Bere ahotsa barruan daraman minaren hotsa begitandu zaigu. Txanponaren bi aurkiak ikusten ditu Etxerat-en: "Batean tristura, negarra, pairamena, bestean itxaropena".

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

«Espetxe politika ez da bake prozesuarekin lotu behar»

Amnistiaren aldeko mugimendua zabala da: Etxerat, Askatasuna, Anai Artea, Gurasoak edo TATEk osatua, besteak beste: "Etxerat-en ez dugu errepresaliatu eta senideen defentsa politikoa egiten, beren eskubideen defentsa baizik. Ez dugu politika ideologiko konkreturik lantzen, alegia".

Azaldu iezaguzu nola joan den Etxerat-eko kideen lana aurtengo udan.

Udari zentzu berezia ematen diogu, jendeak oporrak hartzen baititu. Guretzat baina, urte osoko pairamena udan ere

pairamena da. Bi ekimen lantzen ditugu bereziki: errepide eta hondartzetakoak. Kanpotarrak errepidetik datoz, batzuk hondartzetan geratzen dira eta eguneroaren berri ematen diegu. Dena den atzeritarrak zein euskal herritarrak egoten dira eguzkitan, legezkoa eta zilegia da, guk gure senideen eskubideak urratuak direla gogorarazten diegu, preso batzuek eguzkia hartzeko eskubidea dutela, zigorra bete baitute. Aurtengo uda berezia izan da, ez baitu ekarri espero genuen aldaketa, edo ekarri badu okerrekoa izan da.

Espetxe sistema, politika zehatzaren diseinua dela salatu ohi duzue. Zein da politika horren aurrean alderdi politikoen jarrera gaur egun?

Alderdien jarrera beti da kritikagarria gurean. Behin ere ez dugu sumatu behar den indarra egin dutenik. Espetxe politikaren ezaugarri mingarriena sakabanaketa politika da, arauak eta legeak alderdi politikoek sortzen dituztela gogoratu behar da. Presoen egoerak okerrera egin du eta alderdi nahiz instituzioen aldetik ez dugula ezer onik eskuratu berresten dugu. Iraganen eta

"Iñaki de Juanaren jarrerak galdera asko eragiten digu: akáso senideok ez garela egiten ari gauzak behar bezala edo nahikoa".

dituztela? Horrela bukatuko al da espetxe politika hau? Zer da espetxe politika malguago bat? Egun hogeik eskubide urratzen badira bihar hamar urratzea?

Parot doktrina hor dago, baita Iñaki de Juanaren gose greba orain.

Iñaki de Juanaren jarrerak galdera asko eragiten digu: akaso senideok ez garela gauzak behar bezala edo nahikoa egiten ari. Iñakik horrelako jarrera bat hartzeak Euskal Herrian zer-nolako alderdi, instituzio eta agintari ditugun erakusten digu. Nola ulertu sakabanaketa politikoak duen krudelkeria, eta areago euskal herritar bat espetxe zigorra beteta kartzelan egotea euskal egunkari batean bi eskutitz argitaratu dituelako? Lotsagarria da. Ez al dira arau eta lege asmakuntza hauek biolentzia? Ez al da biolentzia Entzutegi Nazionalak

egun, presoek eskubideak urratzen dituzten neurri politikoak berdin aplikatzen dira, PP zein PSOE gobernua izan: berdin. Sakabanaketa PSOErekin abiatu zen eta PPK are krudelagoa bilakatu zuen. Orain PSOEk PPren politika krudela areagotu egin du.

Bertako alderdiek nola jokatzeko dute?

Euskal alderdien aldetik ez dugu bertako ahalegina ikusten egoerarekin bukatzeko. EAJren jarrera da kritikagarriena. Iraganeko indartsu aritu zen PSOErekin sakabanaketa martxan jartzeko, eta egun ez da indar berberaz ari berarekin bukatzeko. Bukatuko dela esan bai, esaten du, denek esaten dute, baina hitzak dira. Eta guk armairua hitzez beteta daukagu, hitzen armairua ireki eta erori egiten dira. Guk ekintzen armairua nahi dugu, orduan sinetsiko dugu alderdiek ere sakabanaketa politikarekin amaitu nahi dutela. Hitza ekintza bihurtzen ez duten bitartean ez dugu balizko nahi hori ulertzen. "Gobernuak hurbilketa politikak hasi behar duela" diote alderdiek. Guk ez dugu ulertzen zer esan nahi duten. Presoak, adibidez, Madrilera ekarriko

bermatzen dituen kriminalizazioa eta tortura? Espetxe politika hau ez da urruntasuna eta bakardadea bakarrik, zigor erantsiak ditu bizirauten duten presoak suntsitzeko.

Alderdien jarreraz gain, zertan da presoekiko gizartearen jarrera?

Gizarte mugimenduan hitzetatik ekintzetara pasatzea lortu dugu. Ibaetako Foroan 40 gizarte eragile inguru ari gara. Gazte mugimendu eta hainbat sindikatu ari dira, besteak beste. Ari gara hitzak gauzatzen, ekinez eta edukiz. Halaxe nahiko genuke ere instituzioetatik eta alderdien aldetik, hartara sakabanaketa eta espetxe politika bortitzaren ondorioak ez lirateke presoek eta senideen arazo bakarrik.

"EAJren jarrera da kritikagarriena. Indartsu aritzen PSOErekin sakabanaketa martxan jartzeko, eta egun ez da indar berberaz ari berarekin bukatzeko"

Bake eta normalizazio prozesua martxan jarri ostean nola dago presoek egoera?

Prozesua izan edo ez, gurea beti okerrera doa. Gure iritziz, ez da espetxe politika edo honen aldaketak sakabanaketa barne prozesuarekin lotu behar, orduantxe agertzen baita argien espetxe politikaren erabilpen politikoa. Zergatik lotu behar dugu eskubideen bermea prozesu politikoarekin? Jakina, badakigu, benetako konponbide bat gauzatzeko gureak etxean behar ditugula, konponbideak benetako prozesua behar duela, baina ez ditzagun prozesua eta eskubideak nahasi. Izan ere, ulergaitza da prozesua abian delarik presoek egoerak okerrera egitea. Prozesuaz hitz egiten hasi baino lehen hitz egin dezagun eskubideaz. Eskubide horiek bermatzeak prozesua lagunduko du, ez oztopatu.

Artean, PSOEk sakabanaketa ez dela bukatuko esateak zer iradokitzen ditu? Bada, ez dugula sinesten benetako prozesua aurrera eramanez nahi duela.

Zein izan behar du presoek rola?

Guk presoak prozesuaren barruan ikusten ditugu euskal herritarrek direlako. Badute zer esana. Presoek iritzia ezagutzea lagungarria da inola ere. Nondik dator Euskal Herriak pairatzen duen egoera? Ez dator inondik ere, gure guraso, seme-alaba, anaia-arreba presoek edo iheslariak borrokarako jarrera bat hartu dutelako. Arazoa, oinarrian, bi estatuek herri honi ezarpen politikoa ipini izatek dator. Herritar hauek jarrera hartu dutelako arazoa handiagotu da, ados egon edo ez hartu duten jarrerarekin. Defentsarako jarrera horretan batzuk hil dira, beste batzuek espetxean bukatu dute, bestetuek ihes egin dute, eta gu horien guztien senide edota lagunak gara. Gatazkaren oinarria horretan kokatzen dugu. Gu ez gara errepresaliatu politikoko hauen jarrera politikoren ildoan ari. Guk herri honen defentsa aritu direla borrokan eta bahituak dituztela diogu, hitz handiekin diogu.

Badira presoak biktimatza hartzen dituztenak.

Guk ez ditugu biktimatza hartzen, subjektu zuzenak direlako eta herri honek jasaten duen eskubide murrizketaren aurkako borrokan parte hartu

PRESOEN SAKABANAKETAK 18 URTE BETE DITU

"Presoen egoera konpontzeko une egokiena atzo zen"

Espetxe politika jarduera zehatz eta zabala da, hainbat arau eta lege ditu eta honi sakabanaketa politika gehitu behar zaio. Gure senide eta preso politikoen kolektiboak 30 urte ditu. Frankismo osteko azken preso politikoa askatu —Fran Aldanondo *Ondarrru*— eta hilabetera hasi ziren espetxeak betetzen. Sakabanaketa politikak 18 urte bete ditu eta testuinguru politikoaren arabera gogortu ohi dute. Berau testuinguru konkretu politiko batean oinarritu zuten, espresio politiko konkretu bat presionatzeko. Ideia EAJrena izan zen,

PSOeri proposatu zion eta honek onartu. ETA erakundearen eta Espainiako Gobernuaren arteko Aljeriako elkarrizketen testuinguruan indartu zen sakabanaketa, zoritxarrez elkarrizketek porrot egin baitzuten. Sakabanaketa testuinguru politikoa-ren arabera gero eta krudelagoa bihurtuz joan da: egun 650 preso dira Frantziako eta Espainiako 100 kartzeletan sakabanaturik. Inork ezin du ukatu hori zigor politikoa ez denik, eta horretan dirau. Guk arazoa konpontzeko une egokiena atzo zela diogu.

dutelako. Zeinek ez du biolentzia jasan gatazkaren ondorioz? Denok jasan dugu. Gu ez gabilta gure pairamena bukatzearen alde bakarrik, gu den-denak pairamena amaitzearen alde ari gara, jasaten dugun pairamena ez dugu inorentzat nahi, ez bestelakorik ere. Beste elkarte batzuek, aldiz, gure pairamenaren alde egiten dute. AVTk esaterako, gure aurkako jarrera dauka, gure pairamena nahi du, guk euren ez ordea.

Nola bizi duzue ETAre azken komunikatua?

ETAk prozesua krisian dagoela esan du, baina guri gauza berririk ez digu esaten. Guk beti bizi dugu krisia, azken hogeitertan egoera ez baita aldatu, eta aldatu bada okerre-rako izan da. Konponbide politikoa ekarri behar lukeen aldaketa aurrera ez joateak larritzen gaitu noski, eta ez dago aldaketarik, batez ere, alderdien interes handiak direlako, interes lotsagarriak.

Argudiatu hori gehiago mesedez.

Guk alderdiak hauteskunde zain daudela sumatzen dugu, leku politikoa irabazi beharrean. Aulki batzuen truk hainbat euskal herritarren eskubideak ahazteko gauza dira. Espetxean gaixotasun larriak dituzten presoak ditugu, aspaldi kalean beharko luketenak. 200 presoek zigorraren hiru laurdena bete dute eta barruan daude. Zerrenda

10 lagun gehiagorekin luzatuko da aurki. Barruko isolamendua, bakardadea eta krudelkeria gero eta izugarriagoa da, eta ez da aldatzen interesak direla medio, alderdiei komeni ez zaielako. Krudelkeria ez da bakarrik espetxeko erregimenaren gogorra, edo hainbat kartzelariren jarrerak. Alderdiek, instituzioek eta agintariek espetxe sistema beren etxeko egoera politikoaren interesak direla eta ez lantzea krudela da, lotsagarria.

Noiz arte iraun dezake oraingo egoerak? Esperantzarik bai Etxerat-en?

Txanponaren bi aldeak ezagutzen ditu Etxerat-ek: batean tristura, negarra eta pairamena dago, bestean itxaropena. Gu zerbait gehiago egin nahian gabilta besteek nahikoa egiten ez dutelako, askoz gehiago egin beharko genuke denok egiten duguna baino, Iñaki de Juana kasua ageriko adibide bat da. Baina badago gehiago. Ez gara gogogabetuak horregatik. Gure errealitatean hildako eta zauritu asko dago. Normalizazio prozesua martxan dago baina gure jendeak 20 edo 22 ordu ematen ditu isolamenduan. Haiengana goaz, eta ez dugu biziko diren ziurtasuna eta bidean goazenok ez dakigu ere biziko garen. Ezbehar bat denean negar egiten dugu, baina bihar borrokarako prest gaude, itxaropena dugu, lortuko dugu gure helburua. Eta gehiago egin nahi dugu, eta instituzioak eta alderdiak mugiarazi behar ditugu horretarako. ■

Zelaieta Berri Landetxea

Itsaspe Auzoa

20829 Itziaz

Tel: 943 74 28 56 • 655 74 27 06

e-posta: xalba3@euskalnet.net

Zertarako behar du euskarak marketina?

Iñigo Fernandez Kontu Exekutiboa da publizitate agentzia batean eta *Euskara eta publizitatea* izeneko blogean idazten du. Marketina arkatx bat bezala dela dio, zernahiren alde edo kontra erabil daitekeena. Marketina euskararen sustapenerako ere balia daitekeela aldarrikatu du artikuluan, erreparo handia dioten arren euskaldun askok.

IÑIGO FERNANDEZ

EUSKARA SUSTATZEKO bide eta moduen inguruan hainbeste hitz egiten eta idazten den garaio-tan, harriarri samarra ere bada gurean inork oraindik marketin ikuspegia hautatu ez izana ekarpen bat egiteko asmoz.

Euskararen inguruan filologia-tik, soziolinguistikatik, psikosoziolinguistikatik eta beste hainbat esparrutatik jarduten den garaio-tan –baita matematika-tik ere–, zergatik ez dugu baliatzen euskaldunok gaur egun merkatuetan eta pertsonengan eragiteko dagoen tresna eraginkorren(etako) omen dena?

Marketin mix-aren lau osagaiak ematen duten ikuspuntua euskarari aplikatuz gero, ondorio eta lan ildo interesgarriak atera daitezke:

Produktua

Munduko hizkuntzen merkaturan, gainerakoak beste bada euskara. Gure produktua ez da bere lehiakideak baino kaxkarragoa.

Kimikaz, surfaz, astrofisikaz, sexuaz... edozeri buruz hitz egiteko balio du euskarak. Aukera handiak eskaintzen ditu, egia den arren erabil-

tzaileok zailtasunak ditugula euskaraz gai askoren inguruan erdaraz bezain aise aritzeko.

Produktuak berak, ordea, ez du aitzakia handirik. Kontsumitzaileok gara gure hizkuntzari zuku guztia ateratzeko gaitasunik ez dugunak. “Gehi dezagun ez dela berez hizkuntza kamutsik, horrelako hutsik ageri baldin badu, zorrotz zezaketen adina zorroztu ez dutenena dela soil-soilik

errua, behiala Axularrek zioenez”. (Koldo Mitxelena).

Produktuak izango du zer hobetua, seguru asko, baina haren sustapenean ditugun arazo edo ahuldade nagusiak ez daude hor; gure produktua benetan ona, kalitatekoa dela ikusten baita –baliagarria, gozagarria–, hiztunak hura erabiltzeko maila nahikoa txukun bat bereganatzen duenean.

Prezioa

Euskara garestia dela diote batzuek.

Askok kostatzen dela harekin moldatzea. Euskara ez dela batere ekonomikoa kontsumitzaileentzat, eraginkortasun gutxiko egitura omen duelako.

Baliteke hain aspalditik datorren produktuak, garaian garaiko premiei erantzuteko aldaketa batzuk izan dituen arren, oraindik ere arazoren batzuk izatea gaur egungo komunikazio modu edo premietara moldatzeko, baina hori ez da nahikoa arrazoi azaltzeko zergatik ez dugun asmatzen haren sustapenean nahi genukeen neurrian.

Gure produktua ez da oro har ez konpetentziarena baino merkeagoa,

ez eta garestiagoa ere, eta daukaguna dagoen horretan saldu behar dugu. Euskara etengabe hobetzen saiatu beharra daukagu aldi berean, jakina, baina ez gaitzen engaina euskara garestiegia dela pentsatu, eta hura ekonomikoagoa izan arte ezin aurreratu ahaliko dugula sinestuz edo, are okerrago, hura ekonomikoago bihurtuta euskararen sustapena askoz errazago etorriko dela sinestaraziz.

Bestalde, euskara ikastea zaila dela errepikatzen dute askok behin eta berriz. Lehenbailehen ezeztatu behar dugun mitoa da hori. Produktu bat garestia edo merkea suertatzea pertzepzio kontua da sarritan (subjektiboa delako ordaintzen denaren eta ustez jasotzen denaren arteko erlazioa), eta sentazio hori aldatu behar dugu, besteak beste hizkuntza franko dagoelako munduan gurea baino zinez zailagoak direnak. Txinera, esaterako, hizkuntza zaila da ikasten, guretat behintzat, eta merketzat jotzen dute batzuek lan-munduan zabaltzen dituen aukerak kontuan hartuta.

Banaketa

Ez da erraza gure produktua edozein bazterretan topatzen, ezta bere merkatu naturalean ere. Zer hobetu handia daukagu, beraz, alor honetan.

Bertakoa izan arren, desabantailan dago gure produktua, orain gutxi arte merkatu-erregulatzaileek baztertuta eduki dutelako. Gainontzeko lehiakideen estatus bera behar luke gure produktuak, gutxienez, aukera berdintasunean lehiatzen hasteko. Eta horretara heltzeko, euskararen aldeko ekintza positiboa beharko da, merkatuan eragin ahalmena dutenen laguntza aktiboa.

Legearen babesa falta du oraindik ere euskarak, batez ere EAEkoak ez diren euskal lurraldeetan, indarberritzen joateko, "salmenta-puntu"

Barne komunikazioa falta dugu, euskaldunon artean euskara sustatzeko oinarritzko estrategietan adostasun zabal batera iristeko

berriak lortzeko eta kontsumitzaile eta erabiltzaile masa zabalago baten-gana heltzeko aukera gehiago izan ditzan.

Gure produktuaren izaerak, gainera, argudio sendoak ematen ditu harentzako banaketa zabalago bat eskatu edo lortzen saiatzeko: kulturen ikuspegitik altxor bat delako, ikuspegi ekologistatik bizitzen jarraitzeko eskubidea duelako, ikuspegi demokratikotik herritar askoren nahia eta eskubidea delako...

Komunikazioa

Esparru honetan dugu zeregin handiena: xede-talde guztiek euskara produktu erakargarri gisa har dezaten lortzeko; euskarak onura asko, prezio arrazoizkoan, eskaintzen dituela sinestarazteko; euskarari

Euskara sustatzeko bide eta moduen inguruan hainbeste hitz egiten eta idazten den garaiotan, harrigarri samarra ere bada gurean inork oraindik marketin ikuspegia hautatu ez izana ekarpen bat egiteko asmoz

banaketa hobia eman diezaioketen xede-talde guztiak pertsuaditzeko; banaketa txukuna duen lekuetan gehiagok/gehiagotan kontsumitu eta erabil dezaten lortzeko; gure produktua indartu eta hobetzeko estrategikoak diren esparruak (hedabi-

deak, hezkuntza, kultur industria, publizitatea...) sustatzeko...

Euskararen sustapenerako beharrezkoak diren helburu asko eta askotan paper zinez garrantzitsua joka dezake komunikazioak. Zer egin eta irabazi asko dute euskarak eta euskalgintzak komunikazioaren esparruan.

Hori, aurrena, sinestu egin behar da, ordea; eta hortik lor daitezkeen onura guztiak eskuratzeko beharrezko baliabideak jarri behar dira gero, jakina. Zer komunikatu asko dugu euskararen normalizazio bidean aurrerapausoak egiteko.

Barne komunikazioa falta dugu, euskaldunon artean euskara sustatzeko oinarritzko estrategietan adostasun zabal batera iristeko. Komunikazioa landu beharko dugu, baita ere, euskara gizarte osoarentzat erakargarri egiteko; jendea euskaraz hitz egitera motibatuzko; erdal komunitatearekin zubigintza lanak egiteko...

Bizi garen munduan gauza guztiek dute marketinaren eta komunikazio egoki baten beharra. Are gehiago, txikiak dute tresna horien beharrik handiena, txikiak behar dute izan tresna horiek erabiltzen beste inor baino ausartago eta trebeago. "Txikiak handia benzi leidi, asmoz eta jakitez". Hobe genuke, madarikatu orde, serio helduko bagenio marketinari, zereginik ez zaigu-eta falta.

Tresna bat baizik ez da marketina, arkatx bat bezala, zernahiren alde erabil daitekeena. Interneti buruz askok esaten zuten gauza berbera ondorioztatu beharko dugu, beraz, hemen marketinaren inguruan: "etzazu gorrotatu tresna; aitzitik, erabil ezazu zure helburuak erdiesteko". ■

"Euskara nola saldu?" Galdera horri erantzuteko saiakera hemen:

<http://tinyurl.com/s2c6h>

Babeslea: Lekeitioko Udala

Lekeitioko Udala
Euskarazko komunikabideen alde

www.lekeitio.com

lekeitio

La Naval pribatizatuak gerorik izango al du?

Sestaoko La Naval ontziola historikoa, 90 urte esku pribatuan lehenik eta ondoren publikoan eman eta gero, sektore pribatura itzuli da. Enpresari talde baten kontrolpean dago orain, Espainiako Estatuaren, CCOO eta UGT sindikatuen babesarekin. Besteak beste, ELA, CAT eta LAB sindikatuak beldur dira indartsua eta estrategikoa den euskal ontzigintzaren sektorea desagertzeko bidean jarri ote duten.

DANIEL UDALAITZ

La Naval esku pribatuetara pasa da eta interes inmobiliarioen beldur dira zenbait.

SESTAOKO LA NAVAL SEPIk Espainiako Industria Partaidetzarako Estatu Sozietateak –Estatu Espainiarreko enpresa publikoak barne hartzen dituenak– saldu egin du. Eroslea zenbait enpresa biltzen dituen CNN Construcciones Navales del Norte izan da. Irailaren amaierarako hasiko dira enpresa pribatu horiek La Naval kontrolatzen eta kudeatzen. Jose Luis Alvarez izango da La Naval ontziolaren buru. Enpresari hau oso ezaguna da, esperientzia handia baitu zenbait sektore estrategikoetako industria-birmoldaketan: altzairu bereziak, siderurgia eta ontzigintza. La Navalekin ere izan zuen zerikusia, La Naval Izar enpresa publikoaren parte zen garaian zuzendari nagusia izan baitzen.

Sektore publikotik pribaturako pausoak, CCOO eta UGT sindika-

tuen babesarekin egindakoak, langile askoren eta CAT, ELA eta LAB sindikatuen haserrea eta aurkako jarrera sorraziti ditu. Hauen ustez, etapa berri horrek ontziola historikoaren itxiera ekarriko du, Bilboko erdigunean zegoen Euskalduna ontziola historikoarekin gertatu zen moduan. Ontziola haren lekuan Kongresuen eta Musikaren Euskalduna Jauregia eraiki dute.

Enpleguak murriztea

Antzeko kasuetan bezala, ez dute esan ontziolaren salmentaren zenbatekoa. Hala ere, badirudi prezioa nahiko sinbolikoa izan dela. Ezauzgarriak aztertuta –300.000 metro koadroko azalera, aktiboak eta kokapen geografikoa– dirudienek ordaindu dutena baino askoz garestiagoa da. Eskura dagoen informazioaren arabera, La Naval erosteko

eskaintzak aurkeztu zirenean, CNNk bost milioi euro eskaini zituen, 340 lanpostu mantentzea eta 50,60 milioi euroko gastua bere gain hartzea. Gastu hori Sestaoko ontziolan erakitzen ari diren gasontziaren lanei dagokie. Lanak amaitu ondoren, diru hori Norvegiako Knutsen armadoreak ordainduko duenez, ontziolaren jabeengana itzuliko da. Gauzak horrela, zenbaiten ustez, jokabide honen atzean interes espekulatibo eta inmobiliario asko daude.

Oso argi dagoena da, pribatizatu ondoren, La Navaleko langile-plantilla murriztuko dutela. Orain urte eta erdi La Navalen 1.200 pertsona ari ziren lanean, gaur egun 571 ari dira, eta eskritura publiko baten bidez salmenta ofiziala egiten denean, 340 geratuko dira. Hala ere, ontziolaren arduradun berriek onartu dute industria laguntzailetik 500 eta 1.200

Jose Luis Alvarez izango da La Naval ontziolaren buru.

M. DEL VALLE/ARGAZKI PRESS

langile artean hartu beharko dituzte-la lan kargari erantzun ahal izateko. Beraien kalkuluen arabera, urtero, batzuek, 800 langile azpikontratatatu beharko dituzte. Dagoeneko lotuta dauden lanak honakoak dira: bi draga eraikitzea -2008ko abenduan eta 2009ko irailean amaituko liratekeenak- bost kargaontzi eraikitzea eta dagoeneko egiten ari diren gasontzia amaitzea.

Hauek dira jabe berriak

CNN Construcciones Navales del Norte, zenbait enpresek osatutako taldea da. Bertako partaide dira Ingelectric, kapitalaren %25arekin; Astilleros Murueta, %25arekin; Marlon, %25arekin; Iniciativas Navales del Norte, %15arekin; eta Naviera del Nervión, %10arekin. Aurreikusia dute La Navalen pribatizazioa gauzatzen denean, Norvegiako Knutsen armadorea kapitalaren %8,33aren jabe egingo dela, eta beraz, taldeko enpresa batek edo batzuek beraien partaidetza murriztu beharko dute.

90 urteko historia

Sestaoko La Naval ontziolak beteak ditu laurogeita hamar urte eta denbora horretan sektore pribatuan zein publikoan aritu izan da. Azken hiru hamarkadetan Sestaon kokatutako ontziola hau sektore publikotik kudeatu dute. Hemendik aurrera esku pribatuetara itzuliko da. Noiz arte? Batzuek uste dute bere azken etapa dela, eta urte batzuk barru itxi eta likidatu egingo dutela operazio inmobiliario handi bat egiteko. Denborak esango du.

Ontziola hau 1916ko apirilaren 27an ireki zuten, 2.000 langile ingururekin. Lehenengo presidentea

Tomas de Zubiria e Ybarra izan zen, Zubiriako kondea, Neguriko oligarkiako familia bateko kidea. Itsasoratu zuten lehenengo ontziak, 1917ko uztailan, El Conde de Zubiria izena zuen. Itsasoratu zuten bigarren ontziak, urte horren amaieran, El Marqués de Chavarri zuen izena, hau ere Neguriko oligarkiako kidea zen. Hirugarrenak, 1920an itsasoratua, Alfonso XII izena zuen. Langileen zenbait greba tarteko, ontzi horren eraikuntza atzeratu egin zen. Hirugarren ontzi hori frogatzerakoan sute bat izan zen. Ondorioz, La Naval itxi egin behar izan zuten eta 3.000 langile kalean geratu ziren.

Azken ontzi horren kostua egungo 90.000 eurokoa izan zen. Gaur egungo datuekin alderatuz, ontziola horretan eraikitzen ari diren gasontziak, 120.000 tonako edukiera izango duenak, 232 milioi eurotik gorako kostua du.

Zenbait gorabeheren ondoren, La Naval ontziola, Olabeagaren Euskalduna ontziolarekin batera, Espainiako Gobernuaren sektore publikora pasa zen. Denbora gehiengan AESA Grupo Astilleros Españoles izan zen jabea. Bi ontziola hauek nolakoak izan ziren jabetzeko, 1976an bien artean 8.000 langile inguru zituztela esan behar da, eta kopuru honi enpresa laguntzaileetako langileak gehitu behar zaizkio. Orain hemezortzi urte ontzigintzaren birmoldatzea gidatu zuen Felipe Gonzalez buru zuen PSOEren gobernuak eta Euskalduna ontziola itxi eta likidatu zuten. Bitartean, La Navalek sektore publikoan jarraitu du gaur egun arte, eta, berriz ere PSOE gobernuan dagoenean, esku pribatuetara pasa da. Zein izango da hurrengo pausoa? Sestaoko potentzial inmobiliarioa tentazio handia izan daiteke. Edo helburua. ■

MATTEO JATETXEA

Ugaldetxo auzoa, 11
20180 Oiartzun

Tel. / Faxa: 943 49 11 94

e-posta: restaurantematteo@telefonica.net
web orria: www.restaurantematteo.com

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Bada bigarren Ekialde Hurbil bat: Mendebal Afrika

Herrialde batean baretu bezain azkar pizten da gerra auzokoan, Mendebaldeko Afrikan. Orain aipatzen da gerra zibil arriskuan dagoela Nigeria, Afrikako petrolio ekoizle nagusia, baina edonon gerta daiteke. Harribitxi, mineral eta metaletan aberats izatea galgarri zaio Afrikari.

“JENDEA, IDEIAK, EKINTZA, JUSTIZIA globalaren aldeko borrokan” dio bere goiburua. Munduaren egoera ikuspegi aurrerazale batekin aztertzen duen aldizkaria da *New Internationalist*. Hemengo kioskoetara paperean iristen ez denez, harpidedun ez egitekotan Internetez irakurtzea daukagu. Orain itxuraldatu berria du bere gunea, eta erantsi dioten “Artxiboetatik” atalean duela bi urteko artikulua interesgarria ekarri dute lehen orrira, gaur orduan adina balio duelako.

Mendebaldeko Afrikan etengabe sutan dauden gerrak aztertu ditu Katharina Ainger-ek *The scramble for Africa* (Afrikagatik borrokan) artikuluan. Afrikari egokitu zaizkio sekulako aberastasunak harribitxi, metal, mineral eta beste baliabide naturaletan, baina galdetu behar da ea hori bere zorionerako ala zoritxarrerako gertatu zaion. Askotan aipatu den kezka da, baina begien bistan dago topiko hutsala ez dela.

Aingerren artikulua hasten da Joseph Conraden *Heart of Darkness* liburu famatuaren aipamenekin (Ilunbeen Bihotzean izenburuarekin plazaratu zuen euskaraz Iñaki Ibañezek duela 15 urte). Conradek 1899an plazaratutako eleberri horrek agerian jarri zuen orduan Kongo belgikarra zenean Afrikako beltzak zibilizatzeko aitzakia-ekin kolonizatzailerak sekulako basakeriak ari zirela egiten. Diotenez, Con-

raden pertsonaietan oinarritu zen askoz beranduago Francis Ford Coppola zuzendaria *Apocalypse Now* filma egiteko. Alegia, mende bat lehenago kolonietako buruzagiez eta haien ankerkeriez egindako deskribapenak balio izan zion Coppolari Indotxinan militar yankiek egindakoak azaltzeko.

Conradek bere liburuan gogortasun handiz erakutsi zuen Afrikatik Europara –Londres iluneraino– ekarritako ondasunak kutsatuta daudela kolonialistek Kongon burututako holokaustoren odolez. Ehun urte beranduago, Conradek maisuki erakutsitako Londresko kaltetara jo du Katharina Aingerrek, haietan ikusi ditu urrutitik etorritako zura, mineralak eta beste hainbat ondasun eta idatzi du: “Ez dago gaur ere urrutiko gerrak pagatzeko saldu den zura inportatzea galeraziko duen ezer. Diamanteak Heathrowko aireportura iristen dira –kai horietatik hurbil– eta mugazainek ezin dute detektatu arma trukean saldutako harribitxiak dakarten odola. Kongoko borrokalari krudelek saldutako koltan mineralez eginiko sakelako telefonoak nonahi daude”.

Afrikako Mendebaldea, mende bat beranduago, sutan dago. Jauntxo gerrazaleak, eskrupulurik gabeko korporazioak, arma trafikatzailerak... denak bildu dira lehengaiez hain aberatsa den eskualde horretan, nork zer eramango. Globalizazioak itxura

Ezkerretik eskuinera, goitik hasita, lehenengo argazkian emakume bat oinez doa Nigerreko deltako herri batean, petrolio putzuetatik portura daramaten hodian ondotik. Eskualde hori kasik ez du batere kontrolatzen Niamey-ko gobernuak, eta azken urteotan sutan dauden gatazkak (ingurumenaren hondamendiak eragindako ezinegonaren eta arazo nazional eta etnikoen inguruan sortuak) sarri aipatu dira lehengai horren garestitzearen arrazoiaren artean. Bigarren argazkian, Angolan itsas bazterreko petrolio iturri batean ari diren hiru langile kualifikatu, ongi ekipatuta. Hirugarrenean, Sierra Leonako gudu zibilean parte hartu duten mutiko gerrillari ugarietako bat; argazkia kontrol batean atera dute eta gaztetxoa kazetariari dirua eskatzen ari zaio, aurrera jarraitzeko zerga moduan. Laugarren fotoak Kongoko diamante meategi bat erakusten du, beharginez beteta.

berria erantsi die gainera Afrikako gatazka zaharrei, zeren eta orain munduko edozein buruzagi, agintari edo talde armatuk munduko beste muturretik lortu baitituzake armak.

Belgikako Leopold erregearen ustelkeria eta izaera basatia Anberesko portuko langile batek atera omen zuen argitara. 1897an Edward Morel egon zen hango kai batean ikusten nola deskargatzen zuten Kongotik zetorren ontzi bat. Ohartu zen ontzitik dirutzak balio zituen marfila eta kautxua lehorreratu zituztela eta trukean Kongora ez zutela bidali balak eta fusilak besterik. Bitxikeria honek esplikazio bat baizik ezin zuen eduki: esklabo-lana. Edward Morelek kontatutakotik abiatu zen Kongoko egoera aldatzeko kanpaina.

Baina, dio Aingerrek, Anberesko nasan Morelek irudi oso grafikoan ikusi zuen kolonialismoaren alde ezkutua, eta aldiz, gaur egun autoari gasolina sartzen diogunean, urrezko bitxi bat oparitzen dugunean edo sakelako bat erosten dugunean, zailagoa zaigu ohartzea guk egin dugun salerosketaren atzean zenbat odol eta miseria dagoen.

Lapurretarako onena, izua zabaltzea “Oparotasunaren paradoxa”, formula horretan laburbildu du Aingerrek Afrikaren zoritxarra. Alegia, herrialde bat zenbat eta aberatsagoa izan lehengaie-

tan eta horien menpekoagoa izan, orduan eta beherago egongo dela giza garapen indizeetan. Sierra Leona oso aberatsa baita diamantetan, bere herri-tarren bizi itxaropena 34,5 urtekoa da. Angolak oparotasun handia du dia-mante eta petroliotan, eta bere lau hau-rretatik bat bost urtetara ez da iristen.

Azpiegitura gutxi eduki, baina diru erraza azkar egiteko aukerak dituen herrialde batek horiek gabeko beste baten bost halako probabilitate ditu gerran sartzeko. Petrolioaren eta mine-ral produkzioaren arras mende dagoen herrialdeak, normalean, agintari oso ustelduak eta autoritarioak dauzka, aurrekontuen zati handiena arma eta militarretan xahutzen dutenak. Bots-wana aipatzen da tipo honetako herrialdeen artean salbuespen bakarretakoa bailitza.

“Baliabideengatiko gerretan –idatzi du Aingerrek– sarri populazioaren kontrako basakeriak egiten dira, zeren eta gobernu ustelen agintea baliabi-deetan oinarritzen baita, ez herritar-ren babesean. Era berean, matxinoek ez dute harrapakina baizik nahi, ez dabilta jendeen bihotz eta buruak berenganatu nahian. Alderantziz, sakeatzaileek, kontrolatu nahi dituz-ten eskualdeak zibil jendea ikaratuz garbitzen dituzte, bortxaketa eta tor-tura sistematikoki usatuz, eta herritar asko prostituta, ia esklabo eta haur soldadu gisa erabiliz”.

Gero, Afrikan harrapatu eta merke saldutako zur, metal, harribitxi edo petrolio horiek gure eskuetaraino iritsi behar dute. Bide horretan, saltzaile, garraiatzaile eta arma trafikatzailerik gaurik hartzen dute parte. Aditu

batzuen ustez, ez luke oso zaila izan behar kate horretan eskua sartzea, Afrikara doazen arma labur gehienek hornitzaileak 120 pertsona omen dira mundu osoan, adibidez. Nolaz ez du inork eten kate hori oraindaino? 1998 eta 2003 artean Kongoko gerran 3,8 milioi herritar hil baziren, erremedio-rik nola ez da jarri?

Erantzunaren parte handi bat Mun-duko Bankuak eman dezake, bere buruan –George W. Bush AEBetako lehendakariak ipinita– 2005etik Paul Wolfowitz neokontserbadorea dauka-nak. Gisa honetako herrialdeentzako formula zaharra aplikatzen du beti Munduko Bankuak: lehengaien erauz-tea bultzatu horrek garapena ekarriko dielakoan. Aldiz, bakearen aldeko Gobernu Kanpoko Erakunde nagi-sienek mila aldiz errepikatu dute lehen-gaien erauzketa eta gerra gauza zikliko-ak direla horietan.

Alabaina, Mendebaldeak behar ditu Gineako Golko inguruko lehengaiak. Energiatan aditu batzuek Mendebalde-ko Afrikako herrialdeak –Nigeria, Ekuat-re Ginea, Sao Tome eta Principe, Txad, Kamerun, Gabon, Kongo eta Angola– “Ekialde Hurbileko Golko Berria” izendatzen dituzte, lur eta itsaso-etan dauden petrolio pilak direla eta. Amerikako Estatu Batuek zonalde horrek berentzako “national strategic interest” daukala iragarri dute, 2015erako yankiek behar duten petro-lioaren %25 hortik iritsiko zaiela kalku-latu dutelako. NATOko militarrek ere, beren plan estrategikoetan eskualde hori sartu dute. Igarriko diote Afrikan. ■

<http://www.argaia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsonalizatua,
hurbila eta
etengabea.
Horixe
da gure
konpromisoa.

ZINKUNEGI OPTIKA

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Z E R B I T Z U A

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Eusko Jaurlaritzaren eta enpresen arteko hitzarmena

PATXI BAZTARRIKA Hizkuntza Politikako sailburuordeak behin baino gehiagotan azpimarratu du euskararen erabileran lan munduak duen garrantzia. Biztanle asko bereganatzen ditu lan esparruak eta ordu luzez gainera. Enpresetan euskararen erabileraz berriz, oso-oso murrizta da. Orain, Eusko Jaurlaritzak, euskara enpresetan txertatu nahirik, Confebask, Adeg, CEBEK eta SEA enpresaburuak elkarteekin hitzarmena sinatu du.

Argi utzi dute bi aldeek konpromisoa zertan oinarrituko duten: adostasunean, progresibotasunean, borondatezkotasunean, errespetuan eta lankidetzan. Eusko Jaurlaritzak baliabideak, informazioa, lankidetzak, dirulaguntzak jarriko ditu, ikusi beharko dena da ea enpresa pribatuak euskararen erabileran pausoak emateko borondatea erakusten duen.

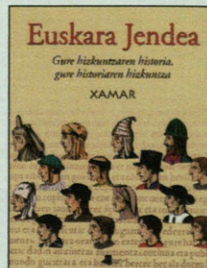

Enric Larreula, Associació Amics de La Bressola-ko lehendakariordea eta sortzailea haurrei irakurtzen.

Bressolak 30 urte

KATALANEZ irakasten duten Ipar Kataluniako Bressola izeneko eskolek hogeita hamar urte bete dituzte. Urteurrena ospatzeko Lluís Llach kantariak kontzertua eskainiko du irailaren 23an. Ipar Katalunian, gaur egun, zortzi Bressola dituzte eta 600 ikasle.

Bestalde, Perpinyan Plataforma per la Dignitat de Catalunya Nord sortu da. Herritarren elkarte honen helburua Ipar Kataluniako hizkuntzari, ondasunari eta nortasunari egindako erasoak eta mespretxua salatzea da.

Euskara Jendea

GURE HIZKUNTZAREN HISTORIA, gure historiaren hizkuntza izenburua jarri dio Xamarrek argitaratu berri duen liburuari. Pamiela argitaletxearekin kaleratu du liburua eta Zenbat Gara elkartearen babesa izan du. Liburuak euskararen historia egitea du helburu eta horretarako, egileak, hainbat atal errepikatu ditu epe epe, hasi Historiaurretik eta 1975-2006a arte. Garai bakoitzeko kokapen historiko, ekonomiko, kulturala egin du egileak. Ondoren dator euskarak epealdi horretan emandakoa. Euskarari buruz bertan idatzitakoak eta kanpotarrek euskarari buruz esandakoak ere bildu ditu Xamarrek.

Azoreetako epaia

Europako Batzordeak salatutako Azore Irlako enpresa zerga sistemari buruzko epaia eman zuen aurreko astean Europar Batasuneko Justizia Auzitegiak. Epaia honek eskualde bateko administrazioak enpresei zergak murriztu ahal izateko irizpideak ezartzen ditu, beti ere Estatuko laguntzei buruzko Europako arauarekin hautsi gabe. Bai EAEko eta Nafarroako "eskualdeko" agintariak bai euren gobernuen oinarri diren elkarte politiko eta enpresa erakundeek epai hau euren itun eta hitzarmenentzako lagungarri ikusi dute eta espainiar auzitegiarentzako kalte nabarmena. Haien esanetan: "autogobernuarentzako egun handia". Hala ere, alderdi batzuk ahaztu dituzte. Lehena, epaiak berak dioenez eta Ekonomia Ministerioak gogorarazi duenez, epai honek ez du beste kasuetarako balio, hala

nola Euskal Herrikoarentzako. Bigarrena, euskal zerga sistemari eginiko erasoak, EAE eta Nafarroan, ez datoz Europako auzitegietatik, Espainiakoetatik baizik, beste komunitate autonomoek aurkeztutako helegiteak medio. Azkenik, edozein unetan frustrazio bihurtu daitekeen erakundeen baikortasun handi honen aurrean, seriozki planteatu behar da Euskal Herriaren subiranotasun fiskala eta ekonomikoa, beste edozein Herriren moduan ez baita hala izango subiranotasun politikoa lortu arte. Euskal Herriak bere zerga sistema ere erabakitze eskubidea badu. Bitartean, espainiar eta frantses Gobernuetatik, urrutitik, gidatutako panpinak baino ez gara izango.

Juan Mari Arregi

BAHEA

Erabili.com web gunean Euskara epaitegiaren okerretik okerragora izeneko artikulua zintzilikatu dute. Nekane San Miguel epaileak erantzun dio artikuluari: "Berri honetan (artikuluaren) ez da ageri horrelako atzerakada nabarmena zergatik gertatu den. Ez noa ni errurik duenari kentzera, baina, zenbat abokatuk aurkeztu dituzte demandak euskaraz?. Non dira ikasketak euskara hutsean egin dituzten profesionalak? Nik ez ditut ikusten. Aldiz, euskaldun horien demanda, idazki e.b. egunero erderaz jasotzen ditugu. Duela hamar urte inguru epaile asko kezkatutik agertu ziren (ez alde, baina ardura pixka batez bai) eta ikasteari ekin zioten. Geroztik ikusten dute ez dutela beharrik herritar eta profesional gehien jarrera ikusita. Errugabeak ahalmenik ez. Ea behingoz gure erruak (euskaldunonak) gure gain hartzen ditugun, bestela aurrera egiteko biderik ez dugu aurkituko eta".

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

Duintasunaren gosea prozesuan kateatua

ESPAINIAKO GOBERNUAREN

gertuko iturriek publikoki jakinarazi dutenez, ETA izan da uztalean eta abuztuan Gobernu eta ETAre arteko elkarriketa atzeratu duena. Bake prozesuaren egoerari buruzko datuak eta balorazioak ateratzen jarraitzen dute, baina ez da samurra garrantzitsua eta ez dena bereiztea. Edozein modutan, balorazioen artean, orohar jadanik ez da ukatzen prozesua krisi, blokeo edo dena delakoan murgildua dagoela, nahiz eta prozesu osoa oraindik ez ei dagoen arriskuan.

Datua da dagoeneko zailtasun zorrotzak direla eta, era batean ala bestean, eguneroko bizitzan ere islatzen ari direla prozesuarendako onuragarriak ez diren gertaerak. Kale borrokaren zenbait pasartez egiten da berba nagusiki, baina presoaren egoera eta bereziki Iñaki de Juanaren gose greba ere hor daude, eta azken honek bereziki, giroa biziki gaiztotu dezake epe laburrean prozesuaren geldiduna desblokeatzen ez bada.

De Juanaren egoerak okerrera egingo du eta laster iritsiko da gose grebaren 40. egunera, edozeinek pentsa dezakeen gisan, une larri, areago kontuan izanda aurreko beste greba

Zapaterok erantzun du ez dagoela krisirik, baina argi dago egon badagoela, nahiz eta ez dakigun zein mailatakoa den.

batzuen ondorioz, giltzurrunetako arazoak baldin badauzka. Jakiteko dago gose grebak zer ondorio ekarriko duen, baina ez da oso gaitza ikustea De Juanak aurrez aurre duen gurutzbidea: hospitala, bere borondatearen aurkako elikatzea eta egoera horrek sortzen duen sofrimendu egoera luzea. GRAPOko presoaren aurrekaria hor dago.

Oso zaila da, pentsaezina ez esateagatik, Espainiako Justiziak atzera egingo duenik De Juanaren eskaeren aurrean; beraz, egoeraren irtenbide duin bakarra bere eta gainerako euskal preso politikoaren egoera bideratuko duen prozesu politikoaren desblokeoa da. Egoera horrek, ordea, ez du gizarterik asaldatzeko, ez ta herritarrak asaldarazteko

funtzio eta ardura duten komunikabide nagusienak. Beste bide eraginkorrik ez duen konbentzimendutik bakarrik ekin dakioke halako borroka bide latzari. Bizitza osorako espetxe mehatxuari duintasunaren bide-tik erantzun dio De Juanak.

KALE BORROKA AGERPENEN

ugaltzearena nola azaldu? Prozesuaren norabideak eragiten ditu? Iñaki de Juanarenak, denak? Argi dago testuinguruak lagundu egiten

duela halakoak gerta daitezen, besteak beste, halakoak bideratzeko prest direnak testuinguru barik ez direlako eroso sentitzen. Eta ETAK krisi egoera bizi dela esateak testuinguru hori jartzen du.

Egoera, aldiz, korapilatu egiten da Batasunarentzat, iritziz publikoak oro har ez baitu samur ulertzen zenbait kale erasoren aurrean isilik egotea eta beste batzuen aurrean komeni ez direla aditzera ematea, su-etena aldarrikatu eta Barañainen burdindegia baten aurka izandako erasoaren aurrean aditzera eman zen bezala. Denak adierazten du krisia ez dela bilera eta komunikabideetako berbetan bakarrik bukatuko eta kalean ere izango duela eraginik.

18/98 auziak bere itxura anakronikoa areagotzen du

Udako oporren bueltan gizartea martxan jarri da berriz eta berarekin Espainiako Auzitegi Nazionala eta, besteak beste, 18/98 auzi luze, gubidagabe eta, batez ere anakronikoa Oporren bueltan horixe baita agian adjektiborik azpimarragarriena; denboraren zulo beltzen batetik ateratakoa ematen du, baina hor dago. Uda aurretik, dena den, Espainiako gune juridiko eta politikoetatik auziari indarra kenduko ote zioten zurrumurruak zabaldu ziren. Oihartzuna izan duen beste pasartea, Iñaki Bilbao Goikoetxeak Auzitegi Nazionalan epaitzen zuten bitartean epaileei egindako mehatxuena da, eta azpimarragarriena da epaiketari horretan mehatxuak izan direla eta beste askotan, gehienetan, ez dela halakorik izaten.

BAHEA

Joan den igandean Alberto Surio kazetariak bake prozesuaren egoeraren analisia egin zuen *El Diario Vasco*-n eta haren ustez Gobernu eta ETAre arteko sakoneko arazoa zera da, Gervan eta Oslon su-etenen aurretik izandako elkarriketetan oinarri malgugeriak finkatu zirela eta horren ondorioz, orain alde bakoitzak modu desberdinean baloratzen dituela.

Nekane San Miguel

Politikaz

H

arriturik eta haserre puntu batekin kon-
tatzen zidan duela aste gutxi lagun
batek, bere lankideak esanikoa. Nire
lagun hori sindikalista izaki, afiliatzeko
proposamena egin nonbait besteari, eta
erantzun hauxe jaso zuen: "Politikarekin ez
diat ezer jakin nahi", eta erantzunean, politi-
ka "zerbait txarra, uxatu beharrekoa balitz"
horrek hasarrarazi laguna. "Amigo" eran-
tzun nion, "hori hezur muinetan dugu sartu-
rik demokrazia deabruarekin lotzen zuen
gallego txiki hura agintean egon zen denboreta-
tik". Izan ere, behin eta berriz errepikatzen
dena, egia izan ala ez, erabat barneratu eta hor
gelditzen zaigu, arantza izan arren, gorputzare-
kin bat egin, eta minik ere ematen ez duela
—edo pentsatzeko eta arrazoitzeke "mina" ere
ezabaturik—. Hain zen arbuigarria politika,
Jainkoak agintea eman zion gizon hark, behin
eta berriz ere, "ez zuela politi-
ka egiten" zioela maiz dut
entzuna, eta oraindik ere,
zoritxarrez, "politikoa" ez
izatea bertute legez "saltzen
dugu".

Ez omen zen eta politika
izan, indarrean zegoen kons-
tituzioaren araberrako gober-
nua arma eta indarkeriaz eza-
batzea; ezta ere milaka
pertsonek erahil, torturatu,
desagerrarazi, kontzentrazio
eremuera sartu edo bultza-
tu, erbesteratu; ezta ere hain-
bat "ama gorri" umea
kendu eta "behar bezalakoa
familia katolikoei" ematea;
ama horien alabak bortxatzea, ezta hamaika
sindikalista lanik gabe utzi eta euren familiak
gose latza pasa beharra. Luze joango litzateke
duela gutxi arte ez zela sinestarazi diguten bide-
gabekeria guzti horien zerrenda. Beldurrek,
gezurrek eta agintekeriak osaturiko harlosa
sendo batez gaur arte estali izan da, eta oraindik
ere agirian utzi nahi den bakoitzean, "tapa" hori
berriz ere "bere lekura" eramatera datoz, behin
eta berriz, gupidarik gabe.

Espainiako Auzitegiek (Nazionala, Konsti-
tuzionalak) hor dioskute (1998-XI-5eko, edo
2005-IV-19ko; 2005-IX-26ko ebazpenetan,
besteak beste) aipaturiko tortura, barrua buelta-
tzerainoko baliabide eta bidez buruturiko

DANI BLANCO

erahirketak eta abar luze horretan gordetzen
diren izenda ezinezko ekintzak, gizateriaren
aurkako krimen larriak izaki, ez direla pres-
kribitzen; ez dutela "puntu final" eta halako-
ek balio laztura hori ezabatu eta ahazteko
(amnesia=amnistia). Halako ekintzak burutu
edo bertan parte hartu duen orok zigor siste-
man aldeztu aurretik ezarritako ordaina jaso
behar duela diote ebazpen horietan. Guztiok
kontuan hartu eta epaiketarik aurrera jarraitu
behar dutela. Baina ai, laguna! Txile, Argenti-
na edo Guatemalan gertatu baldin bada.
Hemen ez zen eta, halakorik gertatu, eta,
badaezpada ere, 1977an emaniko "ahazteko"
legeak ba omen indarra. Berriz ere, Metropol-
iak zorrotz hartzen "Kolonian" —luzaroan hala
izan zen Hego Amerika ia osoa— baina Anaia
Nagusiarentzat lege berberak baliorik ez
(Nagusia ez da Gorena, erreferentziala baino).

Areago, 1975-1978an
"Metropolitan" gertaturikoa
eredutzat jarri dute —zaie?—.

Dena den, zigor legeen
aplikazioa, beti, erantzukizun
pertsonean datza, salbues-
penik gabe —hala behar dela-
koan nago— eta 1936-1977
arteak burutu zituzten
gehienak hilik dira. Zaila da,
hala, Pinochet, Scilingo eta
enparauei egiten ari zaizkien
judizio modukoak hemen
burutzea, baina besteentzat
indarrean dagoen legea ezin
bada, orain, aplikatu, ez dieza-
gutela oroitzapena pozoindu,
ez diezagutela "bi aldeetan"

bidegabekeria izan zirenean aitzakiaz, pareka-
tu ezin dena berdindu. Zigorrik ezinean, egia
azaleratu eta errespetua bueltatu. Ez da erraza
ulertzen Legebiltzarrean hainbat aldiz ikerketa
komisioak osatzeko "amorratzioa" oraingoan
baztertu izana, maizegi bikoizketa zentzugabe-
koak nola eman diren ikusirik —komisio horiek
eta ikerketa judiziala—. Dagoeneko —aspaldian—
litzateke halako "Egiaren ikerketarako batzor-
dea" sortzeko zorra ordaintzen hasteko garaia,
zabalik dirauen zaurietara ozpin gehiago bota
gabe, min handiagoa sortzen ari den legerik
idatzi baino lehen. "Franquito"ren oinordekoa
ez denak ez luke zertan jaso ez duen ondareaz
kezkatu behar. ■

Dagoeneko —aspaldian— litzateke halako

'Egiaren ikerketarako batzordea' sortzeko

zorra ordaintzen hasteko garaia, zabalik

dirauen zaurietara ozpin gehiago bota gabe,

min handiagoa sortzen ari den legerik

idatzi baino lehen

ASTE HONETAKO

zozketa

Matteo jatetxea

Afaria
2 lagunentzat

Iturria bidea, 2
Oiartzun GIPUZKOA
www.restaurantematteo.com

1

My Jok World

3 kamiseta

Txakur kalea, 6
48005 Bilbo BIZKAIA

www.myjok.com

2

Bilboko Euskal Museoa

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Miguel Unamuno plaza, 4
Bilbo BIZKAIA

www.euskal-museoa.org

3

Ondarre landetxea

asteburu pasa
2 lagunentzat

Segura GIPUZKOA
Tel.: 943 80 16 64

4

Erlea gure sendagile

4 liburu opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

TXAPELA BURUAN ETA IBILI MUNDUAN

- Maite Arregi Tejeria (Villabona-Amasa)
- Koldo Elorz Leoz (Iruñea)

TXIKI POLIT JATETXEA

- Joseba Etxebarria Uriarte (Larrabetzu)

INGURU ABENTURA

- Jose Mari Goiburu (Donostia)

2 MOKOGORRI ETA NAIROBITARRA

- Iker Elozegi (Hazparne)
- Miren Josune Ugarte Epelde (Bilbo)

PUBLIC ENEMY

- Jesus Mari Uranga Arakistain (Bilbo)
- Maite Garmendia Altuna (Azpeitia)
- Esteban Etxebarria Urreaga (Hernani)
- Lourdes Gauna Aduna (Sodupe)
- Bartolo Iribar Sorazu (Zarautz)
- Felipe Alkorta Andonegi (Donostia)
- M. Isabel Rodriguez Iriarte (Santurtzi)
- Xabier Castrillon Revuelta (Hondarribia)
- Joseba Iruñedo Goti (Laudio)
- Sabina Arruabarrena Sukia (Donostia)

Argitalpenak **Banaketa** Internet Zerbitzuak
Inprimaketa Multimedia **Diseinua** Irudi Tratamendua
Filmazioa Publizitatea Maketazioa **Edizio Digitala**

an **tz** **a**

komunikazioa & grafikagintza

tel. 943 37 07 38

faxa 943 37 22 26

info@antza.com